

о. ІВАН ШЕВЦІВ

МЕЛЬБОРН
1973

о. ІВАН ШЕВЦІВ

ЗА єДНІСТЬ ЦЕРКВИ

|

НАРОДУ

МЕЛЬВОРН

1973

За дозволом церковної Влади

**Видано 10.000 прим. коштами п. Тараса
Жовнірука (українського індустріяліста в Сід-
неї), Братства Св. Андрія і Сестрицтва М. Бо-
жої в Сіднеї, як подарунок для Української Като-
лицької Церкви в Батьківщині.**

Обгортка роботи Мистця Леоніда Денисенка.

**Берестейська Унія
її причини і наслідки**

— o —

**Ідея Українського Патріархату
та її здійснення**

— o —

**Св. Йосафат Кунцевич
мученик за церковну єдність**

ЗМІСТ

Берестейська Унія	7
Ідея Українського Патріархату	61
Святий Йосафат Кунцевич	80

ВІД АВТОРА

У зв'язку з Ювілем 375-ліття Берестейської та 325-ліття Ужгородської Унії Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом, що його ми відзначували в нашім Апостольськім Екзархаті в м. лютім-березні м. року, враз з Днем Помісності нашої Церкви і 80-літтям Верховного Архиєпископа Йосифа VII, виникла потреба короткої історії Унії. Щоб заповнити цю прогалину, в часописі «Церква і Життя» (чч. 12, 1972 — 6, 1973) з'явилося ряд статей на цю тему. Відбитка тих статей, з коротким вступом і незначними доповненнями, становить першу частину цієї книжечки.

З уваги на велику актуальність питання Українського Патріярхату, як середника церковної єдності, в минулому й сьогодні, присвячено йому окрему розвідку.

Цього ж року, (25 листопада), відзначуватимемо 350-ліття мученичої смерті Святого Йосафата Кунцевича, Мученика за Церковне З'єднання. Щоб, хоч частинно заповнити брак популярного життєпису й, бодай в загальному, познайомити наших вірних з життям, чеснотами та ідеями Святого Йосафата, постала друга частина книжечки. В її основу покладено працю Василіянських ченців: оо. М. М. Соловія і А. Г. Великого, п. .: «СВЯТИЙ ЙОСАФАТ — його життя і доба», вид. оо. Василіян, Торонто, Канада, 1967, ст. 464. На нашу гадку — це найкращий твір, що об'єктивно і в критичний спосіб представляє особу Св. Йосафата і його добу. На той твір відкликаємось неодноразово, як на головне джерело наших інформацій про Св. Йосафата.

Віримо, що тим скромним вкладом, хоч частинно буде задоволена потреба подібної праці та інформативного матеріалу й посібника на цьому

терені, зокрема для Доповідачів на Ювілейних торжествах і вдумливих Читачів. Якщо аргументи і заключення Автора приведуть до подібних рефлексій декого з Шан. Читачів цих рядків, а вслід за тим до молитви, до посиленої праці над покращанням долі нашої Церкви сьогодні й в майбутньому, та до праці над здійсненням ідеалу: «щоб було в нас одно стадо й один Пастир», то це дасть нам задоволення, що труд наш не був даремним.

Сьогодні — після об'єднання українських земель і народу в УРСР під оглядом політичним, а під оглядом релігійним (офіційно) в Руській Православній Церкві, — могло б здаватися, що здійснилися віковічні мрії наших прадідів, і всіх українських патріотів про єдність земель й одну віру українського народу.

Оце незадовго (бо лиш через 15 літ!) відзначатимемо тисячоліття Християнства в Україні. Чи не парадокс це, що овочем першого тисячоліття «Святої Руси-України» — це матеріалістичний, безбожницький комунізм? Чи не трагічним треба назвати стан християнства в Україні сьогодні?

Маю на увазі українське християнство взагалі, та українське християнство в його католицькій формі зокрема.

І, коли поєднані українських земель, визначені й політичному визнанні їх границь на міжнародному форумі, ще можна надавати певне позитивне політичне значення, то сучасна духовна неволя-ясир — це найбільш трагічна доба в житті нашого народу — велетня з якого живцем дурить шкуру, виривають здорову душу й серце і насильно перещіплюють йому такі ж штучні, московські сурогати.

Чи сьогоднішній стан нашої Церкви на Рідних Землях треба вважати епілогом її тисячолітньої історії, а чи може прологом до нової доби?!

Ми скильні вбачати в ньому те друге.

Сідней, 1 жовтня, 1973.

БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ

(СПРОБА АНАЛІЗИ ПРИЧИН БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ
УНІЇ ТА ІІ НАСЛІДКІВ)

ВСТУП

Недавні святкування 375-ліття Унії Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом, примушують багатьох з нас застановитися ще раз глибше над її генезою, тобто мотивами її творців та історичними й іншими причинами, що довели до здійснення того переломового і вагомого в наслідки акту в історії нашого народу. Це переосмислення тим більше конечне, що в нашій історії, а зокрема в умах і публікаціях багатьох українців закріпилося поняття, що згадана Унія Української Православної Церкви з Римом, проголошена в Бересті 1596 року, — це польсько-езуїтська інтрига, здійснена в інтересах польського, а не українського народу.

Такий погляд укрався їй закріпився в нас на підставі одностороннього і фальшивого наслідлення тої Унії польськими і московськими істориками, і на підставі документів виданих та інтерпретованих ними ж. Це ясно унагляднiv Митрополит Мстислав, у своїй промові, під час прийняття в УНДомі, в Сіднєї, 3.4.72 р. Цитую з пам'яті: «Сьогодні, на чужині, на свободі, здоровіча частина нашого народу зробила дуже багато з того, чого не могла зробити під окупантами, на рідних землях. Нпр. великим здобутком Української Православної Церкви, зокрема ж центру в Бавид Бруку,

було видання «Історії Української Православної Церкви» проф. І. Власовського. Подумати лиш: упродовж більше, ніж 250 літ ми не мали власної історії нашої Церкви, а побирали її знання з написаного чужими, неприхильними, а то й ворожими нам людьми!». Сказано ясно, широко, авторитетно. На жаль, і цей «Нарис Історії Української Православної Церкви» не вільний від пересудів супроти Католицької Церкви й Унії зокрема. Автор часто покликається на московських істориків і вживає їх аргументів. Справа історичних студій дещо краще виглядає в нас католиків. Зокрема ж після останньої війни, завдяки виданні документів з Ватиканських Архівів та їх студій. Та, на жаль, і ми поза наявністю перестарілого вже Пелеша (1880 р.), маємо ще добру науково-популяризаційну історію Г. Лужницького, шкільний підручник о. Ю. Федорова, а передовсім історію Проф. М. Чубатого (на жаль доведена лише до 1353 р.) та численні монографії, зокрема о. А. Г. Великого, ЧСВВ, досі не маємо повної, всесторонньої, об'єктивної історії нашої Церкви! З того ж, що з'явилося друком, щораз більше стає ясним, що Берестейська Унія — це не польська інтрига, як це сугерують москалі, а заслуга в її здійсненні не належить полякам чи Єзуїтам (твердження польських істориків), але, що це ініціатива самих українців, подумана, як спосіб повернення до церковної єдності, як середник збереження українського стану посідання і забороло проти польських і московських зазіхань знищити нас. Саме про причини-мотиви-спонуки, якими руководились українські контрагенти — творці Унії буде мова в понижчих рядках.

Перш усього, кілька уточнень:

а) Слово «Унія» вживаємо в його властивому значенні: «З'єднання, а також для визначення Української Католицької Церкви в різних часах.

б) Виходимо з залеження, що Унія (тобто З'єднання Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом, проголошене в Бересті Литовськім, 1596 р., або перехід тої Церкви

з-під залежності царгородського патріярха під юрисдикцією Патріярха Західної Церкви — Папи), — це позитивне явище в житті українського народу.

Такою її — Унію — бачили і розуміли напів національні вороги, сусіди: Польща і Москва, і, кожна свій лад, хотіла зіпхати її на невластиві рейки, (Польща на латинізацію), або й зовсім знищити (Москва). І вже сама ця обставина — мученицький шлях Унії — це найкраще свідоцтво її органічної єдності з народом упродовж останніх 3 і пів століть. Унія себе виправдала, як національна віра і Церква тоЯ частини українського народу, що до неї належав.

в) Коли говоримо про «московське православіс», то саме таке і маємо на увазі, не, як сукупність доктрин-правд християнської віри, (що спільна для всіх православних християн Сходу і Заходу), але його московську форму, включно з цареславісм-цезаропапізмом і претенсіями Третього Риму, і так хочемо відрізнати його від православія вселенського та українського часів передунійних, православія часів Петра Могили і відновленого православія в УАПЦ.

г) Візантія, Польща, Москва — уживасмо для визначення тих політичних і релігійних центрів.

г') Рим — уживасмо в розумінні лише релігійного центру, бо політичним, імперіальним центром, а'ля Москва чи Варшава, Рим для нас ніколи не був!

Саме тут криється велика хиба багатьох наших письменників і публіцистів, а навіть істориків-науковців, оте утотожнювання відношення Риму до нас і наших справ, нарівні вищезгаданих сусідів і ворогів.

Бо те, що Візантія вслід за релігійним впливом (бодай до часу свого політичного упадку) могла претендувати і на якийсь вплив політичний на Україні, то це можна розуміти.

Що це робили: Москва і Польща, під різними претекстами, а зокрема релігійними, то це історичні факти і про них сьогодні говоритимемо; але твердження, що «Рим нас поневолив», що «Рим наш ворог», а'ля Москва чи Польща, — це істо-

річний нонсенс.

Навпаки! Рим, часто одинокий, радше ставав в обороні українського католицизму а то й українського християнства взагалі, т. зв. українського народу, не лише проти насилля москалів, але і проти єдиновірних, і собі підлеглих поляків.

Це закі говоритимемо про властиві причини Унії, належить назвати кілька факторів, які мали свій вплив і відношення до неї, а саме:

I. Упадок Візантії.

Останній візантійський базилевс Константин XI Палеолог (1446-53) відпокутував гордість і пиху своїх попередників. Проти нього стояла не лише 160-тисячна армія бусурмен, але й нижче духовенство і нарід, що йшов походом вулицями Царгороду, кричучи: «воліємо турбан, ніж тіяру; краще під турків ніж під латинників!...»

I, справді, 30.5.1453 р., в год. 8 ранку, султан Магомед II в'їхав конем до престола церкви св. Софії і закликав: «Немає Бога, крім Аллаха, а Магомет його пророк!» (Гр. Лужницький, «Українська Церква між Сходом і Заходом», Філадельфія, 1954, ст. 155).

Візантія впала!

Вслід за політичним упадком Візантії, прийшов і її упадок духовий, релігійний. Грецькі патріархи, — досі залежні від своїх цісарів, — відтепер залежні й запобігають ласки турецьких султанів.

Не зважаючи на такий свій незавидний (політичний) стан, грецькі патріархи (силою церковного права про залежність Церкви-Дочки від своєї Церкви-Матері) все ще зберігають номінальну зверхність над просторою і багатою церковною провінцією — митрополією на Русі-України. Вони часто вдаються туди по пожертви, щоб ними підкупити чи задобрити своїх нових хлібодавців — турецьких султанів.

Для царгородських патріархів, Україна була одним з джерел доходів на покриття розходів для султана і власних спорів.

Розуміється, такий сумний стан матір'юї Церкви, мав свої негативні наслідки і на Україні, зокрема упадок моралі й дисципліни серед вищого духовенства, випадки симонії, та взагалі духове зупожіння української Церкви.

2. Москва:

Пересміцею Візантії та «оборонцем православія» на Сході Європи стає Москва. «Москва стає Третім Римом, і ця думка набирає реальних форм серед московських ченців, прожертих візантійсько-монгольським фанатизмом. «Великий і побожний царю, — пише чернець Філотей на початку XVI ст. із Псковського монастиря до московського царя Івана III (1462-1505) — перший і другий Рим упали. Третій Рим — Москва — стойть міцно; четвертого ж не буде. Одна тільки наша Церква сіє у твоїй могутній державі, побожність ясніша, ніж сонце у цілім світі. Всі православні царства з'єднаються тепер у твоїм царстві. В усьому світі — ти єдиний християнський цар». Народжується церковно-православно обґрутований **Російський імперіалізм** — слушно завважує німецький протестантський дослідник, Едвард Вінтер у своїм творі: «Рим і Візантія в боротьбі за Україну», ст. 51 (пор. Оглоблин, Полонська-Василенко, І. Мірчук і ін. Праці Арх. Ком.).

«Ця теорія III Риму — російського, московського Риму, була не тільки витвором традиційної московської політики й дороговказом для її експанзіоністських прагнень, мовляв, офіційною доктриною московської держави і московської Церкви. Вона глибоко взійшла в плоть і кров російського народу, стала його вірою в месіянське призначення Росії, духом, що творив пілу її історію» — Так оцінює ту теорію проф. др. О. Оглоблин, у праці: «Московська Теорія Третього Риму в XVI-XVII ст.» (Праці Археографічної Комісії, Мюнхен, 1951, ст. 5).

«Під кінець XV ст. ця теорія вже була сформована, оздоблена історичними і богословськими ра-

ціями, і стала оперативною. Москва пішла своїм власним шляхом у майбутню історію. А далішим кроком на тому шляху було створення московського царства, як пересмінка візантійської імперії. За двох Іванів, III-го і IV-го, так званого Грозного або Лютого, московський царат був оформленний теоретично, ідеологічно і практично. Імператорська шапка візантійців, — передана шапкою Мономаха через Київ, стала символом нової політичної дійсності. Залишався до здійснення другий символ — патріярший клобук на голові Московського митрополита. В 1584 році цар Іван IV помер, не спромігшись покласти його на голову Московського митрополита. На його місце прийшов Федір. Він, хоч і не дорівнював великості царя Івана IV, проте тринилася йому добра нагода, з якої він і скористався, за порадою добрих знавців цієї справи...» (О. А. Г. Великий, «З літопису християнської України», кн. 3 Рим, 1969, ст. 254-5).

До закріплення такого месіяністичного післанництва Москви, причинилися греки, а іменно Константинопільський патріярх Єремія II. 1588 року він прибув до Москви і там, під натиском і винагородою, він погодився, дня 23 січня, 1589 року поставити і канонічно оформити за Московською Церквою патріярхальний устрій, в особі дотеперішнього Московського митрополита — Іова, обмежуючи його владу до «Московського Царства». Все ж таки, той патріярх, як митрополит Московський, носив титул «і всея Руси», а в тому значить, і України, і Білорусі. Владу ж над Українською Церквою Єремія II ставався задержкати для Константинополя і тому, в поворотній дорозі з Москвою, в липні, 1589 року, він (Єремія II) вступив на Україну і там ставався відновити церковну дисципліну, щоб так випередити втручання нового патріярха, Московського. Однак в Україні всі ці факти не вдоволили нікого і викликали оправдане підозріння і побоювання серед української провідної верстви за дальшу долю Української Церкви та небезпеку для неї зі сторони Москви. Бистріше уми почали думати над тим, як відгородитися від тих

впливів. До цього був одинокий вихід: Унія з Римом. Можна сміло сказати, що створення Московського патріархату спровокувало Берестейську Унію Української Православної Церкви тих часів з Римським Апостольським Престолом, як засіб відборони від наступу Московщини. (О. А. Г. Великий, ц. т. 258).

3. Рим:

Загойвши рану Керулярієвого роздору (1054) і, переживши бурхливі роки першої половини другого тисячоліття: (хрестоносні походи, авіньйонська неволя, наджиття інквізиції, реформації, чи радше, бунт Люттера в Європі, Генрика VIII в Англії та в зв'язку з тим народження різних ересей, сект і релігійних течій), Католицька Церква, після Тридентського Собору (1545-1563), видвигнула свою проти-реформу, поволи загоювала нові рани й верталася до давньої сили та експансії, чи то в нововідкритім Новім Світі, чи то на Європейському православному Сході.

4. Польща:

Ролю носія того відновленого християнського, католицького духа (розуміється, в латинськім обряді) на Сході Європи взяла на себе церковна і політична Польща. Вона, хоч сама ще не вигоїлась зі своїх ран, завданих їй протестантською реформою, зробилася «носієм» католицтва і «шhedмужем хжесъціянства» зокрема на підчинених собі українських православник теренах, що ввійшли в склад Польсько-Литовської Держави, на підставі Люблінської Унії (1569 р.).

Через свою нетолерантність до інакковіруючих та звуження ідеї Христової Католицької Церкви до її латинської форми, поляки спотворили ідею католицизму на Сході Європи, а супроти українських християн східного обряду (католиків і православних) часто виявлялися гіршими від невірних бусурмен.

Політичний і релігійний занепад в Україні:

Переживши враз з народом добу татарського ліхоліття та з упадком української державності, Українська Церква перебирає на свої плечі провід народу з яким вона тісно злучена в усіх його верствах, і разом з народом переживає тяжкий занепад. Тогочасні письменники гірко на це нарікають.

У «Палінодії» Захарії Копистенського, з кінця XVI ст. читаємо, що: «Єпископські і митрополичі столиці посідали не люди гідні, а такі, що були їм (тим столицям) на ганьбу й сором, і гріх; не люди з монастирів добре випробовані в життю безженнім, або чернечім, сідали на них відповідно до церковних устав, але люди безпосередньо від господарства світського чи ріллі, або від вояцького ремесла в нагороду за свої заслуги, при тому неуки і великі простаки, зі святим Письмом необізнані... I так ті святі і всякої чести гідні престоли почали на собі чути не тільки двосяженців, або триженців, але й таких розпусників, що й обіцянного Богові благенного життя не держалися, відповідно до канонів і до свого стану. Пресвітері ж посвячені ними були сміття людське, бо вже пресвітерська гідність дійшла до такої зневаги, що порядному чоловікові дати себе потягнути на нього, то значило, мов би якусь ганьбу дістати. Через те до священства натиснулись самі голодні й неуки, так що й пізнати не можна було, де пресвітер частіше: в коршмі чи в церкві» (Пор. Листи: I). Галицької шляхти до митрополита Онисифора Дівочки, 2) Львівського і Віленського Братства до Патріярха, 3) Князя К. Острозького до Іпатія Потії і ін. (Гл. Г. Лужницький, цит. твір, ст. 228).

Реакція:

Не диво, що такий незавидний стан внутрі Української Церкви і зовнішній наступ на неї зі сторони польського католицизму, викликав реакцію. Вона (спершу) вийшла з низів, із корення, бо корінь українського народу був здоровий. На захист

Церкви стало міщанство, яке, оформлене в церковні Братства, виступило до боротьби. Шляхетська верства була здебільша спольщена, українське ж магнаство, за малими винятками, вже не існувало. Таким винятком був князь Константин Острозький. Він, на спілку з українськими єпархами шукає розв'язки, середників і способів для оздоровлення Української Церкви і в її боротьбі за своє існування — в Унії з Римом!

УНІЯ З РИМОМ

Ось, 7 причин, які на нашу гадку зумовили і закріпили Унію Української Православної Церкви з Римським Апостолом Престолом:

Перша причина

1. Попри всі людські мотиви й причини особистого, політичного й морального характеру, що зумовили здійснення Берестейської Унії, перво-причиною того історичного акту треба перш усього назвати це задушевне бажання всіх християн, зокрема ж українських Владик — творців Унії, бажання Христа-Спасителя, Основника Церкви: «щоб всі були одне». Це бажання єдності Христового стада під проводом залишеного Христом Одного Пастиря, єдності одного Містичного Тіла Христового, під проводом одного, видимого Голови того Тіла, Ап. Петра і його наслідників.

Ніхто не може заперечити, що впродовж першого тисячоліття Христова Церква у своїй єпархіальній структурі й православній вірі була єдиною, не зважаючи на різні обрядові різниці та організаційні й інші (національні) питоменності, нпр. патріархати окремих народів, саме завдяки визнаванні першенства і зверхності в Церкві Римських Архієреїв — Папів. Перший вилім з того загального правила стався 1054 року. Це т. зв. Кефрулярієва схизма — роздор, формальний вилім того патріарха і виповідження послуху та відмова визнати права Римського Папи. Не входимо в

те, до якої міри в здійсненні того роздору завинила більше котрась з обох сторін: грецький патріарх чи папський легат, кардинал Гумберт. Стверджуємо сумний для християнства факт. Одно варто тут вже тепер підкреслити: сьогодні обі сторони визнають свої помилки, взаємно собі їх простили і шукають доріг до поєднання. Нпр. зустріч Папи Павла VI з патріархом Атенагорасом у св. Землі, поїздка папи до Константинополя, візита патріярха у Ватикані і т. п.

Для нас українців важливо підкреслити, що той сумний роздор стався 66 літ після офіційного введення Християнства в Україні 988 р. Іншиими словами: в часі хрещення України, мимо існуючих непорозумінь між греками і латинниками, Христова Церква ще була одна, нерозділена, а грецькі й інші східні патріархи визнавали першество в тій Церкві й головство в ній римського патріярха — папи.

Культурні й релігійні зв'язки з Заходом тобто Римським Апостольським Престолом і західними володарями і т. п. продовжувались на Україні ще довго після заіснування згаданого роздору. Пово-ли, ця ненависть греків до латинників, до Риму й до Заходу взагалі, почала просякати і проявлятись на Україні через грецьких митрополитів і підчинене їм духовенство, зокрема ж атонське чернецтво, й через перекладну літературу, хоч для цього по українській стороні не було ніяких підстав. Простіше, це представлялось так: близький сусід і кум українського Івана — грек Григорій посварився зі своїм кумом Римським Романом, Іван став по стороні Григорія і, без спеціальної причини, і собі посварився з Романом. Сьогодні ці куми знову єднаються-братаються, готові при тім українського православного чи католицького Івана пошити в дурні...

Все ж таки, бажання церковної єдності на Україні не завмерло зовсім. Несучи на своїх плечах тягар боротьби з ордами азійських кочовиків, ослаблена мілітарно й політично, Україна не мала силі ані часу на релігійні спори, ані це не було в її

інтересі. Це бачимо з того, що кожний раз, коли траплялася нагода, коли греки єдналися з Римом, Українська Церква до такої єдності приступала. (Цього однак не робила Москва, яка вже від самого зарання своєї історії, почала змагати до того, щоб самій стати «третім Римом».) Нпр.: на соборі в Констанці (1417 р.) бере участь «митрополит київський і всея Русі» Григорій, а на унійнім Соборі, у Фльоренції (1439 р.) акт Унії Української Православної Церкви з Римом, враз з грецьким цісарем і патріярхом, підписав київський митрополит Ізидор і якраз він був пробосциком об'єднання Церков, і таким залишився до кінця свого життя, хоч через це багато витерпів від Москви і від Польщі.

Друга причина

2. **Фльорентійська Унія** та її понад 70-літня традиція в Україні, на яку часто відкликалися й до неї вертаються по сьогодні українські прихильники Унії з Римом, — це та друга причина-спонука в народженні Берестейської Унії.

Проголошенню Фльорентійської Унії спротивилась Москва, яка постійно зазіхала на українські землі. В Москві резидував київський митрополит, який мало цікавився долею просторих єпархій на Україні, Литві й Білорусі. Москва приготовлялась бути «третім Римом». Фльорентійська Унія, а потім упадок Константинополя (1453 р.) причинилися до здійснення того змагання. Факт, що в Україні Фльорентійську Унію прийняли радо, мимо стриманої а то і ворожої настанови поляків (прихильників Базилійському Соборові і схизмі в Зах. Церкві), а в Москві її осудили, це ще один доказ, що тодішня провідна верства в Україні вважала церковну Унію за позитивну й корисну для української церковної і національної справи, як забороло проти втручань Москви і Польщі.

Римські папи: Климент VII (1526), Пій V (1566) та інші, боронили умов Фльорентійської Унії й рівноправності обрядів. Вони трактували Унію,

як Боже діло, як здійснення Христового бажання: «щоб всі були одно». На жаль, польська шляхта, а зокрема ієрархія, ігнорували ідеї та досягнення Фльорентійської Унії й папські зарядження. Польські ж королі, які щиро бажали збереження ладу в державі, часто були безсильними проти практик шляхти і католицької ієрархії. Для одних і других багаті українські землі становили джерело великих прибутків та отворили поле до «місійних» акцій і латинізаторських впливів польської ієрархії. Через свій шовінізм, поляки спотворили ідею Церковної Єдності на Сході Європи, а в Україні зокрема.

Третя причина

3. Третьюю причиною, яка зумовила Берестейську Унію з Римом, було відношення до Церкви на Україні зі сторони деяких грецьких патріархів і занедбання тої Церкви в обличчі політичного тиску на неї з Москви і релігійного зі сторони Польщі.

Антагонізм, яким були просякли греки, з більше чи менше оправданих своїх національних і релігійних мотивів супроти Риму і латинян, грецькі митрополити передавали Українській Церкві й народові. Тим вони помагали ізолятувати Україну від решти світу, від Європи, а чимраз більше узaleжнюювати її від Візантії та пхали в сторону Москви і Польщі. Вони спілкували напереміну, то з Москвою, то з поляками, визначаючи і затверджуючи на київський митрополичий престіл з титулом «митрополита київського і всея Русі», звичайно греків, або москалів, ставлеників московського царя, які опісля ставали підпору московських інтересів, часто передаючи Українську Церкву під їхню юрисдикцію. Правда, вони все ще зберігали над нею номінальну владу, але, бувши залежними (а то й деколи на услугах) турецьких султанів, вони координували свої дії на території Польсько-литовської Речі Посполитої та Московщини, з політикою Туреччини супроти тих держав. В політичних же інтересах турецьких султанів бу-

ло: не допустити до поєднання християн під проводом римських папів, які одинокі організували проти турків походи розсварених західно-европейських володарів. Отже, і з тих причин деякі грецькі патріархи деколи були примушенні робити все можливе, щоб до ніякого релігійного порозуміння в Україні не допустити, перепиняли Унію, а коли вона заіснувала, старалися її та її носіїв в очах населення знеславити. Не диво, що вихованок Атосу, монах Іван Вишеньський кипів ненавистю до латинян, а то й до своїх Владик і був проти всякого порозуміння з Римом, хоч воно було в інтересі Української Церкви.

Грецькі патріархи не дбали належно про добро Української Церкви навіть після того, коли поділили київську митрополію на Московську (в границях Московщини) і Київську (в границях Польсько-литовської держави). Вони радше використовували нашу Церкву економічно, як багате джерело своїх приходів, посилаючи туди своїх емісарів з різними грамотами. Не була їм чужою і симонія — підкупство на церковні становища чи за різні привілеї для Братств і поодиноких осіб. Слід підкреслити, що грецький патріарх, Еремія II, з'явився на Україні (вперше від її охрещення!) щойно в 1588-89 роках. Не диво, що через такий брак нагляду згори, вкрадались у нашій Церкві неполадки морального характеру, зокрема ж серед духовенства, а це мало свій від'ємний вплив і на мирян та на настанову до нашої Церкви зі сторони сильного ієрархічно і скріплленого державною владою польського католицизму, а то й робило нашу Церкву легкою добичною для їхніх місіонарів. Це потверджує православний Архиєп. Мелетій Смотрицький, у своїм творі: «Апологія» (вид. 1628 р.). Після свого навернення на католицизм — Унію з Римом, він висвітлює боротьбу нез'єднених з Унією і доказує, що її в великий мірі спричинили чужі нам греки.

Четверта причина

4. Згадані неполадки її надужиття та безправ'я

«на горі» викликали реакцію в свідомішої частини населення: шляхти і міщанства. Зокрема, це останнє, зорганізоване в своїх ремісничих цехах, крім дбання про підвищення освіти — школи й культури, взяло а себе ще й відповідальність за добро Церкви. На спілку з вірною народові й православній вірі шляхтою, вони протестують перед королем проти утисків і надуживань польських католиків, шукають порятунку в грецьких патріархів, закликають до поправи навіть самих митрополитів...

Та знову багато лиха заподіяли тут патріархи: Антіохійський Йоаким, 1586 р. і Царгородський Еремія II, 1589 р. Вони надали права ставropігій львівському і віленському братствам і поручили їм також нагляд над єпископами і духовенством. Таке встравання мирян у церковні справи і контроля світських людей над церковною владою не тільки, що ображала і понижувала духовенство але також спричинювала часті і великі непорозуміння між братствами і духовенством чи навіть владиками.

Ось, як характеризує цю шляхетну в зародках і сумну в наслідках ролю братств і їх встравання у церковні справи, сучасний видатний католицький історик та історіософ, о. д-р А. Г. Великий, ЧСВВ у своїх студіях — радіолекціях: «З літопису Християнської України», (т. III, ст. 213):

«В розгарі полеміки довкола Берестейської Унії та ролі братств, володимирський єпископ, і один з співтворців Берестейського Порозуміння, писав в своєму творі «Унія Греков з Костелом Римським», ось такі гіркі слова, які подиктували йому щоденна практика і досвід: «Люд простий і ремісничий залишив своє ремесло, шило і дратву і ножиці, і присвоїв собі пастирський уряд. І дійшло до того, що письмом ширмують, ницьуют, виворочають на свої блюзнирські і фальшиві потвари обороняють, пастирей своїх власних соромотять, безчестять і потворяють». Ще гостріше заговорив у наступному столітті проти сваволі братств славний київський православний митрополит Петро Могила

(1633-1647). Так з добрих у собі початків, з упливом часу, деякі братства перетворились в явище негативне, яке порушувало церковний лад.

Таке встравання мирян у церковні справи не подобалось Єпархії, часто її понижувало, то ж не диво що вона шукає способу і доріг, щоб такої братської «опіки» над собою позбутися. Вона бачила рятунок у Римі, де такої сваволі мирян немає. І це, на нашу гадку, ще одна (четверта з черги) причина шукання доріг до єдності з Римом.

П'ята причина

5. Одним з найбільших негативів XVI ст. в житті Церкви: католицької і православної, в границях Польсько-литовського королівства, а на українських землях зокрема, був світський патронат — надавання королями т. зв. «духовних хлібів», тобто провідних становищ у Церкві, зокрема ж митрополичної катедри, єпископств, архимандрій, багатьох монастирів, людям світським, заслуженим перед державою і королем, але не перед Церквою, і які часто на церковних справах не розумілися, ані про них не дбали.

В XVI ст. це право закріпилося за польськими королями також і супроти Православної Церкви в Україні, а вслід за тим на митрополичу і єпископські катедри вкрадалися люди негідні тих посад із-за свого світового і неморального життя. Чез те вкрадалося згрішенні і розклад теж у нижчі шари суспільства. Провідна українська верства проймалась протестантським або латинським духом, польщилась, пропадала. Подібно, як королі, поступали і різні польські, литовські та українські магнати і шляхта у своїх маєтностях і в сферах своїх впливів. Бачучи погубні наслідки такого торгування «духовними хлібами», ініціатори і творці Берестейської Унії, хоч і самі були королівськими ставленниками, однак хотіли й змагали до того, щоб саме через Унію з Римом і урівноправнення нашої Церкви з латинською, поклас-

ти край вмішуванні світського елементу, зокрема ж польської і литовської шляхти, в справи Української Церкви.

Шоста причина

6. Одною з посередніх причин Берестейської Унії була потридентська проти-реформа в Католицькій Церкві, в Польсько-литовській державі. Впливи протестантизму, впродовж XVI ст. знайшли і в Польщі пригожий собі ґрунт, особливо серед шляхти. Щоб ім протиставитись, явився на тих теренах новий енергійний, монаший чин — орден Єзуїтів, які в своєму запалі за уздоровлення польського католицизму, часто посягали і по українську шляхту, простягаючи свою експанзію і місіонерство і на православне населення. У своїх школах — колегіях, і через своїх молодих вихованників, вони проникали в українські шляхетські роди, їх католицили а рівночасно польонізували. Через таку діяльність Єзуїтів, Українська Православна Церкватратила свою провідну і маєтну верству й традиційну підпору з її сторони. Тому виринала потреба — конечність дати українській шляхті антидот — власні школи, а духовенство зрівняти в освіті й правах та привілеях, а то й усіх людей «грецької віри», передусім шляхти, з духовенством і шляхтою латинського обряду. Це могла дати тільки Унія з Римом: За її здійснення взялися українські Владики: Іпатій Потій і Кирило Терлецький. Спочатку, прихильником тої ідеї був один з найбагатших і найбільш впливових українських магнатів: князь Константин Острозький. Однак, ведений своїми особистими мотивами і, маючи на цю справу свій погляд, він з часом поставився до Унії Української Церкви ворожо і був одним з найбільших її опонентів, очоливши т. зв. анти-собор у Бересті, 1596 року.

Сьома причина

7. Та, чи не найбільшою причиною Берестейської

Унії Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом була таки Москва: Поділ Київської митрополії та усамостійнення Московської Церкви (1458 р.), а головно створення Московського патріярхату в 1589 р. і його зазіхання на українські землі й Церкву в границях Польсько-литовської держави. Страх перед московським патріярхатом, що досі легковажив Константинопіль і Рим, посуджуючи навіть їх у ересі, й претенсії Москви стати «Третім Римом», мусіли викликати справедливу реакцію серед української провідної, церковної і світської верстви.

Греки не старалися і були неспроможні нам помогти, бо самі були в турецькій неволі. Поляки робили спустошення в наших рядах, перетягаючи провідну верству на латинський обряд, а вслід за тим і в польський табір. Москва ж зовні, під різними претекстами, вважаючи себе спадкоємницею Візантії, «Третім Римом», простягала руки по Українську Церкву в границях Польщі, як собі єдиновірну. Не диво, що по українській стороні наступила реакція, як одинокий вихід з того ворожого собі трикутника. Це була Унія з Римом, що забезпечувала права і привілеї Української Православної Помісної Церкви, зрівнювала її з панівною у польській річипосполітій латинською Церквою і давала їй моральну підтримку, а то й місію — післаництво на Сході Європи: бути носієм правдивого православія та ідеї єдності Церков на Сході Європи. На жаль, частина світської провідної верстви, під проводом князя К. Острозького, цього не зрозуміла й, замість піддержати своїх Владик у великих задумах і чинах, поставилась проти них ворожо. Все ж таки, як Боже діло, Унія на українських землях скоро прийнялась, скроплена кров'ю св. Йосафата росла і розвивалася, аж поки Москва, при помочі насилля і свого «благочестія» впродовж століть, аж посьогодні, не загнала її в катакомби, поставивши на її гробі залізну занавісу й сторожу — Руську Православну Церкву.

ЗАКЛЮЧЕННЯ І РОЗВИТОК УНІ

Дотепер ми старалися унагляднити причини й мотиви, що спонукали Ієрархію Православної Церкви на Україні шукати виходу через з'єднання — Унію тої Церкви з Римським Апост. Престолом. Як ми бачили, тими немаловажними причинами були: моральний занепад внутрі нашої Церкви, тиск на неї зі сторони польського католицизму, страх перед московським патріярхатом... Зумовлене тими зовнішніми причинами, відродження нашої Церкви, як і треба було сподіватися, прийшло знутра, від Ієрархії.

1590 року українські владики з'їхалися до Берестя, щоб застановитися над покращанням долі повіреного їм стада і свого народу. Там вони прийшли до заключення про конечність З'єднання Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом, щоб таким чином не допустити до цілковитого занепаду нашої Церкви, щоб привернути її захітану провідну роль серед українського народу і зрівняти її в правах і привileях з Церквою латинського обряду в Польсько-литовській державі, тобто рятувати для українства бодай стан посідання і втяти полякам апетити і претенсії латинізувати — опольщити і нищити нас. Вони рішили приступити до Церковної Єдності з Римом. «Однак під умовою, що Св. Отець, Папа Римський, залишить нам незмінними і непорушними всі обряди і діїства (Тайни), іменно: Богослуження і ввесь церковний порядок, які в нас, у Східній святій Церкві від віків практикуються. А також, що їх милість, король забезпечить усі наші вольності через привілеї і артикули, які ми предложимо». Це письмо підписали всі Владики і воно стало базою на якій вони почали діяти — приєднувати прихильників тій ідеї.

Головною ціллю Унії було: **невтралізувати** польську католицьку протиреформу і латинізування українського народу, зокрема ж його провідної верстви, не через Константинопіль, бо той небагато міг помогти — але через Рим, тобто через

зрівнання нас з поляками в усіх правах, в границях польського королівства. Поляки винародовлювали нашу провідну верству через школи, державні посади та привілеї, які були відкриті тільки для католиків. Унія зрівнювала нас з латинниками в правах і привілеях і мала спонити той рух — перебіг у польський табір. Отже, Унія це український антидот для національного само-збереження, це забороло переходу на латинство української шляхти і магнатів. Якщо ж, багато їх пішли в латинський табір, то не через Унію, але прямо з православ'я, ради посад і лакімства нещасного і через добре католицькі школи.

Ось, кільканадцять прізвищ наших та білоруських княжих і шляхетських родин, що перейшли на латинство, прямо з православ'я — родини князів: Слуцьких, Заславських, Саламерецьких, Головчинських, Крошинських, Збаражських, Вишневецьких, Сангушків, Чарторийських, Процьких, Масаланських, Горських, Соколинських, Лукомських, Пузинів і ін., а даліше шляхетські родини: Хоткевичів, Глібовичів, Зеновичів, Кишків, Сапігів, Дрогостанських, Войнів, Волковичів, Потіїв, Галицьких, Тишкевичів, Корсаків, Тризнів, Мишків, Гулевичів, Ярошинських, Калиновських, Мелешків, Скулиновичів і багато інших...

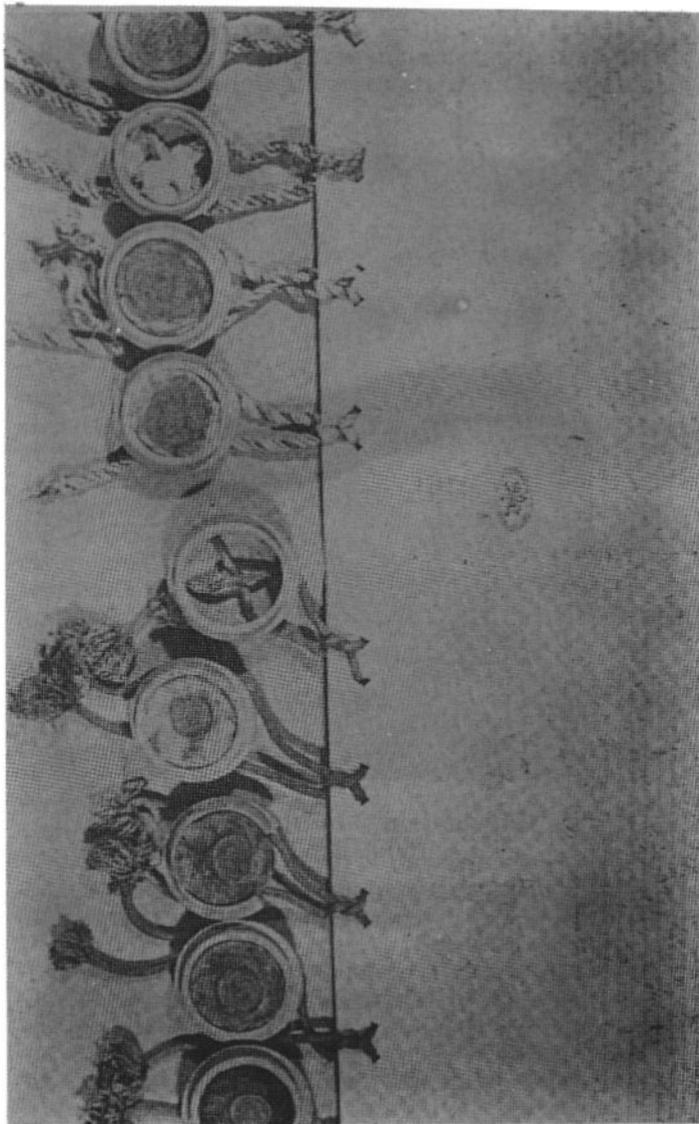
В актах приготовання Унії і в переговорах з Римом наші Владики постійно підкresлювали, що Унія Української Церкви з Римом, це ніщо нове, а радше, що це здійснення — завершення попередніх унійних змагань Української Православної Церкви, висловлених на Соборі в Констанці, Митрополитом Петром Акеровичем (1417) і відновлення Унії фльорентійської, підписаної в імені Української Церкви Київським митрополитом Ізидором (1439 р.).

Остаточне оформлення Умов — Артикулів Унії Української Православної Церкви з Римом зроблено 2.12.1594 р. Їх підписали всі українські Владики, крім двох: перемиського, Михайла Копистенського, і львівського, Гедеона Балабана. Спротивився Унії і князь Константин Острозький, бо

він хотів, щоб усі православні патріархи разом приступили до такої Унії. Князь К. Острозький був втасманий у пляні Владика і спочатку був йм прихильний. Як український патріот і як добрий член своєї Церкви, він переживав невідрадний стан нашої Церкви і народу під польським пануванням і робив старання прихилити до тої справи польського короля Жигмонта III-го. Він сам переговорював у справі Унії з папським легатом до Москви, кардиналом Поссевіно, ще в 1589 р. і піддавав гадку, щоб на взір Унії флорентийської, греки і всі православні разом приступили до Унії, але щоб ініціатива була в українських руках. Король Жигмонт був прихильний Унії і пообіцяв нашим Владикам, власноручним письмом (18.3.1592 р.), зрівнання їх у правах і привileях з польським духовенством. Однак поляки ніколи не допустили до здійснення тих обіцянок.

Король Жигмонт і папський нунцій одобрили проект Артикулів Унії, у 1595 р. Єпископи зібрались ще раз у Бересті, 12.6.1595 р., оформили остаточно «Артикули» (умови з'єднання), і вибрали делегатів на завершення переговорів у Римі: Сп. Кирила Терлецького та Іпатія Потія. Делегати прибули до Риму, 15.11.1595 і були прийняті на послуханні в Папи Климента VIII, а 23.12.1595 р., на торжественній Консисторії, в присутності всіх церковних достойників і державних представників, делегати вручили папі письмо з 12.6.1595, яке прочитали наперед по-українськи, а потім по-латині, а відтак Умови З'єднання, зложили визнання віри і підписали його.

Того самого дня (23.12.1595 р.) папа видав буллю «Великий Господь і хвален вельми», а 23.2.1596 р. видав ще одне письмо: «Належить, щоб Римський Архибрей», в якому підтверджує Київського митрополита в усіх його правах, що він може затверджувати і висвячувати своїх єпископів і т. п. На пам'ятку тої віковічної події Папа видав спеціальну пам'яткову медалью, на якій з одної сторони є гравюра Папи і напис: «Климент VIII

Грамота Берестейської Унії (1596 р.)

Вселенський Архієрей» а на другій стороні: наші Владики у поклоні перед папою і напис: «Рутеніс рецептіс» (на пам'ятку прийняття Русинів) 1596».

Митрополит Іоасаф Потій
1600-1613

Основоположник З'єднання Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом.

* * *

У квітні, 1596 р. Владики вернулися на Україну. Вміжчасі старенський князь К. Острозький, ма- буть подразнений на амбіції, що єпископи в останньому робили рішення без його поради, та з деяких особистих, родинних причин ставув здекларовано і рішучо проти заключення Унії, зоргані-

зував шляхту і козацтво, та окремим письмом за-
кликав народ і духовенство до бунту проти своїх
Владик. Таке поступовання одного з провідників
народу, це типовий історичний блуд члена нашої
провідної верстви: гордість і бунт. Мовляв «не
буде так, як я хочу, то хай нічого не буде!...» Він
же зорганізував анти-собор у Бересті, де зібра-
лись наші Владики, щоб Унію проголосити. Анти-
собор очолив Никифор, представник Константино-
пільського патріярха.

Собор під проводом митрополита Михайла Ра-
гози відбувся в Бересті Литовськім в церкві св. Ни-
колая, 8-10 жовтня, 1596 р. Крім представників
папи і короля, були усі епископи і представники
народу-шляхти. Тодішніх умовин не можна міряти
сьогоднішніми категоріями. Роля мирян у Церкві
не була ще так виразно підкреслена як тепер. Зви-
чайно члени панівної кляси були представника-
ми усього мирянства. Торжество проголошен-
ня Унії відбулося 8.10.1596 р. Так відкрилася но-
ва світла сторінка в історії Українського народу,
записана золотими буквами — життям і кров'ю
його найкращих синів і доњок впродовж століть,
аж по сьогодні.

«Унія була завершенням первісного християн-
ства на землях України, бо 23.2.1596 р. папа вро-
чисто потвердив всі існуючі права Української
Церкви»... Українська ж Церква, тобто Київські,
та потім «Київсько-Галицькі митрополити і всея
Русі» втішалися майже патріаршими правами,
були вибирани зноміж українського духовенства і
тільки зголосували про це Царгородському патріярхові, а на терені своєї митрополії діяли само-
стійно. Приймаючи Українську Церкву до єдності
з Апост. Престолом у Римі, Римський Архи-
єрей признав українським митрополитам ті самі
права, так, що Українська З'єдинена, чи пак Като-
лицька Церква від самого початку існувала і дія-
ла, як одна з Помісних Церков у формі Верхов-
ного Архиєпископства. «Цей факт потвердив Св.
Отець Папа Павло VI, 23.12.1963 року, заявлюю-
чи, що Львівський митрополит є Верховним Архи-

єпископом, бо при віднові Галицької митрополії, Папа Пій VII, 24.2.1807 р., переніс на Галицьку митрополію права і привілеї Київської Митрополії».

Унія, по думці Папів та її українських творців, мала стати не лише основою для українського патріархату, але також осередком східного католицтва для всього словянського Сходу. «Зокрема під оглядом обрядової духовости, Унія забезпечила Українській Церкві почесне місце між усіма іншими Помісними Церквами Сходу та її в лоні Вселенської Церкви» — як заявляють наші Владики у «Послannі» з нагоди 375-ліття цієї Унії.

Берестейська Унія Української Церкви з Римом стала взором для подібних Уній інших Східних Церков у пізніших віках. Умови тої Унії стали підставою для Декрету Ватиканського Собору II про Східні Католицькі Церкви.

Унія відмежовує нас догмою від москалів а обрядом від поляків.

Унія — це символ української ірреденти — самостійництва і носій гасла: «геть від Москви!», яке УАПЦ взяла на свої прапори у 1921 році, а українські комуністи (Хвильовий, Шумський, Скрипник) у 30-тих роках.

УЖГОРОДСЬКА УНІЯ

Те, що було сказано повище про сумний стан Української Православної Церкви в XV і XVI ст. на українських і білоруських землях, можна сміло повторити і про нашу Церкву на Закарпатті, яке, після упадку Галицько-Волинської держави ХІІІст., було під безпосереднім пануванням мадярів. Ці останні, хоч і самі не завсіди були панами власної держави, то однак, їхні магнати, подібно, як це діялось у Польщі, вважали і трактували українське простолюддя, позбавлене своєї провідної верстви, як невільників і намагалися їх златиницти та змадяризувати.

Першу спробу Унії на Закарпатті зробив перемиський єпископ Антоній Крупецький, 1614 р.,

Ліва митрахія Унії про проголошення Ієрасимської Унії

коли ок. 50 священиків і тисячі вірних під протекторатом прихильника Унії графа Юрія Другета, заявилися за Унію. Опісля ідеї Унії присвятив життя мукачівський єпископ Василь Тарасович. Він зробив католицьке визнання віри 1634 р. однак не міг діяти в Мукачеві, бо князь Ракочі (протестант) боявся, що через Унію прийде релі-

гійна і національна еманципація його українських підданих і не допустив єпископа Тарасовича до Мукачева.

Формальні заключення Унії довершив його наслідник, сп. Партеній, який перенісся до Ужгорода в посіlostях графа Другерта. Це сталося на Синоді в Ужгороді, 24.4.1646 р., де, по Службі Божій 63 священики з різних деканатів обох дієцезій (мукачівської та ужгородської) зробили визнання католицької віри. Вони рівно ж уложили умови своєї Унії, подібні до Берестейських: задержання руського обряду, вибір єпископа, рівні права з латинським клиром...

ЗАКРИПЛЕННЯ УНІЇ

На Правобережжі, північних землях, Білорусі, на Холмщині, Підлящші, на Волині і в Західній Україні, на Буковині і на Закарпатті, — Унія розвивається, хоч рівночасно стоїть у постійній і затяжній боротьбі проти сусідів латино-католиків, які намагаються перетягти уніятів на латинство і їх спольщити, або змадяризувати.

В 1692 р. приступає до Унії перемиська єпархія, а в 1700 р. — Львівсько-галицька, 1702 р. — Луцька, 1708 — Львівська Ставropігія — Братство.

7.5.1775 р., Буковина, яка досі була під владою Туреччини, перейшла до Австрії і там отворилось поле для унійної діяльності священиків з Галичини.

На Закарпатті Унія шириться в другій половині XVII ст. і зовсім закріплюється через 100 літ. А тоді починається боротьба — оборона проти латинників — мадярів, які захотіли ту Церкву підкорити собі.

Коли ж Москва здушила мадярське повстання 1849 р., то мадяри всю свою ненависть, яку мали на москалів — русів, перенесли на русинів — українців (важаючи їх русскими) і тим ще більше примусили їх оглядатись на поміч Москви; самі скріплювали той зворот до москофільства,

використовуючи це потім (подібно, як поляки) та оскаржували українців за нельояльність до Австрії...

ІДЕОЛОГІЯ УНІЇ

Ідеологія Унії, або, що могла дати Унія українському народові, якщо б усі українці були її прийняли?

1. Якщо б усі українці були приступили до Унії з Римським Апостольським Престолом, така Унія піднесла б престиж Української Помісної Церкви в очах своїх і чужих, зрівнявши духовенство і шляхту в правах і привileях з латино-католиками в Польсько-литовській державі, а це було б утяло, чи принайменше утруднило, полякам претенсії навертати нас на латинське католицтво і переводити в польський табір. За тим пішов би зріст освіти духовенства і шляхти, наша провідна верства була б лишилась при українстві і ріднім обряді й була б поважним партнером у проводі держави, а принайменше легше могла боронити права свого народу на українських і білоруських землях...

2. Український Патріярхат. Після Унії всього українського народу, Українська Церква і провідна верства могла домагатися і напевно одержала б Український Патріярхат, що став би у противагу до Московського (такі вигляди були за часів князя К. Острозького в часі його переговорів з папським легатом кард. Поссевіно ще у 80-тих роках XVI ст.), а це було б втяло претенсії москалів встріювати в справі українського народу під плащом єдиновір'я і під претекстом «оборони» православія в границях Польсько-литовської держави.

В XVII ст. Папи були готові створити Український Патріярхат навіть коли та ідея виринала, як середник поєднання-замирення православних й уніятів між собою (П. Могила — В. Рутський). Український Патріярхат, в єдності з Римом, маючи на своїх прапорах: **Єдність Церкви і Народу**,

«щоб Русь не нищила Руси», в тих часах був би став носієм місії тої ж Єдності Христової Церкви на Сході Європи. Зате нашу Церкву й народ, тобто Україну, на Заході трактували б, як частину Європи. Таку нашу місію присвоїла собі Польща, що в очах Західно-європейських народів уходила за «пшедмуже — забороло християнства» проти турків і татар. Через те, сьогодні для західного обивателя Європа, тобто європейська культура і т. п. кінчиться на границях Польщі, Литви, чи навіть Румунії, а ми — справжні оборонці Європи, в очах того обивателя, і надальше остались частиною Росії чи Євразії! А все це, через нашу втрату чи брак свідомості національної місії на Сході Європи і через нашу єдність з москалями!

Помісна Українська Церква з Патріярхом у проводі й в єдності з Римом, могла бути рамками для будови самостійної держави вже в тих часах.

З. Козацтво, як мілітарна сила Українського Народу, після приступлення до Унії цілого українського народу, було б стало не звичайним наємником у походах польських королів проти турків, але могло стати рівнорядним союзником Польщі, що в переговорах про воєнну поміч для польської корони міг вимагати збільшення прав і вольностей для українського народу.

Як зорганізована збройна сила, скріплена одною вірою і ведена своїм національним і церковним проводом, козацтво могло легко довести і до повної самостійності українського народу — постання української держави за Хмельницького, а може й скоріше, ще за К. Острозького чи гетьмана Петра Сагайдачного.

Розуміється, повиці заключення, здогади: «що було б, як би?», — можна продовжувати. Але не в тому наша ціль. Мусимо ствердити сумний факт: засліплена особистими вигодами і маленькими справами, наша провідна верства часів Унії, з князем К. Острозьким на чолі, не розуміла й не добачувала тих історичних перспектив і горизонтів, які відкривала для цілого народу Унія нашої

Церкви з Римом. Історичні події: упадок Туреччини, а потім і Польщі, скріплення Москви і т. п. пройшли понад наші голови, а то й при нашій помочі, без ніякої користі для нас.

Роздріблені українські сили у внутрішній боротьбі ослабли і знекровили до решти наш український національний організм у часі Унії, а Москва ввела в його жили отрую свого «благочестія». Обезкровлений наш народ — велетень спробував підвистись у 1918-20 роках і, зробивши крок-два, впав, бо бракувало йому оживлюючого духа — душі, що її могла дати тільки самостійна — Помісна Українська Церква. На жаль, тодішня Церква на Україні — московська церква — не могла й не хотіла цього зробити, а молода українська Церква (Автокефальна) була надто революційною в ментальності приспаного народу та й прийшла запізно зі своїм уздоровленням.

Не так воно було серед тої частини Українського Народу, що належав до Католицької Церкви. Національні традиції й дух тої Церкви значно причинилися до національної свідомості галицького русина-українця, який на поклик національної сурми, видав з себе геройські ряди Січових Стрільців та УГАрмії, (а з часом й УПА), яких роля у визвольних змаганнях, зокрема на Східніх і Центральних Українських Землях, всім відома й незаперечна.

Духова сила тої частини нашого народу лежала в його Церкві. Сила ж тої Церкви — в її єдності з Римом, з джерелом духової сили, даної Йі Христом — Основником і Головою. На жаль, цього факту ще і досі не добачує багато українців. Але це знає Москва і Польща. Тому то вони нищили ту Церкву де тільки могли. Зокрема ця перша, де тільки досягнула Українську Католицьку (Уніатську) Церкву на українських землях, нищила її, або зводила в катакомби, а на її місце вводила своє, московське «благочесті». Не краще поступали й поляки. Своїм понижуванням нашої Церкви, вони пхали багатьох духовних у московські руки, а перед австрійською владою і перед Римською Ку-

рією представляли нас, як непевних католиків, скильних до православія ітп. Свого негативного відношення до нашої Церкви поляки не змінили і досі. Нпр. сьогодні кард. Вишинський та польська єпархія є в такій самій мірі противні створенні нашого патріархату, як Москва.

ІІІ. ЗАКИДИ ПРОТИ УНІ

1. Безпосередньою причиною Унії («рішення Української Єпархії») проф. М. Грушевський вважає приїзд на Україну Царгородського патріарха Єремії II-го, 1589 р.: «Від коли існувала руська Церква, не вступила на руську землю нога патріарха, аж тепер з'явився тут він. А з'явившися, повів себе так нетактовно і наробив такого заколоту, що руські владики мали всяку причину пожалувати, що він тут з'явився (після того, коли протягом яких півтора століття взагалі тут ніхто не думав і не журився патріархом, котрого власть над руською церквою стала майже номінальною». Дальше, М. Грушевський наводить аргумент психологічно-становий, мовляв: Єпископи, які в багатьох випадках провинилися і яким грозили різні кари від патріарха, щоб їх уникнути і зберігти свої владицтва, посідання і т. п., а також, щоб не дозволити «шевцям і сідельникам» над собою старшувати (мається на увазі ставропігії для Братства), рішили перейти під владу Римського Папи. «Ведені чисто особистими мотивами, бережучи своїх посад, своїх «хлібів», вони очевидно, і не вміли піднести понад сими егоїстичними інтересами, подумати про потреби Церкви, нею сі бон-вівани, сі пани в рясах, ніколи не журились, і не клопоталися також і тепер» («Історія Руси-України, т. V, ст. 569).

Такий закид у сторону творців Унії несправедливий. Історичні факти, коли дивитись на них об'єктивно, а не через призму суб'єктивної настанови та упередження зі становища соціяліста-народника, чи приймати московське, або польське їх насвітлення, кажуть що інше, а іменно: Не зва-

жаючи на поспішний спосіб її переведення, Унія, проголошена в Бересті, 1596 р. стала подією великої історичної ваги і позитивним фактом у житті українського народу. Вона була завершенням давнього ферменту і процесу в тому напрямі цілої Церкви, а не особистим актом окремих осіб.

Пояснювати здійснення Унії страхом Ієархії за втрату особистих привілеїв чи перед якоюсь «карю», як це робить М. Грушевський, це спрощення великої справи. Во головний ініціатор Унії — Єп. Кирило Терлецький був саме довіренним патріярха, його екзархом, що мав «наглядати» навіть за митрополитом. Але він бачив, що грекам, а зокрема Єремії і ін. не ходило про добро Української Церкви, (що зрештою і стверджує проф. М. Грушевський), але про добро власне. Якщо вже говорити про страх, як один з мотивів Унії, то це був страх перед Московським патріархом, перед втручанням і посяганням його у справи Церкви Української. Царгородські патріярхи про нашу Церкву не дбали, Польща її нищила а Москва вважала себе преемником Візантії на Сході, «оборонцем православія» та вичікувала і приготовлялась до підкорення собі і Київської митрополії, право до якої застеріг собі Царгородський патріарх.

Закид проф. М. Грушевського, що творці Унії шукали особистої, матеріальної користі з того святого діла, не має ніякого фактичного обоснування. Навпаки, до того діла вони часто докладали своє власне майно, багато праці, зусиль, терпіння, а як треба було то і життя віддавали і так ставали свідками правдивості ідеї якій служили.

МОСКОВСЬКИЙ ПІДХІД

Слід підкреслити єхидний підхід — насвітлення московських істориків і пропагандистів щодо наших національних і релігійних аспирацій: Всюди, деходить про (загальну) ідею нашого національного визволення чи релігійної свободи, москалі звужують ту ідею до поодиноких осіб — носіїв

тої ідеї, роблять її особистою справою якогось партікулярного національного, політично-партийного чи релігійного провідника, (а не справою народу), а тоді стараються того провідника висміяти і скомпромітувати, а з ним і його ідею. Так, напр. в оцінці москалів і їх вислужників, Мазепа — це не національний провідник і борець за волю цілого українського народу, але «карієрист і зрадник», а його рух за визволення «Мазепинство» — це синонім зрадництва (розуміється Москві). Подібно: Петлюра, Бандера, та інші, в очах москалів, це зрадники і вороги українського народу, капіталістичні запроданці, і т.п., а вслід за тим, ідеї і рух, яких вони були носіями-проводниками, також це їх особисті ідеї, голошені й здійснювані ради особистої наживи і т.п. Подібно і в церковній ділянці: Унія Української Церкви з Римом в очах москалів і їх однодумців — це «Потієва Унія», Святий Йосафат це не ревний архипастир і борець за ідею Христа: «Щоб всі були одно», але «душехват» і ворог народу... Це саме вони кажуть і про святоюрського святця — Слугу Божого, Митрополита Андрея Шептицького, та й цілу Ієрархію нашої Церкви засудили у 1945 р., як «ворогів народу», закидаючи їм позірну співпрацю з німцями. Та й сьогодні цілу українську еміграцію у вільному світі, вони не називають інакше, як лише «ворогами українського народу», що опинились на чужині в страху перед народом за «злочини» супроти нього, і т.п.

УНІЯ І ЄЗУТИ

2. Одним з найчастіше уживаних закидів проти Унії, це заяленений закид, що Унія — це польська інтрига. Такий закид безосновний. Він московського походження. Ми вже бачили вище, що ініціатори Унії були самі українці: Єпископи і міряни, які через Унію шукали способу зберегти український стан посідання й противставитись польським і московським зазіханням знищити нас. Поляки легковажили нас і шукали нашої погуби.

Польський клір в Унію не вірив, і ненавидів її. Нпр. польський примас Гембіцкі домагався знесення Унії. Подібні домагання до Риму ставив і польський король Володислав IV.

Всежтаки, деякої участі Єзуїтів у довершенні Унії заперечити не можна. Нпр. діяльність о. Петра Скарги й о. Станіслава Варшавського, що полягала в ширенні ідеї Унії словом (проповіді) і письмом (твір П. Скарги: «О єдносьці Косьцьола Божого», присвячений спочатку князеві К. Острозькому, як прихильникові Унії, а потім королеві Жигмонтові III). Ми аж ніяк не стараємося виправдати Єзуїтів, що мали свої польонізаторські пляні супроти Унії. Однак, не треба дивуватись, що як цирі польські патріоти, вони робили це на користь свого народу і його Церкви.

Рівно ж не перечимо, що польський уряд, а передусім коронний канцлер Ян Замойські і король Жигмонт III, добавчували в Унії Української Православної Церкви з Римом користь для своєї держави і теж сприяли Унії та її попиралі. Це нас не повинно дивувати. Вони бо робили це у своїх національних інтересах. Навпаки, треба дивуватись, що наша провідна верства, наша шляхта з князем К. Острозьким включно, не розуміла й не добавчувала великих можливостей і користі з Унії для добра українського народу. Та, інша справа, що король і єзуїти хотіли досягнути через Унію, а зовсім інша та, чим вона (Унія) була в задумах українських Владик і чим осталася посьогодні.

Ми розцінюємо Унію, — з нашого релігійного і національного становища і ми вже бачили, що бажання Унії було в нас скоріше, коли орден Єзуїтів ще не існував, та що Унію творили самі українці.

Коли дивимось тепер на Унію, з перспективи 375 років, то бачимо, що мимо всіх земських — політичних плянувань і зазіхань наших національних ворогів — поляків, які хотіли використати Унію для своїх цілей, її здійснення на українських землях осталось ділом Божим, якого хосенині наслідки для українського народу не дадуться запе-

речити.

Ось що пише про відносини в Україні і причини закріплення цієї Унії російський історик українського походження, професор київського університету Орест Левицький, що сам був православний і ворог Унії:

...«Було б смішним приписувати інтригам і підступам Єзуїтів доконання такого великого церковного перевороту, яким дійсно була Унія. Недорічним є також спихати (це діло) на систематичне польське переслідування, якого ніяк не можна доказати. Польське правительство може в дечому поперло Унію, але її не створило. (підкр. мої — о. І. Ш.). Навпаки можна сказати, що правне положення руської Церкви ані за Баторія, ані за Жигмонта III, ані не погіршилось, ані не поліпшилось. Не треба шукати основних причин Унії в інтригах Єзуїтів, ані в наміреннях польського уряду, але внутрі самої церкви та зіпсуттю підстав її організму; в тій внутрішній отруї, що знищила її і зробила легкою здобиччю для кожного ворога. Джерелом і коренем зла був розстрій Ієрархії та крайна деморалізація більшості її представників, а до того розстрою приложили свою руку царгородські патріархи, надаючи ставрофігійським Братствам, що складались зі світських простих людей, надзвичайні привілеї, яких ніколи не було в канонах Східної Церкви. Ці братства мали властивість над духовними і єпископами і через те правильна адміністрація церкви стала неможлива, бо вкрався до неї протестантські зародки. Без того всі інші причини не могли б створити Унії, бо такі події не повстають зі зовнішніх причин, але внаслідок внутрішнього процесу. І навіть дезорганізація укривала в собі багато небезпечних зародків, що й без зовнішніх причин мусіли допровадити до Унії, або ще більше небезпечних переворотів» (Архів Юго-Зап. Росії, т. VI, ч. I, 1883 р.).

Що ж до співпраці Папів і Римського Апостольського Престолу в здійсненні й піддержуванні Унії на українських землях і пропагуванні като-

лицької віри в цілому світі впродовж століть, то вихідну точку тої діяльності треба добачувати перш усього в свідомості Папів свого покликання і вірності наказу Божественного Спасителя апостолам: «ідіть, навчайте всі народи...» і, «щоб всі були одно...» та слова до Петра: «а ти, навернувшись, утверджуй у вірі твоїх братів», «ти є скала і на тій скалі я збудую мою Церкву...» «паси вівці мсі, паси ягнята мої...» З тих мотивів Рим діє і посьогодні й діятиме до кінця світу, поки не здійсниться пророцтво Христа: «і буде одно стадо й один пастир». Тож, не дивуйтесь, що з повищих мотивів Папи радо відгукнулись на бажання наших Спископів приступити до Унії з Римським Апост. Престолом і помагали в її здійсненні.

Закидається, що Рим помагав латиниці, що більше, польщити українську Церкву, а тим самим і наш народ. На це нема доказів. Яка ж бо ріжниця для Риму — Апостольської Столиці, чи суб'єкт, якого вона старається позискати для ідеї церковної Єдності (православні різних національностей), або навернути з поганства, с такої чи іншої національності? Іншими словами: яка ріжниця Папам, чи уніяти, хоч би вони були й прийняли латинський обряд, будуть почуватися поляками, мадярами, українцями чи білорусами і т.п.? Якщо так було б, то Папи, які в останніх століттях рекрутуються з поміж італійців, напевно були б хотіли, щоб уніяти різних національностей та новонавернені народи Африки, Азії й інших країн, ставались італійцями. А цього, думасмо, ніхто не скаже. Навпаки, Апостольська Столиця в Римі часто ставала в обороні Унії, коли вона була в небезпеці, чи то зі сторони польського католицизму чи московського «благочестя».

Отже, не Рим, але «Крим», тобто Польщу: польських королів а передусім Ієархію та деякі монаші чини треба обвинувачувати в усіх політичних та інших махінаціях супроти Української Церкви і народу, часто під плащиком католицизму. Для історичної правди треба додати, що за латинізаційні потягнення — ухили в пізніших віках, треба

радше обвинувачувати самих себе, нашу шляхту, нашу слабість захоплюватися усім чужим, і бездушне копіювання чужого, а то й перетворювання себе на чужий зразок аж до затрати свого національного й обрядового «Я».

ПРАВДИВІ ПРИЧИНІ ОПОЗИЦІЇ КНЯЗЯ К. ОСТРОЗЬКОГО ДО УНІЇ

Москалі й православні українці часто покликаються на К. Острозького, мовляв, він був проти Унії, бо був ревнителем православія. Поляки а за ними й українці католики — прихильники Унії такою причиною вважають: ображену амбіцію, що його поминули в підготовці Унії і т.п. А це неточно. Навпаки, К. Острозький сам був ініціатором Унії, переговорював з кардиналом Поссеєвіном ще в 1579-81 роках; його втасмничували у справу приготування Унії: Іпатій Потій і Кирило Терлецький; до нього іздив у цій справі папський нунцій, писав король і т.п.

На нашу гадку, одною з головних причин зміни настанови кн. К. Острозького до Унії треба вважати факт, що в старших літах він був під впливом протестантизму. Так напр. до акції проти Унії Острозький закликав протестантів і, виглядає, що навіть був уложеній для цього союз православно-протестантський, на з'їзді протестантів Польщі й Литви, в Торуні, в серпні, 1595 р. (М. Грушевський, Іст. України, т. V, ст. 594).

Князь К. Острозький трактував справи релігії зі світського становища. 26 літ скоріше, 1569 р. він був учасником Люблінської унії, де українцям з Литовської держави обіцяно автономію (т. зв. Волинська автономія), але Польща тих обіцянок не додержала. Отже, з національної точки: підозріння, побоювання щодс Польщі. Подібного князь боявся і в справі церковної унії і боявся дати себе ошукати. Підчеркуючи патріотизм князя К. Острозького і його заслуги перед народом та його спротив Унії, наші історики і возвеличательі того князя промовчують найприкріше з

його біографії, а саме: що сини К. Острозького, ще за його життя, поженилися з польками, златиницілись і, не бувши уніятами, пішли на службу Полякам, а велике майно того дійсного оборонця православія включно зі славною Академією в Острозі, переїшло в польські руки!..

К. Острозький не був противником Унії, а лише способу її переведення. Його концепція була: не національна Унія Української Церкви з Римом, але переконати в потребі Унії всіх православних і зачекати щоб разом це робити, з ініціативи українців.

Виглядає, що кн. К. Острозький не мав власної політичної лінії, політики і погляду — сталої концепції — для розв'язки тої справи, не мали її потім і православні єпископи, ані козаки. Їхній аргумент був: «Як Унію прийме Царгородський патріарх, приймемо і ми» (Г. Лужницький, цит. твір, ст. 349).

Українці боялися зробити самостійний крок у напрямі церковної Унії, хоч цього домагався здоровий розум і рація державного стану. Це наша хиба в політиці й церковних справах віддавна. Ми не маємо своєї, так сказати б «школи» чи традиції, яка підказувала б певні напрямні і розв'язку в тих справах у кожній ситуації. В нас кожний провідник, чи група діє навмання, «рятує ситуацію» по своєму. Розуміється, це не завсіди подобається іншим, які не є в ті пляни втасманичені, або їх не розуміють, і постає опозиція, а то й внутрішня боротьба. Так було з творцями Унії та з опозицією Острозького. Так було з Мазепою і в інших, новіших подібних ситуаціях.

Як же інакше поступають греки, москалі та інші! В усьому вони руководяться насамперед добром свого народу! Нпр. греки віддали — відprodали нашу Церкву Москви, не питуючись нашої згоди на це. Недавно греки пішли на шлях порозуміння з Римом: зустріч патріарха з папою у св. Землі, його поїздка до Риму і поїздка папи Павла VI до Істанбулу і т.п., участь Делегатів грецького Констант. патріарха на Ватиканськім Соборі

в Римі. І все це греки зробили, не питуючись, що українці думають про це. Греки роблять це у власному інтересі.

Подібно роблять і москалі. Вони спочатку відмовилися післати своїх делегатів на Собор у Ватикані й інших від цього відмовили, а потім, в останній хвилині, таки післали делегатів на той Собор і там репрезентували і Православну Церкву в Україні. Коли ж поїхав туди митрополит Мстислав, скільки то жовчі виллялося на нього за це!

ХРЕСНИЙ ШЛЯХ УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛІЦІЗМУ

Після Переяславської (1654) і Андрушівської (1667) угод, та підчинення київської митрополії Москви (1685), починається політична і релігійна (духова) гегемонія Москви на українських землях, що триває посьогодні. А головним товчком і середником у цьому було православіє: Руська Православна Церква.

«Москва в XVI — XVII ст. змонополізувала собі право заступництва інтересів православія і навіть грекам закидувала, що вони відступили від первісного православія».

«Так православна віра і Церква ставала знаряддям у руках московського уряду. Московське царство і православна віра ставали синонімами; царі були покликані опікуватися православними, а ті останні мали звертатись до Москви за обороною перед «утисками». І так дійсно було».

«В той спосіб московські царі діставали дуже добрий моральний аргумент за «збирання руських земель». Саме династичне право тут не вистачало. Українські й білоруські землі «за малими винятками» дістались під владу литовських князів, а пізніше польських королів. Тому треба було покористуватись, кажучи по теперішньому, більш «націоналістичним» моментом. Він мав тоді вірісповідну форму. Православних з Литви і Польщі легко було з'єднати собі опікою. З часом, та «опі-

ка» довела до інтервенції в Польщі й до розборів П» (Т. Коструба, Переслідування УКЦ, ст. 7).

Великою перешкодою для віро-ісповідної націоналістичної політики Москви, була якраз Церква на Унія.

І тому Москва всіма способами, аж посьогодні, ту Унію, де могла, нищила. «Вже в жовтні, 1656 році, московські посли, переговорюючи з поляками, заключили: «Унія повинна бути скрізь, і в найскоршім часі, винищена, без ніякого покликування на дипломи і привілеї, що їх давали уніятам королі». (Т. Коструба, цит. твір, ст. 9). На особистий титул ката українського католицизму заслужив собі Петро I 1705 р.; він власною рукою зарубав двох Василіян у Полоцьку і заприсяг знищити уніятів.

Катерина II зломала хребетний стовп українського католицизму, і то руками українського православія. В серії інших втрат українського самостійного життя: гетьманату (1764), Січі (1775), адміністративної автономії через заведення московських губерній (1786), і свободи селянства, прийшла черга на католицьку Церкву. 1796 р. знесено на українській території занятій москалями всі українські католицькі єпархії, а на їх місце засновано 4 православні.

I, хоч у договорі з Польщею (при першім розборі 1772) цариця Катерина II сама забезпечила Унії «непорушність і свободу» вона ж сама скоро потім, видала «указ», де сказано, що, «якщо в якійсь уніяцькій громаді забракне священика, то треба спитати громаду, якого священика вона хоче: уніяцького чи православного?» А потім, практично питали не громаду, лише начальство, яке звичайно «хотіло» православного, і таким та подібними підступами, а то й при помочі «огню й меча» із 5.000 католицьких парафій київської, кам'янець-подільської, луцької і володимирської єпархій, впродовж трьох років 1781-1783 втрачено в користь, ніби українського, на ділі ж московського православія ок. 800 церков і більше, як 100.000 вірних. В роках 1773-1796, за Катерини II

«наверено добровільно» на православіє 8 мільйонів уніятів, відібрано католикам і передано православним 9.316 церков, зліквідовано 145 василіянських монастирів. У 1796 р. в згаданих 4 спархіях, на Правобережжі, при Унії осталось не цілих 200 парафій (гл. Др. В. Ленчик, «Істори Кет. Чирч», Рим 1966, ст. 19-23).

Справокувавши і використавши соціально-релігійний бунт — Гайдамаччину — для знищення уніятів, Москва віддала провідників того руху полькам, а генерал Кречетніков докінчив «роботу»: — 1.200 парафій приневолив перейти на московське православіє.

Деякі полегші для Унії настали за Павла I (1796-1801) та царя Олександра II (1801-1850), але й вони згодом вхопились за середники насильства, щоб так знищити Українську Катол. Церкву і здійснити свої імперіалістичні пляні на Україні.

Нове насильство «воздінання» українських католиків з православною церквою сталося 1839 р. Цар Микола I, через свого міністра Блудова, і після плянів виготовлених зрадниками нашої Церкви, священиками: Семашком, Лужинським і Зубком, підступом і силою, до щенту знищив УКЦ на Правобережжі й Білорусі. Претекстом до цього послужив закид, що уніяти вмішані в польськім повстанні проти Москви. На сумний спомин ліквідації Унії вибито медалю з цинічною епіграмою: «Отторженії насілієм, возсоєдненії люововію»!

Від царських переслідувань спаслась тільки Холмщина, що була в межах т. зв. Польського Королівства. Але згодом, і тут Москва при помочі насилля, підступу і місцевих відступників від католицької віри, почала свою Неронову роботу: священиків, які не хотіли перейти на православіє, карали тюromoю, або вивозили на Сибір, чи проганяли до Галичини, а «упорствуючих» вірних таки на місці, коло церкви вбивали. Ось, напр. коли в селі Дрелові (радзинського повіту) дня 17 січня, 1874 люди не хотіли віддати церкви православним військо крісовою сальвою положило трупом 9 людей, а кілька десять заарештовано і депортовано

вглиб Росії. Наказ з Москви звучав: «перебити всіх, що ставлять опір...»

До якої міри Москва ненавиділа Унію свідчить ще один промовистий факт: коли 1905 р. проголошено «указ» толеранції, то дано свободу і позволено переходити на яку небудь релігію, лише насильно наверненим на православіс уніятам на Холмщині й Підлящі не вільно було повернутися до Унії, але вони мали до вибору: або лишатись православними, або переходити на латинський обряд. Тоді, ок. 250.000 наших людей перейшли на латинський обряд. Це т. зв. ботокуди. З уваги на брак у нас священиків і єархії латинського обряду, згадані ботокуди, під впливом польського клиру, спольщилися і пропали для нас, подібно, як з такої ж причини пропадають-відходять від нас — ок. 80.000 українців латинського обряду в Канаді та інших країнах...

Серед українського загалу ще досі покутує неправдане переконання, що Унія — це витвір галичан. А це зовсім не так. До Унії приступили в першу чергу: митрополит Київський і Єпископи Правобережжя і північних українських і білоруських земель. Галичина ж спочатку була найбільшим опонентом і поборником Унії (гетьман Сагайдачний, Іван Вишенський і ін.) і приступила до Унії щойно 100 літ пізніше.

При оцінці осіб і подій з сторін Унії слід мати на увазі й те, що в межах Литовсько-Руського князvства, яке стало складовою частиною Польської Речі Посполитої, Українсько-білоруська Церква (перед і після Унії) творили одну цілість. Спочатку національні різниці серед Ієархії і вірних тої Церкви не були дуже видні. Вони стаються такими в міру зростання національної свідомості українського і білоруського населення. Щораз більше помітними бувають тертя між єпископами тих національностей внутрі «одної Церкви» та неоднакова їх настанова і розв'язка різних справ.

Це можна бачити і з пізнішого прив'язання до Унії. На білоруських землях Москва легше, ніж деінде, зуміла здійснити свої підступні пляни —

перевести уніятів у своє «благочестіс»: Семашко, Лужинський, Зубко... І навпаки, найбільш впертими оборонцями Унії були таки Галичани. Це питання для психологів розгадати: що саме є причиною такого прив'язання до Унії на Західних Українських Землях: чи вроджена впertiaсть, стійкість і витривалість, тобто характер Галичан, чи те, що Унія — це синтеза української духовості і правдива віра предків, яку галицький русин відчув серцем і душою і тому боронить її до загину?...

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ПІД АВСТРІЄЮ І ПОЛЬЩЕЮ

Як відомо, після розбору Польщі, Східня Галичина, Буковина і Закарпаття попали під австрійську займанчину. Для церковної адміністрації частини тих теренів, папа Пій VII відновив давню Галицьку митрополію (24.2.1807) з осідком у Львові, перенісши на неї права і привілеї київської Митрополії, і вслід за тим починається релігійне і національне відродження на тих теренах.

Українське католицьке духовенство і єпископат, а зокрема митрополит Лев III Шептицький і єп. Петро Білянський (1780-1798) зводять тяжку боротьбу з неграмотністю і п'янством, дбають про розвій освіти, і рівночасно зв'язуються тісно з народом і стають не тільки духовними провідниками Церкви, але й провідниками духової самостійності нашої Церкви і Народу.

Завдяки провідній ролі своєї Церкви, Галичина скоро будиться з летаргічного сну, галицький русин усвідомлює і відзискує свою гідність, в душу народу вертається національна свідомість і, через 100 років, Галичина з «хлопа і попа», стається національним і релігійним Піемонтом України.

При тому залишилась одна дивна обставина: Унія в Австрії, а навіть під Москвою, мусила боротись на два фронти: проти Москви і Польщі. Поляки всюди: чи то в своїй державі-королівстві, чи в австрійськім ціарстві, чи навіть у московськім царстві, робили уніятам різні пакости, старалися

верховодити над ними, вважаючи себе більш повновартісними й упривілейованими католиками. Вони постійно і фальшиво інформували Рим і Відень про нас, що ми непевний елемент, схильний до схизми і до Москви, забуваючи, що дуже часто вони самі, своєю поведінкою, утисками і політичними махінаціями пхали багато духовних, а за ними і світських у т. зв. москофільський табір, шукати там порятунку — опіки в православній Москви; яка розуміється, використовувала це на свій лад і для свого добра.

Після вступлення на галицький митрополичий престіл Митрополита Андрея Шептицького і, завдяки його проводовій духові, Українська Католицька Церква отріясається з решток москофільства й український народ в Галичині, в розмірно короткому часі, з наймита на своїй землі, став її господарем.

Якщо хтось, крім москалів, найбільше ненавидів митрополита Андрея Шептицького, то це були поляки. Вони сподівались, що з уваги на своє панське походження, він зайде панську — пропольську лінію. Однак він цього не зробив, а навпаки, боронив Церкву й народ проти всякого насилля, а навіть не побоявся протестувати проти насилля поляків над православними братами, стаючи в обороні покривджених у часі нищення їх церков поляками, 1938 р.

I-ша і II-га ОКУПАЦІЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ МОСКАЛЯМИ

Всюди, де тільки ступала московська нога, москали нищили Унію, а насаджували свою, московське «благочесті». Так все було і за першої окупації Галичини, в часі I світ. війни, в 1914 р. Митрополита Андрія Шептицького вивезено вглиб Росії. Зразу, в перших днях окупації около 200 греко-католицьких парафій обсаджено московськими священиками. Відпоручник Синоду Моск. Православної Церкви, сп. Евлогій мав доручення викорінювати Унію, а насаджувати православіє.

В часі II світ. війни (1939-41), на зміну царській, прийшла в Галичину советська армія, а за нею політична неволя і релігійне переслідування. Познаки цього останнього: конфісکата церковних маєтків, заборона Церкви публічного виступу і навчання релігії в школах, повне відділення Церкви від держави, чи радше поневолення Церкви державою арешти більш активних священиків, розв'язання монастирів і всіх церковних наукових, харитативних і т.п. інституцій та організацій, надмірне оподаткування церков, щоб так змусити їх до самоліквідації. На повний виступ проти УКЦеркви большевикам не стало часу. Одиноким, хто серед загального терору, паніки і безвиглядного становища протестував проти насилия над совістю і толпанням найелементарніших прав людини — був свято-юрський святий — Пастир свого стада — Митрополит А. Шептицький.

«У висліді цієї першої большевицької окупації 1939-41 — пише о. Др. Гриньох, Українська Католицька Церква вийшла матеріально пограбованою і вбогою, з великими ранами на своєму організмі внаслідок арештів, терору, заслань і розстрілів тисяч вірних і кілька десяткох священиків».

«Але духовно УКЦерква в цій боротьбі з атеїстичним більшовизмом вийшла загартованою, навіть більш — міцною. Цей духовий гард і моральна міць були їй потрібні, щоб уже в 1941 р. зазнати нової окупації гітлерівської Німеччини, а від 1944 року зустріти нову дійсність, яка постала в висліді перемоги СССР і приєднання до УРСР західних українських земель Галичини і Карпатської України з переважною на цих землях більшістю українського католицького населення». («Сучасність», 7-8/70, ст. 156-7).

З вибухом німецько-московської війни (1941), новий окупант — Німеччина, шукала радше політично-економічних успіхів і вимагала беззастережного підкорення всього українського (в тому числі церковного) життя, німецьким інтересам.

Вірний своєму покликанні Пастиря і провідника свого народу, Митрополит Андрій Шептиць-

кий протестує перед Гітлером проти німецьких насильств над українцями, а навіть жидами; боронить покривдженіх; старається про духову опіку для тих, які їдуть по-волі чи по-неволі до Німеччини; про капелянів для Дивізії «Галичина» і т.п.

Слуга Божий Андрей Шептицький

* 29.7.1865 † 1.11.1944

Митрополит Української Католицької Церкви 1900-1944. Царський в'язень 1914-1917. Великий Знавець і Любитель Православного Сходу. Оборонець Української Католицької і Православної Церков перед переслідуванням під польською займанчиною 1921-39. Атлант З'єдинення Українських Церков.

Коли ж виринуло питання єдності Православних Церков між собою і німці радше попирали розбрат, то Митрополит А. Шептицький використовує нагоду, (що впали давні граници), пише ряд Послань до Православних Владик і світської інтелігенції; перший простягає руку до згоди і поєднання Католицької і Православних Церков; закликаючи до взаємного пізнання себе, до молитви і праці над з'єднанням, до обопільних уступок. При тому він не бажає для себе ніяких почестей і готовий підчинитися Українському Патріархові, вибраному з-поміж православних, під однією умовою: (як колись Рутський був готовий зробити подібно перед Могилою), — що той Український Патріарх визнає над собою зверхність Римського патріарха-пати.

На жаль, простягнену руку православні відкинули і то в нечесний спосіб, домагаючись від Митрополита ні більше, ні менше, як капітуляції — повороту до православія.

ІІІ-тя ОКУПАЦІЯ ГАЛИЧИНІ

Український католицизм на своїй Голготі

В квітні 1973 р. минуло 28 літ від арешту Української Католицької Ієрархії в Західній Україні московським окупантам. З того часу почався новий трагічний процес ліквідації нашої Церкви на Рідних Землях, де став московський чобіт і сягнула московська рука.

Йдучи за засадою: «Поражу пастиря ї розбіжиться вівці», вночі 10-11 квітня, 1945 р. у Львові, московське НКВД заарештувало Митрополита Української Католицької Церкви Йосифа Сліпого і його помічників: Єп. Н. Будку і Єп. Н. Чарнецького а в Станиславові: Єп. Г. Хомишина і його помічника: Єп. І. Лятишевського. Подібна доля стрінула і двох українських Єпископів у Перешиблі, що був відданий Москвою Польщі. Обох Єпископів: Йосафата Коциловського і його пом. Єп. Г. Лакоту заарештували в січні 1946 р. і передали москалям. В Німеччині заарештовано Ап.

Адміністратора: о. Петра Вергуна. Усіх їх вивезено до Києва, де відбувся над ними суд. Всіх їх судили під претекстом «політичних злочинів» проти радянської влади і засудили на довгі роки ув'язнення. Єпископи: Хомишин і Коциловський померли, не відержавши тортур, в тюрмі, в Києві, в 1947 р. Інші пішли на заслання і погинули смертю Ісповідників за св. Віру і єдність Церкви. В живих остався посьогодні, чудом врятований — звільнений з московської каторги, в лютім, 1963 р. Митрополит, сьогодні Верховний Архієпископ — Патріярх Йосиф VII (Сліпий).

Подібно повторилося і на Закарпатті, в 1947 р. Після насильного включення Закарпаття в склад УРСР, почалася нагінка на місцевого Єпископа: Т. Ромжу і на нашу там Церкву. На Єпископа НКВД зааранжуvalо автомобільний випадок, а потім його раненого добило в шпиталі, де він і помер 1 листопада, 1947 р. Також українців католиків у Пряшівщині, в границях Чехословаччини, Москва не лишила в спокою. Єпископів: П. Гайдича й його помічника: Єп. Василя Гопка запроторено в тюрму, де перший помер, а другий, хоч і вийшов недавно на «волю», не має свободи руху й дії.

Вслід за арештом Владик, всюди відбулися арешти і переслідування світського і монашого духовенства і нагінка за «поворот» їх та їх пастви на московське православіє. В Галичині, після арешту Владик, такий «рух за поворот» до московського православія очолив і провадив відступник, о. Гавриїл Костельник. В дніх 8-10 березня, 1946 р., у Львові, відбувся «Собор» в якому взяло участь 204 священиків і 12 світських відступників від Греко-Католицької Церкви. Учасники того «Собору» виповіли послух Видимому Голові Церкви, Римському папі й перейшли самі та безправно віддали Українську Церкву в Галичині під владу московського патріярха, зробили її невільницею Руської Православної Церкви. «Собор» цей не має ніякої правної-канонічної вартості, бо його не скликали законні Єпископи (вони були арешто-

вані), делегати на той «Собор» не були вибрані, а всі його рішення були наперід визначені, а тим самим, недобровільні. В дійсності, це був не Собор, а Мітинг, зааранжований безбожним режимом, а виконаний групою апостатів і стероризованих священиків і мирян. Той «Собор» — Мітинг нікого не зобов'язус. Це ще одно свідоцтво насильства над нашою Церквою зі сторони політичної і церковної Москви.

Згадані переслідування і ліквідація зовнішньої організації Української Католицької, чи як у нас давніше називали, Греко-Католицької Церкви в Галичині, на Закарпатті, на українських землях в границях Польщі й Чехословаччини, — це останнє звено в довгім ланцюгу таких переслідувань нашої Церкви зі сторони Москви. Впродовж століть, Москва, де і як тільки могла, нищила нашу Церкву, вбиваючи Ієрархію і священиків та вірних її, або насильно переводила, зокрема тих останніх, на московське православіє. Чому? Бо український католицизм на українських землях, тобто католицька віра й український обряд, був синтезою східного і західного релігійного духа і спрямовував очі нашого народу на Захід, на Європу, а не на Москву, як цього вона хотіла б, і як це вона зуміла зробити з тою частиною нашої Церкви, яка попала в орбіту впливів Москви, по-волі чи по-неволі. В очах Москви політичної і церковної, Українська Католицька Церква — це символ українського сепаратизму й незалежності: Ось, де треба дошукуватись причини тої злости і ненависті з якими Москва безпосередньо чи посередньо стається знищити фізично, а принайменше знівечити моральний, духовий вплив і провід нашої Церкви, і там, на Рідних Землях, і навіть тут, на чужині.

Наші вигляди на майбутнє

З поновною окупацією всіх українських земель Москвою, здійснилася віковічна мрія політичної і церковної Москви: витиснути на тих землях пе-

чать свого духа і накинути їм своє духове «кредо».

І цим разом, як ми бачили, вжито випробованого методу: руками православія, при участі ренегатів. Ініціативна група: Костельник, Мельник, Пельвецький виконали сумну роль; мандат давала Рада Народних Комісарів У.Р.С.Р., заяви вірності приймав Екзарх московського патріярха на Україні, але плоди, чолобитню і капітуляцію УКЦеркви віднесено в Москву.

Дивно: безбожницький уряд, а мішається в церковні справи і, замість використовувати засаду: «дівіде ет імпера», через співіснування Української Католицької і Русської Православної Церкви, виглядає, той раз (московський уряд) пішов проти своїх інтересів. Чи справді? Зовсім не так!

Москва бойтися загрози для своїх окупаційних інтересів із самого співіснування побіч себе українців католиків і православних. Москва бо свідома, що католицизм в українськім обряді — це забороло української національної відрубності від москалів, і тим самим тверда остоя українського духовного, а вслід за тим і політичного та культурного самоетнічності.

Католицизм в українськім обряді — це велика небезпека для московської православної Церкви, що її гостро і справедливо засуджує глибоковірючий Т. Шевченко, як носія цареславія, пустої обрядовщини та обскурантизму. Український католицизм — це потенціально небезпечний ворог для московського православія, яке в очах громадянства є скомпромітоване своєю вірною службою поліційній владі кожночасної імперії. При свободі віри, така служальна Церква не видержала б конкуренції зі свободним українським католицизмом.

Католицизм, що сприяє всебічній свободі своїх вірних, відкрив би очі мільйонам рабів московських самодержавців на їх незавидний стан і на людську гідність, а тим самим причинився б до особистої і національної свободи уярмлених Москвою народів.

Упадок українського католицизму на українсь-

ких землях, це не наслідок його внутрішньої кризи чи слабости, мовляв: упав під впливом національної чи іншої правди, ні! Це наслідок насильного фізичного нищення та окупації.

Українська Католицька Церква формально є сьогодні Церквою еміграційною, а на Рідних Землях діє лише у підпіллі, в катакомбах.

Але сила і вартість Українського Католицизму не в числах а в самій ідеї. Ця ідея може бути збережена поза кордонами Батьківщини, щоб повернути в свій час переможно до неї. Тому українська католицька еміграція — це не група зневажених недобитків, — це гарант живучості української католицької ідеї!

А коли так, то які наші вигляди на майбутнє, які наші завдання?

Беручи до уваги факт, що Церковна Унія — це найкраща синтеза східної і західної духовості на українському національному ґрунті, й те, що наші вороги: Москва і Польща її так і розуміють і бояться, як заборола нашого духовного (т. зв. релігійного, культурного і політичного) самостійництва; нам треба працювати і довести до того, щоб усі українці ту синтезу прийняли за свою і стали її носіями.

Звідси: 1.) конечний наш зворот до Заходу, до Риму, при задержанні всіх національних, обрядових і дисциплінарних питоменностей і прав, з Київсько-Галицьким патріархатом включно. Це конечне, бо живемо в добу релігійного екуменізму й братання, повороту до первісної структури Христової Церви — єдині Христової Церкви побудовані на скалі-Петрі. На наших очах такий поворот православних греків й англіканів вже здійснюється, (щоправда, поволи і «гонорово»). Вони бо всі свідомі того, що Христос оснував Одну Церкву, з одним Головою — Пастирем у проводі. Англікани, греки, москалі шукають діріг і різних компромісів, щоб до тої бажаної Христом єдності вернутись. А хіба ми мали б від неї віддалятись, тільки тому, що москалі туди прямають, і творити якесь ще одно відокремлення?

Це не сміє статися! Бо, впродовж століть ми надто дорого заплатили за ту єдність: «Гори трупів і ріки крові», як сказав Блаженніший Берх. Архієпископ Йосиф VII на останнім папськім синоді. Для нас, поневоленої Москвою нації, Католицька Церква — це одинока міжнародна платформа, де нас визнають і трактують нарівні з іншими католицькими народами. Згадаймо про виступ Блаженнішого на згаданім папськім синоді, участь наших єпископів на Вселенському Соборі, наші можливості розвивати в Римі й при допомозі Римського Апостольського Престолу наші наукові установи: Український Католицький Університет, Колегію св. Йосафата, Малу Семінарію і т.п.

В обличчі спільної небезпеки зі сторони політичної і церковної Москви нам: католикам і православним треба рівно ж єднатись між собою і прямувати до єдності з Римським Апост. Престолом, з Заходом.

2.) Такий зворот до Заходу є конечний для українського християнства з уваги на здійснення своєї місії — післанництва на Сход Европи. Це післанництво — бути носіями християнської єдності, вложене на нас Божим Провидінням, через наше географічне положення, на граничах двох світів і з виразного доручення Христової Церкви.

Апостольська Римська Столиця усвідомила собі таке призначення — місію Української Церкви і, немов у доказ слів езуїта Антонія Поссевіна (1533-1611), який писав до папи Григорія XIII (1672-85), що «московських еретиків можна навернути тільки тоді, коли світлом правдивої віри буде освічений Київ». (Г. Лужницький, УКЦ між С. і Зах. ст. 296).

Звідси, оправданим і зрозумілим буде вислів папи Урбана VIII (1623-1644) до українців: «Через вас, мої українці, наділюся навернути Схід». Звідси зрозумілою буде постійна оборона Римом українського католицизму перед московськими і польськими зазіханнями знищити його; звідси оправданими і зрозумілими будуть дороговкази й унапрямлення для Української Католицької Цер-

кви й українського народу, слова папи Пія XII, в його власноручному Апостольському Листі до всіх українських католицьких Ієрархів в Краю і на чужині, з нагоди 1000-ліття хрещення княгині св. Ольги 1957 р.

«Ми вважаємо Достойні Брати, — пише папа — що те завдання, що його за часів св. Ольгі і св. Володимира Всеvidючий Бог у Його недослідимій постанові Свого Пророкування поручив благородному цьому народові, себто завдання привести східні народи до християнської віри і до церковної єдності, воно важне рівно ж на сьогодні; хоч за сучасних обставин здається, воно натрапляє на різноманітні, несправедливі утруднення»...

Не зважаючи на всі історичні перипетії і кривавий шлях українського католицизму впродовж трьох столть, аж до Митрополита Андрея, якому папа Пій X дав надзвичайні повновласті на Сході Європи; і, на підставі яких, він створив Руську Католицьку — уніяцьку — Церкву, з Екзархом, Леонідом Фйодоровичем у проводі; а також в часі першої більшевицької окупації, створив Ієрархію на цілу Україну і своїм Екзархом там назначив сьогоднішнього кардинала Йосифа; Рим досі уважав нас, українців апостолами церковного з'єднання на європейському Сході.

На превеликий жаль, ми тої високої місії, як цілість, як нація, не зрозуміли і її спроневірились (таланти закопали!). Вистарчить читати вислови православних світських і церковних, а навіть деяких католицьких публіцистів, щоб у тому переконатися.

Виглядає, що тепер Рим міняє свою гадку щодо нас у цій справі. Останні потягнення Східної Конгрегації та деяких представників Римської Куріїкажуть догадуватись, що таку ставку Рим кладе тепер на Москву.

Тепер, при новому укладі сил, можливий «аліанс» Ватикан-Москва для духовного впливу над рештою світу.

Москва вже фактично втішається впливом на Сході Європи і на Близькому Сході, а також у Си-

бір й в опанованій нею частині Азії.

На Заході ж, страх перед комунізмом і московським православ'ям, склонює Рим до порозуміння з греками, протестантами (зокрема англіканцями), а то й самими москалями.

Можна припускати, що московський патріярх може вступити в «молитовний зв'язок» з Папою, як колись це робили візантійські патріархи, (іпр. Фльорентійська Унія 1439), при повнім збереженні власної автономії, чи незалежності, і під умовою невтручання — невтралності Риму до «внутрішніх» справ московської, у цьому випадку: «Руської Православно-Католіческої Церкви»... До таких сумних з нашого становища, висновків можна дійти на підставі недавніх заяв кардинала Віллебрандса, Фірстенберга і інших, і мочанки архиєп. Казаролі й кард. Віллебрандса на заяву московського патріярха Пімена про скасування Берестейської Унії на «Соборі» — мітингу у Львові, 1946 р. та інших труднощів, що їх сьогодні ставить Римська Курія у наших змаганнях завершити організаційну структуру нашої Церкви Київсько-Галицьким Патріархатом.

Нам страшно собі це уявити, в це повірити... А це можливе! Ми переконані, що: якщо для збереження сьогоднішньої московської політичної імперії та стану московського посідання на Сході Європи, а в Україні зокрема, чи бодай духового морального впливу на цілому Сході, без втручання і при тихій згоді Ватикану, така розв'язка (Унія Руської Православної Церкви з Римом) була б конечною, то москалі настільки державницько вироблені, виховані й здисципліновані, що підуть (чи радше їх поведуть) і на таку розв'язку. Розуміється, з заднім пляном, з часом ошукати папів, як колись Візантію, і самим виключно проголосити себе Третім Римом!

Чи це станеться? Не знаємо. Якщо б так сталося, то тоді наша Церква була б посвячена тим інтересам, Унія пішла б на свою останню Голготу і в домовину. Однак, заява Папи Павла VI на латинський Великден 1970 року, каже сподіватися,

що це не станеться. А папа сказав:

«Ми не можемо, ні не смімо думати про відновлення щирої єдності зі шкодою для Східних Католицьких Церков; ані засобами милозвучних форм взаємного стілкування, які залишають без уваги вимоги правдивої науки і які можуть зробити ілюзії і конфузії. Це було б порушенням саме того, чого всі прагнемо: Автентичної (справжньої) єдності у Вірі і в любові».

Коли ж до тих слів Наслідника св. Петра додати запевнення Божественного Основника Церкви: «І сили пекольні її не переможуть», то можна бути певним, що й задушевне бажання Христа: «І буде одно стадо й один Пастир» також здійсниться. Дай, Боже, щоб український народ зрозумів свою рою-місію в тім напрямі на Сході Європи та її здійснив!

«АРТИКУЛИ» БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ (про які згадка на ст. 25)

«Артикули для яких потребуємо гарантії від панів Римлян перше, ніж приступимо до Єдності з Римською Церквою»:

1. Залишити (нам) давню ісповідь, «що Дух Святий походить не з двох начал і не подвійним походженням, але з одного начала, як з джерела, від Отця через Сина».

2. Щоб молитви, богослуження та обряди осталися без змін, «та, щоб все те було в нашій мові».

3. «Щоб Тайни Найсвятішого Тіла і Крові Господа Нашого Ісуса Христа в цілому були збережені так, як ми їх дотепер уживали, під обома видами хліба і вина, та щоб це було збережене для нас по вічні часи в цілому й ненарушино».

4. «Щоб Тайну св. Хрещення його форму збережено нам ненарушино так, як ми дотепер її служимо, без будьякого додатку».

5. «Про чистилище не будемо сперечатися, але дамо себе повчити Святій Церкві».

Закінчення на ст. 117-119.

ЗА УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІЯХАТ

**Блаженніший Верховний Архієпископ Йосиф VII
Духовний Патріярх Української Католицької Церкви.** В'язень московських тюрем 1945-63. Ісповідник
Віри. Кардинал Кат. Ц-ви 1965. Голова Постійного
Синоду Єпископів УКЦ. Найбільший Будівничий
Українського Патріярхату. Задля Єдності Церкви і
Народу відбув дві кругосвітні подорожі в 1968-70 і
1973 рр. і відвідав майже всі українські поселення
у вільному світі.

ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІЯРХАТУ І ЗАХОДИ ПРО Й ЗДІСНЕННЯ

Про те, чи і наскільки, основоположники християнства в Україні — напі князі: свята Ольга і Володимир, а зокрема князь Ярослав Мудрий, старався про патріарший титул і таку ж судовіласть для київських митрополитів, без достаточних документів, важко щонебудь певного твердити.

Всежтаки, ідея патріархального устрою Української Церкви — не нова. Її зародки можна додбачувати в постійних змаганнях Київських а потім Галицьких Митрополитів до повного усамостійнення від Грецької Церкви — Матері і царгородського, вселенського патріарха. На ділі ж, Українські Митрополити, які носили титул «Митрополит Київський і всея Русі», втішалися майже патріаршими правами на терені своєї просторої митрополії. Ідея створення Українського Патріархату рівночасна спробам з'єднення Української Православної Церкви з Римським Апост. Престолом і діяльності сзуїта Антонія Поссевіно в Польщі, зокрема ж при дворі князя Константина Острозького.

В цілі такого з'єднення, 1583 року, відбулась у Krakovі нарада, на якій головно обговорювалась справа нового календаря і створення католицького патріархату в Україні. Про це довідусось зі звіту Апост. Нунція в Польщі, Альберта Больонетті, до кардинала де Комо, Секретаря Стану папи Григорія XIII (1572-1585). Нунцій Больонетті, ще в травні 1584 р. пропонує польському королеві Стефанові Баторому створити для українців і білорусинів патріархат у Вильні, або у Львові (з допомогою князів Острозьких).

Зaproектований патріярхат мав бути підставою з'єдинення Української Православної Церкви з Римським Апостолом. Після створення такого патріярхату легко можна було усунути з України впливи Константинопільського патріярха. З часом такий український патріярхат мав бути посередником між католицьким Римом і православною Візантією. Римська Курія навіть наказала Піссеевіні викупити з турецької неволі грецького патріярха Єремію II й перенести столицю Візантійського Патріярхату з Греції на слов'янські землі: до Києва, Вильна, або до Львова! В той спосіб плянувалось довести до єдності цілого Константиноп. Патріярхату з Апостольським Престолом у Римі.

Якщо деякі поляки цікавилися справою створення українського патріярхату, то робили це з чисто політичних мотивів. Тим вони хотіли запобігти втручуванні нового московського патріярха в справи православних на Україні та, щоб у той спосіб точкою тяготіння всіх православних українців і білорусів у Польсько-Литовському королівстві зробити Київ (посередно Польщу), а не Москву. Українці ж із створенням такого патріярхату сподівалися відродження Української Православної Церкви та піднесення політичного значіння України до рівнорядного партнера Польсько-Литовської Унії. Одною з причин упадку цього пляну була присутність поляків у Києві та створення патріярхату в Москві, 1589 р. Все ж таки ідея перенесення константинопільського патріярхату, або створення самостійного патріярхату в Києві не погасла. Коли, після заключення Берестейської Унії Української Православної Церкви з Римом, 1596 р., почалась релігійна боротьба тих українців, які не приступили до Унії і з'єдинених уніятів, Українські патріоти, щоб погодити Русь з Руссю, знову висунули ідею створення українського патріярхату.

Перше таке намагання помирення між нез'єднаними й католиками українцями бачимо на Сеймі, в січні 1623 року. З православної сторони на

тім Соймі явився митрополит Йов Борецький і Мелетій Смотрицький, а з католицької-уніяцької сторони: митрополит Йосиф В. Рутський. Для полагодження непорозуміння була створена окрема Комісія, яка приготувала різні способи помирення, а між ними скликання спільногоСобору православних і католиків та вибрання патріярха. На жаль, православна сторона відкинула всяку думку поєднання. (о. І. Нагаєвський: Об'єднання Церкви й ідея патріярхату в Києві, Торонто, 1961, ст. 14-15).

Щоб погодити Русь з Руссю вмішалися поляки. Сойм 1626 р. рішив, щоб обі сторони з'їхались разом на спільний Собор і вибрали патріярха. Місцем Собору визначено м. Кобринь, на Волині. Собор той справді відбувся (6.9.1626), однак православні на ньому не явились, тому й Собор той своєї головної цілі не осiąгнув. Все ж таки, справа поєднання українців православних і католиків через створення українського патріярхату не переставала бути актуальною для обох сторін. В тій цілі поїхали до Риму (в лютому 1627 р.) два делегати від митрополита В. Рутського: о. Мелетій Новатій і Рафаїл Корсак. В міжчасі багато православних прийняли Унію — перейшли на католицтво а між ними й православний єпископ Мелетій Смотрицький. Тоді майже всі православні єпископи відбули Собор у Новгородку і явно заявились за Унію з Римом (1627 р.). Справа ця мала бути потверджена на Соборі в Києві 1628 р. Однак, цьому спротивились козаки, а православні пастирі послухались радше голосу свого стада, ніж розуму і совісти. Вони зрезигнували з ідеї з'єднання — замирення та з ідеї створення українського патріярхату рівночасно.

У 1629 році справа помирення православних і католиків та створення українського патріярхату змінилась дещо на краще. Самі православні запропонували уніятам-католикам новий спільний Собор, який мали попереджати окремі синоди обох віровизнань.

Про щирість і добру волю католиків помиритись

з православними найкраще свідчить лист католицького митрополита І. В. Рутського до Апостольського Нунція. На випадок з'єдинення православних з Римським Апостольським Престолом, митрополит Рутський готовий зректися свого становища митрополита в користь кандидата з поміж православних, і, як такого кандидата на патріярха вказує тодішнього православного архимандрита Печерської Лаври в Києві — Петра Могилу.

Слуга Божий Йосиф Венямин Рутський

Митрополит Української Католицької Церкви
1614-1637. Апостол церковного з'єдинення. Основоположник ідеї Українського Католицького Патріархату.

Чи не свідчить це про великий розум і покору цього святця та про його любов до своєї Церкви і свого народу?! 300 літ після поступив подібно й Великий Митрополит Андрей Шептицький, який в своєму листі до Православної Інтелігенції в справі порозуміння й поєднання українських Церков (1942 р.), заявив свою готовість зректись свого митрополичого титулу в користь київського митрополита чи патріярха і йому підчинятись під умовою, що той визнає над собою зверхність Римського Патріярха — Папи. Хіба ж це не достаточний доказ доброї волі католиків поєднатись з православними? Чому ж тоді так часто у нас, при різних нагодах кидається несправедливі закиди тільки в сторону католиків, приписуючи їм розбиття українського народу?!...

ПРАВОСЛАВНИЙ МИТРОПОЛИТ ПЕТРО МОГИЛА І СПРАВА УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІЯРХАТУ.

Ставши київським митрополитом, Петро Могила застав православну Церкву в занепаді. Він з запалом узявся за її віднову і, як Патріарший Екзарх, не зважаючи навіть на протести патріярха, вкоротив привілеї і претенсії світських людей, а зокрема шляхти і братств, мішатись у церковні справи. «Рятунок української Церкви він добачував тільки в тому, щоб вона не підлягала ні польському королеві, ні московському чи царгородському патріярхові, і мрію його було створення в якійсь формі українського патріархату в Києві, який був би відокремлений від Царгороду, але в злучі з Апостольською Столицею». (Г. Лужницький, Українська Церква між Сходом і Заходом, ст. 358).

Поєднання православних українців з католиками через створення українського патріархату, хотів теж син короля Жигмонта III, — король Владислав IV. За порадою В. Рутського, 5.9.1636 р. він видає зарядження в якому закликає до застнови в справі з'єднання і над створенням українського патріархату. Петро Могила проголосив

той едикт Володислава, 20.10.1636 р.

Таке об'єдання українців не подобалось Москви й вона перешкоджала його здійсненні де і як могла. До цього Москва запрягла і використала патріярха Теофана та українських митрополитів: Йова Борецького, Ісаю Копинського, Гедеона Четвертинського а зокрема православних монахів. Григорій Лужницький, у своїм творі: «Українська Церква між Сходом і Заходом», ст. 351-2 про це так пише: «Московське державне православіє, як вже згадано, «допомагало» і грішми («червінцями» — як пише Карамзін) і своїми висланниками-ченцями українському православію, бо сподівалося, що воно незабаром, якщо не буде вирішним, то принаймні допоміжним чинником в окупації українських земель Москвою. Так зване «єдиновірство», «спільна віра», хоч по своїй суті не було цілком спільною вірою України й Москви, де була велика карта московського імперіалізму, яким здеморалізовані були й деякі владики й частина духовенства нез'єдненої Української Церкви. Беззастережним прихильником Москви був митрополит Йов Борецький.

Він посилив протиепископа луцького Ісаакія до царя московського Михайла Федоровича з проханням узяти під свою «милостиву» опіку й охорону Україну і Січ Запорозьку. Таким же був протиепископ володимирсько-берестейський князь Курцевич, бо згодом на постійне перебування виїхав до московського царства і там став єпископом. Москвофілом був пізніший митрополит київський, архимандрит Ісаїя Копинський, який в 1625 р. прибув до Москви, щоб просити помочі для «православної віри», а якого після смерті митрополита Йова Борецького, висвячувє таємно на київського митрополита якийсь грецький митрополит, що переїздив через Київ до Москви. Богницями московофільської пропаганди були врешті й монастири. Ченців, які жили по тих монастирях, годі інакше назвати як московськими агентами. Вони, «ходивши ради милостині в Москву», робили доноси на своїх і чужих владик і точно інформували «єдино-

верноє московське ґосударство» про настрої серед духовенства й мирян, про наміри й пляни владик. Відповідно до цього Москва давала «милостиню», кому було треба. Коли ж у 1638 р. поширилася чутка, що київський митрополит Петро Могила приймає унію, почалась панічна «еміграція» з українських монастирів у Московщину. З густинського монастиря разом з ігуменом перейшло в Московщину 70 ченців, 20 послушників і 11 селянських родин, які належали до монастиря. З жіночого ладинського монастиря перейшли духовник Методій, ігуменя Єлісавета, 50 сестер, 16 послушниць. З мгарського монастиря 14 ченців і т. д.. Ця панічна еміграція — мовляв, «латиноуніяти» займають монастири, — в обітовану землю для українського православного нез'единеного чернецтва, в Московщину, де незаперечний доказ, що хоч і невидимий покищо, провід в українській нез'единеній Церкві взяла Москва, яка й була саме однією з головних причин того, що «Русь з Руссю» не об'єдналися. Українською залишилася тільки некуплена ні Москвяями, ні Поляками, від них незалежна Українська католицька Церква, яка згодом, бо аж у XVIII ст. входить в історію як Греко-католицька Церква. Немає сумніву, що московофільство XVII століття це не було сьогоднішне московофільство, але московофільська тенденція нез'единеної Української Церкви цього часу, річ безперечна».

Найкраще ілюструють це твори Мелетія Смотрицького, людини, яку можна назвати сумлінням своєї доби. У своїм творі «Екзетезіс» він уже не тільки виразно підкреслює свою унійне ставлення, мовляв, царгородська Церква і за нею й українсько-білоруська в наслідок схизми попала в ересі, але також і характеризує тодішні обставини, визнаючи щиро, як була оплачувана акція нез'единених. На закид Мужиловського, що Смотрицький тому покинув нез'единену Церкву, бо полюбив світ, Смотрицький відповідає: «кожного року з багатьох місць від певних і поважних між вами осіб ви жертвували мені по три тисячі готового

гропа... Коли б я гонив був за світом, я б заспокоївся тим, що ви мені до рук пхали..., але я не хотів погубити себе проклятою схизмою, поширюючи єретицькі блуди, я не хотів бути Каїном, яким мусів би бути, залишивши при вас... О, немилосердні батько- і братовбивники!... Тих, які святу Церкву, її віру, обряди й церемонії в Руському народі зберегти і скріпити їх на вічні часи задержати стараються, тих ви невдячники переслідуєте, тих б'єте, січете, вбиваєте, топите їх мордуете... Ще вам з рук ваших кров убитих вами братів тече, а ви насмілюєтесь звати себе Авелями... Господь покарав схизму неволею, неладом, безуспішністю і голodom слова Божого, її ні в чому, ніде, ні на волі, ні в неволі не благословить, ні в чому її не допомагає. Такий сам занепад, який є найбільшим добром у вольній Москві, є і в турецькій неволі. Всюди духозні втіхи занепали, всюди спасенні справи збайдужили. Спасенні справи полагоджують як наймити і невільники, от, щоб відслужилося... Не пастирі пасуть череду, але череда пастирів...» (цит. твір, ст. 352).

Після смерті В. Рутського, 5.2.1637 р., його наслідником став Рафаїл Корсак. Шоб приспішити канонізаційний процес св. Йосафата і рівночасно порушити справу київського патріярхату в Римі, київський митрополит Рафаїл Корсак виїжджає 1639 р. до Риму де й вмирас 1641 року, не довівши справи до бажаного кінця.

По смерті ж П. Могили (31.12.1646), Володислав IV дальше змагав до створення українського патріярхату, щоб так поєднати католиків і православних українців, чи радше православних поєднати з Римом. Однак Рим тепер не радо дивився на український патріярхат.. Володислав IV іменував православним митрополитом прихильного Унії сп. Сильвестра Коссова, висловлюючи бажання, щоб той приступив до Унії. Кінець усім намаганням поєднати Русь з Руссю в однім київськім патріярхаті поклали козацькі війни з Польщею під час яких у немалій мірі потерпіла невинно й Унія, а ідея українського патріярхату була закопана на

три століття.

Після підпорядковання Української Православної Церкви Московському патріярхові (1686 р.) не було змоги далі висовувати ідею все-українського патріярхату. Цю ідею в Австроугорщині відновив Папа Григорій XVI в 1843 р. та Папи: Лев XIII і Пій IX при кінці минулого й на початку нашого сторіччя. Створивши Станіславівське єпископство, Папа Лев XIII хотів вилучити мукачівську дієцезію на Закарпатті з Галицькою митрополією в окрему провінцію і створити з них Український Патріярхат. На жаль, таким задумам Папи спротивилась мадярська і польська католицька бархія і ці пляни Папи остались нездійснені.

СЛУГА БОЖИЙ МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ І СПРАВА УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІЯРХАТУ

Бажаючи привернути українській Церкві давню повагу й провідну ролю на Сході Європи, Митрополит Андрей відновив ідею створення Українського Патріярхату й поклав підвалини під її здійснення. Для себе в цім патріярхаті Митрополит Андрей не бажав ніяких почестей. Він, за прикладом Митрополита В. Рутського, готовий був підчинитись українському патріярхові, вираному з-поміж православних, під тою умовою лише, що той український патріярх визнає зверхність Римського Папи у Христовій Церкві. Таку заяву зробив Митрополит Андрей у своєму історичному Листі до української православної інтелігенції (3 березня 1942 р.), закликаючи її до праці над поєднанням Українських Церков. Чверть сторічча раніше, коли то Українська Центральна Рада у 1917 р., а в рік пізніше і гетьманський уряд П. Скоропадського, хотіли відлучити Українську Православну Церкву від Москви й проголосити Митрополита Андрея Патріярхом твої Церкви, Митрополит Андрей був готовий прийняти таке становище під умовою, що це означатиме єдність Української Церкви з

Апостольським Престолом у Римі.

Як одинокий вихід з невідрядного стану Православної Церкви і цілого українського народу в Україні — її залежності від московського патріярха — і забезпечення Української Церкві внутрішньої незалежності, — Митрополит Андрей бачить у єдності Української Церкви з Апостольським Престолом у Римі. Ось, головні думки Митрополита Андрея щодо Українського Патріархату, з'єднаного з Римом: «Східні патріархи все мали в Церкві певну автономію, а сама форма орієнタルного патріархату має дисциплінарну автономію. Вона відповідає також ідеям національної Церкви, так далеко, як тільки є можливо в організації вселенської Церкви. В цих випадках, в яких патріарші престоли не є апостольськими престолами, — патріархати на Сході все відповідають націям. Крім Антіохії, Олександриї та Єрусалиму, всі інші патріархати є властиво національними приматіями». (Митрополит Андрей Шептицький, у «Дас Русіше Екзархат» в «Екс Орієнте», 1927, ст. 82).

Митрополит Андрей здавав собі справу з того, що Східні Церкви є в більшому ступні національними Церквами, як це напр. є з Католицькою Церквою латинського обряду на Заході. Такий бо вже тип східного християнства. Однак цей національний характер Східних Церков у нічому не противиться широкому понятті вселенськості. «Перша річ, щоб їх (східних — оіш) до Католицької Церкви наблизити, чи приєднати, — це приєднати їх до того, щоб зрозуміли, що не треба ім нічого змінити зі своїх церковних, чи обрядових, чи національних традицій та звичаїв, що можуть бути католиками, заховуючи в усім обряди, як іх досі заховували без ніяких змін». (Послання про обрядові справи»).

Щоб улегшити церковне об'єднання всіх українців, думки Митрополита Андрея йшли в напрямі створення українського патріархату з осідком у столиці України — Києві. Київський Патріархат мав би об'єднати обидві українські Церкви, Католицьку і Православну, при чому кожна навіть

не мусіла б занехувати своєї окремішності й покидати своїх питоменностей. За виймком призначення примату — судовласти Римського Папи, така майбутня з'єднана Українська Церква мала б мати широку автсномію, що була б рівною автокефалії. «Поодинокі Східні Церкви, лишаючися в зв'язку з Західною Церквою, можуть заховати дуже далекий путь автономію, яку можна назвати автокефалією, бо вона є цілковитою відсутністю тієї зависимости, яка підчинає поодинокі спархії патріярхату під владу патріярха» (Львівські АЕпархіальні Вісти, ч. 3-4, 1943, ст. 43).

З'єднана з Римським Апостольським Престолом Українська Церква мала б зберігати всі свої церковні, обрядові й національні традиції. Також питання вживання в цій Церкві живої української мови у Богослужіннях було передбачене Митрополитом Андреєм. (Львівські АЕпархіальні Вісти», ч. 6, ст. 102, Львів, 1942).

У своїх Посланнях Митрополит Андрей з притиском стверджує, що східним православним ані на волосок не слід боятись, що ставши католиками, т. з. об'єднавшись з Католицькою Церквою, їм треба буде вирікатись якогось надбання, звичаю чи обряду православної Церкви. По думці Митрополита, вони нетратили б нічого зі своїх надбань, а мали б тільки доповнити їх рішеннями прочих Вселенських Соборів (8-20). («Екс Орієнте», Майнц, 1927, ст. 78-89; і «Пропаганда відступництва», у «Львівські АЕпархіальні Вісти, ч. 12, 1942).

Висловлені чверть століття тому ці думки нашого Митрополита, великого знавця і любителя Християнського Сходу, знайшли своє потвердження на II Ват. Соборі, в Декреті про Східні Католицькі Церкви, а приходиться їх реалізувати його ж безпосередньому наслідникові, Кардиналові Йосифові. Справді, які дивні шляхи Божого Провидіння!

«Отже, сама ідея українського патріярхату не є в нас новою. Те, що є новим в її сьогоднішньому розумінні, це те шире і глибоке зацікавлення нею всіх шарів української спільноти та болюче відчуття невідкладичної потреби патріархальної установи

ви для збереження і дальншого існування нашої Церкви. Бо, руйнована і нищена на землях України, ця Церква спонтанно бажає зосередити всі свої сили, щоб не тільки себе зберегти і закріпити у вільному світі, але щоб у відповідний час, коли на матірній українській землі переможе справедливість і заіснує свобода релігійних переконань, теж прийти з поміччю своїм вірним на рідних землях...» (Спільне Пастирське Послання Укр. Кат. Владик на IV АЕпископськім Синоді, в Римі, 1969 р.).

ТЕПЕРЕШНІЙ СТАН І НЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІЯРХАТУ

З хвилиною звільнення з московської неволі нашого Ісповідника за св. Віру, Митрополита Кир Йосифа Сліпого, а зокрема після визнання Вселенським Собором, що в Східній Церкві Патріархати — це завершення організаційної структури побудови тих Церков у границях національних, або обрядових, та після виступу Митрополита Йосифа перед Соборовими Отцями з проханням про створення Українського Католицького Київсько-Галицького Патріархату, — вигляди на створення Українського Патріархату спочатку зросли несподівано високо. Після визнання Ап. Столицею прав Верховного Архиєпископа за Митрополитом Йосифом VII, який то титул і судовість рівнозначні з патріаршим, дають усі підстави до твердження, що ми вже находимся в стадії творення-організації Українського Католицького Київсько-Галицького Патріархату.

В тому напрямі наша Єпархія під проводом Блаженнішого Верховного АЕпископа Йосифа VII зробила певні історичні кроки-заходи, а саме: на II Сесії Ватиканського Собору, восени 1963 р. Митрополит Йосиф вніс проект про створення Укр. Кат. Патріархату. На IV Архиєпископськім Синоді, в Римі, 9.10.1969 р., всі Владики (18) видали Спільне Пастирське Послання в якому заявляють,

що ідея Українського Патріярхату в нас не нова та що наспів час її здійснити і вислали письмо в тій справі до Папи Павла VI-го. На закінчення того Синоду, 4.10.1969 р. Верховний АЕпископ Йосиф VII заявив: «Ми стоймо безповоротно на патріярхальнім устрою нашої Церкви; а в Католицькій Церкві під проводом Намісника Св. Петра, наша Помісна Церква має запевнену самобутність і розвиток. Очевидно, нам ніхто нічого даром не дасть, але ми мусимо самі мозольною працею здобути. Уесь народ і всі вірні за нами одною лавою!...» Бажання патріярхату з Блаженнішим Кир Йосифом VII у проводі стало всенародним.

Не диво, що такі заходи наших Владик і бажання народу в справі Українського Патріярхату викликали лютъ і страх у наших ворогів, зокрема в Москві й Варшаві й вони ужили всіх політичних та інших впливів, щоб до того не допустити.

На жаль, брак єдності серед наших Єпископів, та вмішування неприхильних нам москофілів у Римській Курії, а врешті й відмова Папи Павла VI зупинили здійснення ідеї нашого патріярхату під сучасну пору.

Та це не сміє зупинити наших зусиль і змагань за права нашої Церкви в лоні Католицької Церкви. Блаженніший Верх. АЕпископ Йосиф заняв у цій справі рішуче становище. Труднощів не слід лякатись. Їх треба поборювати. Не проголосив патріярхату - теперішній папа, але він може змінить своє становище, або це зробить його наступник. «Тимчасові труднощі», що їх має теперішній Папа Павло VI з проголошенням нашого патріярхату, не вічні. Їх мусимо прийняти з вирозумінням і співчуттям у надії на їх зміну і покращання в нашу користь. До цього нас закликають наші Владики в Спільнім Пастирськім Посланні V-го Архиєпископського Синоду, Рим, 30.10.-5.11. 1971: Тому «прийтіть, Дорогі в Христі Брати і Сестри, цю тимчасову відмову в дусі віри і підчинення, зі спокоєм і відданням Божій волі та й в дальшій наполегливій праці, в єдності і любові,

для добра наших душ під проводом нашого Верховного Архиєпископа Кир Йосифа VII, та водночас ми не повинні закладати рук, але далі провадити та розвивати, як дотепер, а навіть усильніше, наше церковне і народне життя в правних межах Верховного Архиєпископства, доки воно не буде завершено Патріярхатом, бо сила Божої справи мусить взяти верх над людськими перешкодами».

ЯКІ КОРИСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ІЗ ВЛАСНОГО ПАТРІЯРХАТУ?

Духовні й моральні наслідки — позитиви такого факту будуть величезні, рівних яким у нашій історії досі не було.

Створення Українського Патріярхату, з'єдиненого з Римом, приверне Українській Церкві її давню провідну роль на Сході Європи. Такий патріярхат стане преемником давніх прав і судовласти київських митрополитів, а вслід за тим матиме право поширювати ідею церковного з'єднання — ідею правдивого православ'я теж поза межами України.

Окремий Український Патріярхат раз на завсіди відгородить нашу Церкву від Москви та її претенсій навертати нас на своє, московське «благочестя» — православіє, цареславіє, сталінославіє ітп., т. зн. втиє московські претенсії задержати нас у своїй орбіті впливів т.зв. III Риму, і приверне Україні втрачену в користь Москви місію на Сході Європи — бути носієм правдивого православія, яке попри всі правди Віри Перших 7 Вселенських Соборів, — визнає одногоГолову в Христовій Церкві.

Український Патріярхат з'єдинений з Римом, з українським патріярхатом у проводі, дозволить нам ще більше закріпити наші зв'язки з Заходом і привернути на Заході давнє переконання, що Україна є частиною Європи, а не Азії, куди хоче затягнути нас Москва.

Приналежність України до Європи і партинципація в усіх її культурних, духових і політичних

здобутках, як це було колись за часів кн. Ярослава Мудрого, є можливі тільки через Рим і при помочі Риму. Окремий Український Католицький Патріярат саме має служити, як лучник України з Європою в духовій, релігійній і культурній площинах.

**Вселенський Архієрей — Патріярх Заходу —
Римський Папа Павло VI і Блаженніший
Посиф VII, Патріярх Української Католицької
Церкви, 1973 р.**

Створення — заіснування Українського Патріярхату, хоч покищо тільки на чужині, причиниться до уніфікації т. зв. поєднання в одно — всіх наших Митрополій та Апост. Екзархатів на чужині під проводом одного Пастиря — Українського Патріярха, а це причиниться до закріплення одної судовлати і дисципліни внутрі напої Церкви на чужині, доведе до обрядової і мовної однообразності в різних дієцезіях і країнах, з cementus водно

нашу Єпархію і миран. Словом, приведе до оживлення і скріплення релігійного життя вірних нашої Церкви та причиниться до її розквіту на чужині й приготування до відбудови Царства Божого у Вільній Україні.

В світлі вислову Блаженнішого: «Для нас українців, під сучасну пору, Церква — це Держава», постання Українського Патріярхату — це важний крок уперед у будові Української Держави й платформи для всесторонньої праці й боротьби за Визволення України.

Увага. Від часу появи цієї книжечки (1973р.) посьогодні, зайшла велика зміна на краще в настанові деяких Єпархій УКЦ в діяспорі, зникли труднощі зі сторони Римської Курії, а новий папа (Іван Павло II) в питанні Патріярхату УКЦеркви заняв прихильне становище.

Завдяки стійкості пок. Патріярха Йосифа, в обороні прав УКЦеркви й, не зважаючи на труднощі зі сторони Римської Курії, збережено синодальний устрій нашої Церкви, що його Архітектом був пок. Патріярх Йосиф. Той устрій визнав правильним Папа Іван Павло II, чим підтвердив слушність змагань Блаж. Йосифа за Патріярхат, сказавши на похоронах пок. Патріярха (8.9.1984р.): ...«Він боровся за справедливу справу...»

Попри Синодальний устрій нашої Церкви, Блаж. Йосиф забезпечив тягливість львівського Архиєпископського Престолу, одержавши Коад'ютора — Наслідника в особі Архиєп. Мирослава Івана Любачівського. Він же заснував у Римі духову й матеріальну базу для збереження української духовності: — собор св. Софії, Український Католицький Університет, Патріарший Двір, монастир отців Студитів ітп.

У серцях віруючого люду, Верховний Архиєпископ Йосиф був **Патріярхом**. Публичний вияв цьому дав о. проф. д-р Іван Гриньох під час Архиєр. св. Літургії, в соборі св. Петра, в Римі, в часі ювілейних святкувань святого Року, в м. липні, 1975 р., коли то в часі Великого Входу пом'янув «Блаженнішого Йосифа, Патріярха Києво-Галицького і всієї Руси»...

17.1.1988 р., в часі прес-конференції для журналістів, Папа Іван Павло II висловився так... «В Римі є Верховний Архиєпископ, що згідно з канонічним правом, відповідає Патріархові, — кардинал Мирослав Іван Любачівський»...

До голосу й бажань діяспори, — бачити свою Церкву оформлененою в патріярхаті, долчується голос народу в Батьківщині. Його висловив перед Папою на Зустрічі ВладикУКЦ, в Римі, в днях: 24-26.6.1990р., Митрополит Володимир Стернюк: ...«Наши вірні, яких я сьогодні перед Вами тут представляю, очікують від Вашої Святості піднести нашу Церкву до патріяршої гідності».»...

Справа патріярхату УКЦ в повній висоті була поставлена на Надзвичайному Синоді, в днях: 3-10 лютого, 1991 р., в Римі й поставлена як вимога перед Папою устами Блаж. Отця Мирослава Івана і Митрополита Володимира Стернюка.

З хвилиною урядової легалізації нашої церкви й повороту її Глави — Блаженнішого Отця Мирослава Іvana, — кардинала Любачівського, — до його собору й палати св. Юра у Львові, в м. березні, ц.р., відпала й остання перешкода Римської Курії в проголошенні Патріярхату УКЦеркви, — ТЕРИТОРІЯ!

Про всенародне волевиявлення нашого віруючого народу мати рідного патріярха і Патріярхат, — свідчать вислови церковних і світських представників та могутнє Многоліття на адресу Патріярха Мирослава Івана (кардинала Любачівського) в часі його тріумфальної подорожі по містах і селах Зах. України, в мм. березень-квітень-травень і червень 1991р.

Тепер це справа часу, коли, згідно з рішенням Всел. Собору, Ватиканського II, Вселенський Архиєрей — Папа Римський — формально проголосить Український Католицький Патріярхат. Це може статися в слід. 1992 р., в часі плянованої візити Папи в Україну, або в 1996 р., в 400-ліття Берестейської Унії Української Церкви з Апостольським Престолом у Римі (1596 р.). Це буде лише формальність. Інакше, наша Церква вкрита авреолею мучеництва, а патріярший клобук на голові її Архипастыря, буде радше короною за всі її дотеперішні терпіння Христа ради її за вірність Христовим намісникам у Римі.

Автор.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА ПРО УНІЮ І ПАТРІЯРХАТ

Проф. М. Грушевський: «Історія України-Русі», т. 5.

Д-р Григор Лужницький: «Українська Церква між Сходом і Заходом», Філадельфія, 1954.

о. Д-р А. Г. Великий, ЧСВВ: «З літопису християнської України», книги: 1-5. Рим, 1969-1972.

о. Д-р І. Гриньох: «Львівський Собор 8-10, 3. 1946», гл. «Сучасність» 7-8/70.

М. М. Соловій і А. Г. Великий, ЧСВВ: «Святий Йосафат Кунцевич», Торонто, 1967.

«Праці Членів Церковно-Археографічної Комісії А. В. в Зах. Європі» Мюнхен, 1951.

Теофіл Коструба: «Нариси з церковної історії України, Х-XIII ст.» Торонто, 1955.

Теофіл Коструба: «Як Москва нищила Українську Церкву», Торонто, 1961.

о. Д-р Ісидор Нагаєвський: «Об'єднання Церкви й ідея Патріярхату в Києві», Торонто, 1961.

о. Мирослав Ріпецький: «Початки християнства в Україні», Мондер, 1952.

Д-р Василь Ленцик: «Де істерн Кетолік Черч енд цар Ніколя I», Рим, 1966.

о. Д-р І. Нагаєвський: Католицька Церква в минулому і сучасному Україні, Філадельфія, 1950.

Д-р Володимир Мурівін: «Греко-Катол. Церква в житті Українського Народу», Мюнхен, 1962.

«Перші Заковані» — Біла книга про переслідування віри в Україні. Буенос Айрес, 1956.

Едуард Вінтер: «Візантія та Рим у Боротьбі за Україну», Прага, 1944.

Д-р Степан Баран: «Митрополит Андрей Шептицький», Мюнхен, 1947.

«Архиєпископські Синоди Українського Католицького Епископату і їх правні основи», Кастельгандольфо, 1970.

Жан Мадей: «Le Патріяркат Юкренісн». Рим, 1971.

Жан Мадей: «Kirche цвішен Ост унд Вест», Мюнхен, 1969.

о. А. Г. Великий, ЧСВВ: «Хресний шлях українського католицизму», Вид. «Доброго пастыря», Рік II, ч. 3. Нью Йорк, 1952.

**Святий Йосафат Кунцевич
Мученик за єдність Церкви
1580-1623**

СВ. ЙОСАФАТ КУНЦЕВИЧ

ДИТЯЧИЙ І МОЛОДЕЧНИЙ ВІК ІВАНА КУНЦЕВИЧА (1580-1604)

1580 р. в родині Гавриїла й Марини Кунцевич, торгівця збіжжям, міського радника, у Володимири Волинськім, народився син Іван. В родині одержав добрє, побожне, християнське виховання. Дитячий і юнацький вік перевів у Володимири, і закінчив там городську школу. Міське й купецьке середовище відбилося на характері Івася Кунцевича. Він повний ініціативи між ровесниками, але при тім зберігає свою гідність. Родичі його товаришів ставлять Івася за приклад своїм дітям. В батьківській домі й при купецькім прилавку відбувались розмови різних людей, на громадські й церковні сучасні теми. Все це збагачувало знання і свідомість та поширювало горизонти думання Івася.

Про духовну й релігійну формaciю юнака Кунцевича, наочні, записяні свідки в 1627 р. свідчать, що Івася Кунцевич відзначався побожністю, любов'ю-прив'язанням до Богослужб у парафіяльній церкві св. Параскевії. Відзначався прикладною моральною поведінкою серед своїх ровесників і серед свого довкілля.

1596 р. батьки віддали Івася на nauку й практику купецького ремесла до купця Якінта Поповича, у Вильні. Вильно в тому часі було столицею Великого князівства Литовського та релігійним і моральним Вавилоном, з уваги на поширені там протестантські секти, їх боротьбу між со-

бою та проти католицизму й православія. Саме, в тому ж 1596 р. відбулося З'єднення Українсько-Білоруської Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом. Познаки боротьби обох фракцій: прихильників і противників такого З'єднення, чи як тоді казали, Унії, були відчутні у Вільні.

Юнак Івась Кунцевич не розгублюється в тій суматоці вір і релігійних непорозумінь. Він зберігає свою православну віру й вибирає ту Церкву, яку очолює його дотеперішня Єпархія. А раз та Єпархія рішила поєднатись з Римом, Івась, як добрій член Церкви, йде за голосом своїх Архіпастирів. Він ходить до церкви Св. Тройці, де гуртуються прихильники Унії (противники Берестейського З'єднення гуртувались при церкві Св. Духа), і там сповняє функції дяка, а навіть паламара. У весь вільний час (а його не було багато в купецького челядника), Івась Кунцевич обертав передусім на молитву, Богослуження і науку. По словам о. Геннадія Хмельницького, товариша і ровесника І. Кунцевича, він унікав і гидував у молодості легкодухами, лінлюхами і розпусниками та ніколи з такими не входив у розмову, але дуже радо розмовляв з людьми побожними, вченими і чесними. Головним джерелом вищої науки І. Кунцевича були книжки, позичені від професорів виленської колегії: оо. Ковальського і Грушевського, і які він читав-студіював при різних нагодах. До поглиблення й оформлення освіти І. Кунцевича значно причинились професори Семінарії Св. Трійці: Петро Аркудій та Іван Велямин Рутський.

ІВАН КУНЦЕВИЧ У МАНАСТИРІ — ЧЕРНЕЦЬ ЙОСАФАТ:

У 1604 році, як повнолітній мужчина, Іван Кунцевич, всупереч бажанню батьків, які хотіли, щоб син робив купецьку карієру, вирішує самостійно свою долю. Він залишає світ і вступає до монастиря Св. Тройці, приймаючи черн-

че ім'я Йосафат. Монастир був у занепаді й не міг сприяти монашому покликанні молодого послушника. Тому Йосафат, на взір старинних пустельників, сам формував своє духове обличчя на уединенні, молитві й покуті. Про це свідчить ровесник Йосафата, Геннадій Хмельницький:

«Вступивши в чернецтво, Йосафат вибрав собі церкву Св. Трійці за чернечу келію; у вільному часі він читав та проводив священні роздуми в каплиці св. Луки. Ложе його було бідненьке. Він вдоволявся солом'янком і веретою, і то тільки для сповиду. Бо часто спав він на голій долівці, та й ніколи, аж до смерти, не вживав сорочки, але тільки волосінниці. Залізним поясом підпрезував своє невинне тіло. Деколи серед зими, можна було побачити його босим, і в одній тільки волосінниці, як молився і роздумував на камені біля пресвітерки церкви Св. Тройці... тяжко і часто, денно-ніччю, бичував він своє тіло так, що неодин завважив, що долівка його келії була заплямлена його кров'ю. П'ять літ по своєму вступленні в монастир він нічого іншого не пив oprіч води, з чого набув тяжке шлункове захворіння так, що його настоятелі, на пораду лікарів, під послухом наказали йому вживати узварів» («Св. Йосафат Кунцевич, його життя і доба», М. Соловій і А. Г. Великий, ЧСВВ, Торонто, Канада, 1967, ст. 97-98).

Йосафат відзначався дуже великою любов'ю до літургічних обрядів Східної Церкви. Знав на пам'ять усі церковні напіви й коли став дияконом, то виконував їх з такою посвятою і повагою, що тим будував і заохочував до наслідування своє довкілля. Зокрема відзначався любов'ю до бідних і хворих й радо переводив час з ними, роблячи ім різні прислуги, цілючи їх рані.

Найбільшим досягненням молитов і покутничого життя диякона Йосафата можна назвати вступлення до монастиря (1607 р.) шляхтича Івана Рутського, вченого богослова, пізнішого київсько-галицького митрополита. Скоро до ма-

настиря Св. Тройці почали приставати все нові й нові послушники так, що Йосафат і Рутський взялися за віднову монастиря і церкви та зробили їх центром релігійного життя українських і білоруських мешканців Вильна — приклонників Берестейського З'єднення.

Позитивна праця й успіхи Йосафата і Рутського стрінулась — як це звичайно бувало — з труднощами й перешкодами. Скориставши з вітсутності з Вильна митрополита Іпатія Потія і Рутського, архимандрит свято-троїцького монастиря, Самійло Сінчило перейшов на сторону православних і, на спілку з віленським святодухівським Братством і протоєреєм Вар tolomієм Зощинським, задумав опанувати свято-троїцький монастир і з'єдинені парафії та перевести їх на православіє. Найбільшою перешкодою в цьому православні вбачали особу Йосафата й тому старалися підступом, намовами, обіцянками, а навіть силою склонити його до бунту проти Іпатія Потія й до переходу на їх сторону. Однак Йосафат стояв вірно при митрополитові й своїх католицьких переконаннях. Також заговір православних опанувати монастир і церкву Св. Тройці не вдався. Тоді заговірники взялися до іншого роду насилля: наклепів, будьто Йосафат і Рутський хочуть віддати монастир Єзуїтам і латинникам, та до судових процесів перед світською владою. Програвши суд, православні мусіли повернути неправно забрані католикам (уніятам) церкви й добра, а це сповнило їх ще більшою ненавистю до уніятів, вислідом чого була змова й атентат на митрополита Іпатія Потія (1608 р.). Митрополит вийшов з атентату ціло, втративши лише два пальці лівої руки від удару шаблею.

1609 р. Йосафат став священиком і заступником архимандрита. На його плечі паде тепер управа монастирем і церквою та оборона ідеї Церковного З'єднення проти нового наступу противників. В тому ж таки році у Вильні з'являється молодий вихованець Острозької Академії й заграничних університетів — Максим Гера-

симович Смотрицький. Він став душею Свят-Духівського Виленського Братства, влив у нього нового духа й відвагу, стаючи головним опонентом Йосафата, а з часом і спричинником його смерти.

ЧЕРНЕЧІ ЧЕСНОТОИ ЙОСАФАТА

Щоб зрозуміти велич і святість Йосафата, до яких його мученича смерть додала лиш вінець мучеників, слід приглянувшись його чеснотливо-му житті, зокрема в мурах Свят-Троїцького монастиря, в рр. 1609-17.

а) Убозтво й умертвіння. Ось, що зізнає загально про нього його співклейник і послушник, пізніший архієпископ полоцький і наступник, Антін Селява: «Від самого вступлення до Чину практикував найбільшеuboзтво, вживаючи як одинокого одягу — волосінницю, так що навіть серед найбільших морозів ніхто не бачив його в кожусі...» Інший свідок, о. Тарас Нарбутович зізнає: «(Йосафат) у найвищому ступні був поміркований в іді й напітку, постійно бичувався; одежа його щонайубожча, і чим простіша була вона, тим була для нього цінніша; і бувало навіть зимою ходив босоніж...» (цит. твір, ст. 122-3).

б) Особливою відзнакою святості Йосафата впродовж цілого його життя — це його молитва. Йосафат за любки і довго молився. Він сам, або з монашою братією, відправляв ціле монашє правило. Приватну ж молитву, яку він відбував уночі, в келії, у притворі церкви, або на цвинтарі біля неї, часто супроваджали тяжкі самобичування й умертвлення. Головною темою молінь, покут і бичувань Йосафата були: одність Церкви і навернення грішників. І Бог вислухував моління свого слуги та часто посылав ласку навернення затверділим грішникам.

в) Велику увагу присвячував Йосафат Сповіді. Він часто, а навіть щодня сповідався, і до того заохочував підданих йому монахів, а потім, як єпископ, священиків і вірних.

г) Що ж до чистоти його життя, то наочні свідки просто не відважуються говорити про цю делікатну матерію. Рафаїл Корсак, пізніший митрополит і промотор beatifікації Йосафата, у 1628 р. зізнав: «Ніхто ніколи не чув від Йосафата якогось непристойного слова; можна було побачити на його обличчі дівичу соромливість, коли хтось, навіть для розваги, сказав щось менше пристойне». (цит. твір, ст. 129).

г) **Послух і смиреність Йосафата** — це ще два найкращі жемчуги що прикрашують його мученичий вінець. Отець Геннадій Хмельницький, наочний свідок його життя з перших днів чернецтва, зізнавав: «Прикладів покори Йосафат давав стільки, скільки було хвилин життя; він перший виконував і найменші, і найсмиреніші монастирські праці, щоб бути своїм новикам найкращим узором та прикладом чеснот... Тому, що Слуга Божий (Йосафат)уважав смиреність за основу всіх чеснот, то й у всіх своїх учинках її придержувається, щоб не віддалитися від її плляхів; під її проводом усе смирене мав у найбільшій пошані й тишівся, зазнаючи особистого приниження, вважаючи себе найбільшим з усіх грішників... У всьому був дуже послушний; найперше ж Богові, там Римському Архиєреєві та всім своїм Настоятелям, і цією чеснотою став послушним аж до смерті». (цит. твір, ст. 131-32). Коли ж у Йосафатовій душі між смиреністю і послухом наступив конфлікт у зв'язку з вісткою про найменування його полоцьким архиєпископом, то Йосафат, після тяжкої внутрішньої боротьби, в страху перед такою гідністю і відповідальністю, спочатку думав навіть тайком утекти. Та послух волі Божій і Настоятелів переміг.

ІОСАФАТ — ДУШПАСТИР — «ДУШЕХВАТ»

Не диво, що своїм прикладним життям і живим словом — переконливими аргументами скріпленими глибокою вірою, Йосафат потягав за собою для Бога і для ідеї З'єднення Церков багато молоді й старших, зокрема споміж православних. За це вони й прозвали його ще за життя «душехватом». Йосафат на це відповідав: «Дав би то Господь Бог, щоб я міг зловити всі ваші душі й завести до небес». Завдяки душпастирській ревності Йосафата, в скорому часі, майже всі православні м. Вильна приступили до Церковної Єдності.

Саме в тій ревності за Єдність Церкви і за спасіння душ криється вся сила Йосафата і причина ненависті до нього його повсякчасних ворогів і противників. Начитаний в книгах Св. Письма, в творах Отців Церкви і Житіях Святих, маючи завершений курс богословії у віленських професорів і, знаючи докладно історію своєї Церкви та полемічні твори, Йосафат усе це використовував у своїх проповідях. Говорив з переконанням. Його проповіді знаменували: глибока віра і ревність за спасіння душ. Слухачами його проповідей були різні суспільні верстви населення м. Вильна, а навіть православі й протестанти. Вони характеризували ті проповіді, як «апостольські» й багато з них завдячували їм своє навернення до католицизму. «Його слова проникали душі і витискали на очах слізози, тож навернув він на католицьку віру багатьох єретиків з-поміж міщан і шляхти тому, що нічого так дуже не шукав, як спасіння душ». Тому і протестанти кальвінського віровизнання могли в 1628 р. зізнавати, що вони ніколи нічого злого не чували про Йосафата. Це було чисто релігійне душехватство апостола, незаплямлене обрядовою чи церковною ревністю, а чи й упередженням до православія, яке міг дехто закидати його місіонерській діяльності. (цит. твір. ст. 143-4).

Бачучи успіхи проповідницької і душпастирсь-

кої, місійної діяльності Йосафата, православні забороняли нераз своїм вірним слухати його проповідей, зустрічатись з ним. Звідси частинно й походить закид про його «душехватство», з їхнього погляду в негативному розумінні.

Особливу увагу при освяченні й провадженні душ, Йосафат присвячував Сповіді. Він сам часто сповідався і заохочував інших до Сповіди, а як священик сам радо сповідав при різних нагодах. Ставши ж архиєпископом, зобов'язував до слухання Сповідей своїх священиків. Своєю ревністю за Сповідь Йосафат дуже нагадує французького святого душпастиря мин. століття, Івана Віяннея. Понад усе: Йосафат був носієм-апостолом Церковної Єдності.

Проповідав, переконував при різних нагодах. Свою проповідь скріплював прикладом власного життя, зокрема ж молитвою і покутою. Був мистецем у дискусії. Був надзвичайно спокійний, ніколи не втрачав рівноваги, до своїх виступів підготовлявся. Говорив лагідно, без фанатизму й сарказму. Будучи спокійної вдачі й виробленого характеру, він навіть образи чи крини приймав, немов жартом, применшував їх, толкував на краще, а нераз і на власне упокорення, що й позискувало йому людей, навіть противних чи ворожих поглядів. (цит. твір, ст. 148).

Апостолят прикладу й посвяти Йосафата ціхувало також християнське милосердя, любов близького і служба потребуючим. Його послуга хворим у шпиталях, обмивання ран, застелювання ліжок, кормлення безпомічних — розносилися беззвучним гомоном по цілому Вильні, до чого причинялись і самі недужі, і свояки їх, і шпитальна обслуга, і сторонні свідки. Рафаїл Корсак свідчить про це: ...«Йосафат ніколи не занедбував давати милостиню вбогим, удовам і передусім сиротам». Загально було відоме, що ніхто від нього не відходив без помочі й потіхи; а давав він, що тільки мав, нераз не залишаючи нічого для голодуючої чернечої громади (а було їх яких 60 осіб!), кажучи зажуреним економам: «Дай бід-

ним, а Бог дастъ і нам!»

А Бог помагав своєму слузі, видимо й невидимо, знаними і незнаними шляхами. Декілька прикладів, поданих сучасниками й очевидцями, проілюструють цю незвичайну ділянку його праці. Одна вдова знайшлася в матеріальній скруті, а в Йосафата не було й сотика. Отже, обіцявши дати їй першу милостиню, яку одержить, пішов до церкви на молитву. В міжчасі прийшов якийсь незнаний чоловік та передав йому калитку з милостинею, а він передав її жінці, і не заглянувши до неї; коли ж виявилася більша сума, і вона хотіла повернути надвишку, Йосафат коротко відповів: «Твое щастя, бери й іди». А ось одного дня не було нічого подати на стіл численній монашій братії, і замість до трапези подались вони з Йосафатом до церкви, на молитву. Та коли вийшли з неї, слуги якогось незнаного добродія розладовували вже на подвір'ї п'ять возів різного прожитку; імени добродія мали наказ не виявляти. І такі випадки чудесної допомоги були часті, як зізнають свідки. (цит. твір, ст. 170-71).

Велике місійне значення мала лагідна й покірна поведінка Йосафата відносно своїх противників, не тільки на словах, але й на ділах. Ворогів своїх огортає надзвичайною любов'ю так, що дуже замітно виходило, що він більше любив ворогів, як приятелів. (цит. твір. ст. 150-2).

Йосафат був апостолом згоди й любові та миротворцем між ворогуючими сторонами. Проломивав стіни ворожнечі; своїм словом і настоюванням розтоплював леди холоду й упередження; ходив, роз'яснював, просив, посередничив між тими, що ворогували. Він просто не міг перенести довкола себе ворожнечі й незгоди й робив усе можливе, щоб ворогуючі сторони помирити між собою. Всі ці коротенькі натяки на чесноти Йосафата — це тільки маленькі жемчуги з його корони святости.

Чернечі подвиги і молитви Йосафата впродовж 1604-1617 рр. завершились тим, що Свято-Троїцький монастир у Вильні зірів числом понад 100 мо-

нахів і 5 монастирів. Митрополит В. Рутський перевів реформу тих монастирів, скріпивши так іхню внутрішню силу й зробивши їх осередками духовного й релігійного життя ченців і довколишнього населення.

ІОСАФАТ У КІЄВІ

Доказом впливу Йосафата на душі, нехай послужить його побут у Києві. В структурі Литовсько-Української держави Київ лежав на її окраїнах і тому київські митрополити жили у Вільні, або в Новгородку на віленщині, чи то з уваги на небезпеку зі сторони татар, чи з адміністративних спонук, щоб бути більше адміністративного державного центру і так легше провадити митрополією. Все ж таки, Київ манив свою минувщиною митрополита Рутського й він вибрався туди (мабуть у квітні 1614 р.) взявши зі собою Йосафата.

«В Києві до митрополита належала Печерська Лавра з розлогими добрами й саме туди вони подалися. Прибувши до Києва Йосафат не витримав ні одного таки дня, щоб зразу не податися до київських печер, щоб там помолитися на гробах св. Антонія й Теодосія Печерських та інших численних Богоугодників. Так диктувала йому його чернеча душа, хоч відраджували товариші подорожі та тривожився митрополит. Біля Печерської Лаври Йосафат зустрів ченця, який із тічнею собак і громадою слуг ішов на лови. Був ним Йосиф Курцевич, у чернецтві Єзикил, нащадок українського княжого роду. Дізнавшись, що має перед собою не менше як архимандрита Св. Трійці, славнозвісного вже і в Україні «душехвата», накинувся на нього з лайкою та назвав зрадником і обманцем, гідним смерти. Йосафат прийняв спокійно вибух Курцевича та пояснив йому, що він прибув відвідати ченців і поговорити з ними. Почувши лагідні слова та побачивши, що Йосафат самий, і не прийшов із якимсь ворожими намірами, таки обізвалась під ловецьким

вирядом чернеча душа Єзекіїла, і він залишив його в спокою верстати свою путь. Користаючи з того, Йосафат звернув делікатно увагу бурхливому ченцеві-ловцеві: «Дивно мені, що досіль ніде не вичитав я в правилі св. Василія, щоб ченцям можна було ходити на лови». Засоромлений простими, ширими, але й рішучими словами Йосафата — Курцевич пропустив його в монастирську браму.

А в монастирі, на вістку про приїзд Йосафата, настоятель казав ударити в монастирський дзвін, скликаючи всіх до монастирської іdalyni. Всі бажали побачити «душехвата». Понад сто ченців окружило Йосафата та засипали його запитами, кпинами, погрозами, не давши йому навіть якслід привітатися. Довкола гомонили ченці: «Пощо ти прийшов? Чи хочеш і нас обманути? Думаєш звести нас, як інших?», а гарячіші то таки вигукували: «У Дніпро його! У воду! Час покінчти з цим зрадником, обманцем, руйнником православ'я!» І тільки, як настоятель утихомирив роз'ярених ченців, Йосафат промовив лагідно й сумирно: «Брати, прийшов я сюди, щоб поклонитися святым старинним місцям, віддати шану св. мощам Божих Угодників і побачити пам'ятки славного Києва. Немає в мене лихих намірів, а бажаю всім вам тільки добра. Радію всім моїм серцем, що бачу тут стільки монахів, а навіть радо залишуся між вами, якщо покажете мені шлях істини із Священного Писання, із творів Святих Отців і наших служебних книг...» І лагідне слово розрядило нервову напругу; ченці вмовкли, а настоятель просив переломити з ними хліб-сіль. Та Йосафат відмовився, виправдуючись, що підкріпився вже в місті, а попросив їхніх церковних книг, і розкривши їх — викладав католицьку правду, потребу одності та вказував первоіархество св. Петра в усій Церкві, Східній і Західній. Покликався він і на історію Руси-України, на часи її хрещення та на пізнішу її вірість св. Петрові.

І дивувалися ченці, що Йосафат читав це все

таки з іхніх щоденних церковних книг, та мовчали в обличчі істини, а згодом, згадуючи, так і говорили: Не даром же називають його душехватом! Вміс він тягти людей ласкавим словом» І хоч не навернулися печерські ченці, але іхнє відношення до нього зазнало крутої зміни, і вони з пошаною пройшли з ним шмат поворотної дороги, до дому, де ждав його в тривозі, побоюючись за його життя, занепокоєний митрополит.

Побут Йосафата в Києві, як зазначують життєписці, мав і деякий успіх. Мабуть у тому часі присиднaloся до скіднього католицтва два православні священики та посадник міста, які пізніше віддали життя за св. З'єднення в 1624 р.» (цит. твір, ст. 174-175).

ЙОСАФАТ — ПОЛОЦЬКИЙ АРХІЄПІСКОП

Архієпископом Полоцька був Гедеон Брольницький, 90-літній старець. Йосафат став його помічником з правом наслідування на єпархію полоцьку, вітебську і мстиславську, включно з могилівським й оршанським єпископством, тобто на цілу Білорусь.

Єпископські свячення Йосафата відбулись 12 листопада у Вільні 1617 р. В січні 1618 р. Йосафат приїхав до Полоцька, де його стрінули і привітали з великою парадою. Йосафат своєю поведінкою і толерантністю скоро з'єднав собі серця також багатьох нез'єднених.

Найшовши своє архієпископство занедбаним, з уваги на похилий вік дотеперішнього архієпістира, Йосафат взявся за його обнову, почавши від клиру. За його спонуковою всі священики відбули св. Сповідь. Двоєженців видалив від священослужіння, священикам наказав частіше правити св. Літургії, зокрема ж у неділі й свята по дві (читану й співану).

Для старенького архієпископа Гедеона Йосафат старався бути не конкурентом, але сином і справжнім помічником; заопікувався ним, як батьком, і скоро здобув собі його прихильність. В

палаті, яка потребувала віднови, Йосафат залишився ченцем. Його одіж була проста, харч небагливий. Пишна шляхта навіть гіршилася такою небагливістю свого Владики. На її докори, Йосафат відповідав: «Я вбогий чернець». Таким справді й був. Коли 12 листопада, 1623 р. він впав під ударами вітебських городян, то на його бездушім тілі найдено таку одіж: стара ряса, скірний пояс, полатані пончохи, шорстка волосінниця так, що треба було свідчень Йосафатової обслуги, щоб переконати роз'ярених убивників, що вони вбили самого таки архієпископа, а не якусь там підставлену особу. (ц. т. ст. 193).

Сам працьовитий і ревний, Йосафат від усіх своїх співпрацівників вимагав праці, сумлінності, справедливості та помірковання в поведінці з речами і з людьми. У владичих маєтках Йосафат поставив досвідчених, чесних, відданих Церкві мирян. Проти пануючого тоді звичаю, він виключив із свого дому всяке ледарство, хабарництво та головно — наживництво своїх. І, хоч для себе нічого не потребував, бо як свідчить очевидці: «в часі його архієпископського служіння рука його не діткнулася гроша, і не мав він його ніколи при собі, то всежтаки, вважаючи матеріальні засоби архієпархії за власність Церкви, Йосафат прикладав усіх зусиль, щоб їх відзискати, ними добре заряджувати та обертати на потреби Церкви і людей. Ніколи не занедбував він судів сеймових, трибуналльних, земських, замкових, городських, коли йшлося про справи полоцької Церкви. В тих судах був оборонцем прав не лиш своєї Церкви, але доносив навіть нез'єдненим, якщо припадком, у судах знайшов щось стосовно іх церков. (цит. твір, ст. 195).

Багато необізнаних з історією Церкви і дбанням Йосафата за церковне добро у відбиранні того добра від неправних власників, приписують йому насильство, захланність ітп. Треба знати, що багато тих церковних зокрема ж монастирських дібр, були неправно привлащені (окуповані) світськими людьми, шляхтою. Саме проти них

Йосафат виточував суди, а коли їх вигравав, то часто приходилося силою усувати з церковних дібр неправивих власників. Виконання судового вироку робила світська влада, а не Йосафат, бо до цього він не мав сили. Так напр. було з монастирем св. Бориса і Гліба в Плоцьку, які Йосафат відсудив-відобрав від шляхтича Корсака, так було з відзисканням монастирів у Могилеві й Череї, в Брацлаві й Мстиславлю на Білорусі, і ін.

Якщо ж тут і там падали жертви споміж православних, то це були жертви державного правосуддя. Напр. покарання шибеницею атентатчика на митрополита Іпатія Потія, чи покарання на горло вбивників Йосафата виконувала польська державна влада, яка однаково покарала б подібні ексеси-надуживання чи злочини проти православних достойників зі сторони католиків, якщо такі були б мали місце. То ж, дуже несправедливо поступають ті, що приписують Йосафатові й католикам якесь насилля, зокрема ж при відзискуванні церковних дібр.

ДУХОВНА І ЦЕРКОВНА ОБНОВА КЛИРУ (1618-1620)

«Широка адміністративна праця Йосафата була тільки вступом до справи головної: духовного і церковного оновлення клиру і народу. Поклавши добре основи для наладнання зовнішніх церковних структур, він зразу таки приступає і до основного. Йосафат знав загальну ситуацію українсько-білоруської Церкви в Київській Митрополії, теж її недостачі й негативи, і між клиром, і між народом. Наладивши справу архієпархіяльного проводу, він зайнявся своїм клиром, щоб через нього дійти до найширших верств народу».

«Тодішнє духовенство в Київській Митрополії було без задовільної релігійної й богословської освіти. Духовних семінарій не було; освіта священика починалась і кінчалася домом батька-священика, або дяківською школою. Слов'янська мова в письмі і слові, церковний спів, порядок бого-

служб, деякі правди віри — ось і вся підготовка священика. А згодом, для поповнень, не було ні нагоди, ні часу; не було книг й підручників, була ж щоденна праця серед парафіяльної громади, в її основних виявах: хрещень, вінчань, похоронів, та й щоденна невідкладна журба про вдержання родини. До того слід додати осамітнення від ширшого церковного світу, від собратії в священстві та від церковної влади. У таких обставинах грошелюбство, захланність, п'янство, підкупство, вислугування панам і багачам, нераз із школою для моралі чи церковних прав і мастику, мало пригоже підложжя для буйного процвітання. А з розростом таких прикмет, щораз малів вплив духовенства на народ, зростала ж до нього зневага збоку вищих верств, які шукали заспокоєння релігійної потреби в латинських церквах, або в протестантських громадах. І хоч у проводі архиєпархії став визначний владика, освічений і святий, направи лиха не можна було сподіватися знагла і без спротиву. Треба було зійти до самих основ: піднести рівень освіти духовенства та відновити його повагу, спершу таки у своїх власних очах, а так і серед народу, скріплюючи теж його релігійну й церковну мораль. До цього майже непосильного труду взялся полоцький Владика вже з перших місяців свого архіпастирського служіння, прийнявши цілий ряд різних заходів» (цит. твір, ст. 201-2).

Перш усього Йосафат установив щорічні єпархіальні Синоди і деканальні Соборчики духовенства у Полоцьку, Вітебську і Мстиславлю. Брав у них участь, навчав, картав, поправляв. На підставі канонів VII-ми Вселенських Соборів, Йосафат уложив і видав «Правила для священиків» (48 канонів) і сам їх додержувався. Був списком вимогливим для себе, священиків і мирян. Відновив дисципліну й правопорядок серед клиру. Через життя і поведінку своїх священиків, Йосафат наміряв піднести релігійне і церковне життя всього народу.

Особливу увагу присвячував св. Тайнам Спові-

ди і св. Причастия й на катехетичне обучення народу в правдах віри. Для цього написав популярний «Катехизм», а священиків зобов'язав вивчити його на пам'ять й обучати в ньому народ. За уділювання св. Тайн і благословення заборонив брати оплати, а сповідати велів і по домах, зокрема ж у часі душпастирських відвідин у часі вел. посту. Сам сповідав при різних нагодах.

Не диво, що за недовгий час полоцька архиєпархія станула на височині релігійної свідомості. Розуміється, при переведенні в життя тих правил і дисципліни не обійшлося без належних канонічних кар, а вслід за тим і негодування, опору, а то й бунту зі сторони багатьох порушників тих правил, і, звичайо вони втікали-приставали до православія.

ВІДНОШЕННЯ ЙОСАФАТА ДО ПРАВОСЛАВНИХ

Найбільш спірною — контроверсійною стала особа Йосафата і його праця у відношенні до православних. Йосафат, як ми бачили, був глибоко переконаний прихильник єдності Церкви Христової і, як третій з черги католицький (уніяцький) єпископ прийшов перейняти формально католицьку (з'єдинену) полоцьку архиєпархію та діяв з тих же позицій. Як Добрій Пастир, що вважав своїм обов'язком привести до єдності стада також інших, він був готовий навіть померти за цю ідею.

У відношенні Йосафата до православних і протестантів треба розрізнати дві речі: відношення до їх науки і відношення до них, як людей — визнавців твої науки. До першої був непримиримий і поборював те вчення доступними засобами: проповіди, переконування, молитви, покути. До противників, як людей, був повний людяності, вирозумілій, примирливий, приязній, милосердний. Це признавали всі його противники а навіть жиди (цит. твір, ст. 222-3). Одне, що мали проти нього це те, що був католиком (з'єдиненим, уніятом).

Йосафат бачив добре, що в основі непорозумінь і спорів, а чи й боротьби між православними й уніятами лежить взаємне незнання, відчуженість, брак контактів, поширювання фальшивих вістей та обвинувачень. Усе це можна було усунути тільки при допомозі роз'яснень і задовільного викладу правдивого стану справи. Тому він говорить про з'єднення Церкви на проповідях, улаштовує дискусії, вияснює справи, видає декларації, пише листи, читає документи й книги, переговорює з людьми. На фальшиві поголоски відповідає правдивими вістками, наклепницькі закиди — вияснює своєю поведінкою, на закиди дає вичерпні відповіді, показує документально лихі задуми своїх противників, цитуючи факти, події, докази. А народ прислуховується до його слів, важить його докази, обсервує його поведінку, оцінює його діла — і дає йому послух і віру — йде за ним. За нещілих 6 літ Йосафат зумів позискати для ідеї Унії — східного католицтва — майже цілу Білорусь.

На превеликий жаль, діялог св. Йосафата не сприймається в ширших горизонтах. Замість щирої зустрічі й розмови, проти нього висувають анонімні наклепи, розагітовують непідготовані народні маси, баламутять духовенство... А головним автором і провідником такої нечесної боротьби проти Йосафата на Білорусі являється по православній стороні Мелетій Смотрицький.

ЙОСАФАТ І СМОТРИЦЬКИЙ НЕРІВНА БОРОТЬБА ПРАВДИ, СИЛІ И ПРАВА

Життєпис Йосафата був би неповним, якщоб ми не згадали його відношення до Максима Герасимовича (в чернечім постригу Мелетія) Смотрицького, православного миряніна, а з часом архімандрита Святодухівського монастиря і врешті архиєпископа Полоцького, автора полемічного твору зверненого проти уніятів, п. з. «Тренос» (Плач Православної Церкви), виданого у Вільні, 1610 р. З появою Смотрицького у Вільні

(1609 р.) проти себе стали два головні носії церковних течій: католицької (уніяцької) — Йосафат Кунцевич і православної — Мелетій Смотрицький. Мелетій прийняв монаший постриг у Вильні, в 1617 р., а в 1620 р. став православним архієпископом Білорусі. Так став Смотрицький прямим суперником Йосафата. Будучи неперебірливим у засобах і, маючи повну піддержку віленського Братства Св. Духа та звязаніх з ним ченців, Смотрицький розвинув проти Йосафата й Унії підрияну пропаганду, уживаючи навіть клевету, напр. обвинувачував Йосафата в переході на латинський обряд у часі його побуту у Варшаві, ітп. Така явна і шептана пропаганда, підтасована патріотичними кличами, легко находила ґрунт серед частини духовенства й народу, і проти Йосафата скріпилась опозиція серед його ж таки пастви.

Свідомий правильності своїх католицьких позицій, Йосафат не зражується труднощами, й погрозами на його життя, кидається у вир боротьби, йде в народ, роз'яснює, навчає, нап'ятновує і розкриває неправду й обмову Мелетія та його сторонників, які казали, що з постанням православної Єпархії прийшов кінець Унії та уніятам.

В тій боротьбі слід мати на увазі те, що уніяти боронили свого правного становища в Польсько-Литовській Державі, яке дала їм Берестейська Умова а нових православних єпископів вважали і представляли як узурпаторів на законні права й посіlosti уніятів. То ж не диво, що Йосафат всюди домагався визнання і привернення законного правопорядку — привернення уніятам загарбаних православними церквами і містків. Скоро Йосафатові це вдалось осягнути й привернути до себе народ. Не маючи сили позбутись Йосафата з Білорусі, православні почали плянувати заговор на його життя, щоб позбутись його фізично. Думка про вбивство Пастиря входила в психіку людей та підсичувала фанатизм. На Йосафата роблять різні засідки, переслідують і публично висмівають його слуг і вірних йому свя-

щеників та його самого. Головною і виключною причиною такої ненависті православних до Йосафата була його католицька віра. Та ненависть була остаточною причиною і його вбивства.

Не зважаючи на злобу своїх противників, Йосафат не відплачувався їм півстою. Він нікого не навертав силою, нікому не вчинив кривди, з усіми поводився лагідно та з любов'ю. Ось, що оповідають про місійну методу Йосафата у відношенні до православних наочні свідки: Еммануїл Кантакузен, грек, господар полоцької владичої палати Йосафат, на Беатифікаційній Комісії 1637 р. говорив: «Знаю прекрасно, що як святий мученик не знав і ніколи не вмів сердитися чи гніватися, так і на святе з'єдинення і на католицьку віру навертав він не погрозами, але за-кликами та гарячим словом Божим, у чому був таки дуже успішний...» Іван Дягилевич, полоцький городський нотар, так зізнавав у 1637 р.: «Я не чув ніколи з уст Йосафата якогось гострого слова, яке могло б образити нез'єдинених, або викликати таку велику ненависть до нього; більше того: хоч мав він якнайбільші понуки змузити правно і покарати бунтівників, однак не хотів з ними поступати гострішими засобами, кажучи публічно, що не бажає від них нічого іншого, а тільки щоб стали з'єдиненими. А не можу не згадати, що коли деякі провідники нез'єдинених, які заприсяглися вбити Йосафата навернулися прийнявши з'єдинення, і приходили до його полоцької архиєпископської палати, то Йосафат вибігав до них аж на подвір'я та перед сліз обнимав їх, називаючи улюбленими синами, і зразу входив у церкву та співав Господеві Богові подяку за навернення заблуканих душ. А говорив це колишній нез'єдинений, якого придбала екуменічна ревність Йосафата, обзняйомлений, наочний і щоденний свідок тих заходів, яких уживав Йосафат, щоб привести невіруючих до святої віри і до єдності Церкви Божої. Доротей Ахримович, полоцький надрадник, який зізнав Йосафата ще з 1609 р., описавши душпастирські методи Йосафата, публічно зізнав:

«Жодна людина ніколи не чула, щоб Йосафат коли-небудь задумував помститися, або помстився словом чи ділом на нез'єднених; більше того: часто він говорив ім: «Ви мене переслідуєте і готовите для мене смерть, а я вас усім серцем люблю і бажаю за вас віддати навіть своє життя».

Вкінці наведемо ще свідчення полоцького радника, Івана Яковлевича Ходики, який до самої смерті Йосафата стояв по другім боці барієри, бувши нез'єдненим. Ось його слова на процесі 1637 р.: «Знаю певно те, що будучи архієпископом він ні про що інше так не дбав, як щоб довести нас до З'єднання, розмовляючи з нами терпеливо й лагідно; запрошуваючи нас на обиді і все повторяю нам те саме; розмовляючи з нами часто про святе З'єднання, а мене самого одного разу, скопивши за руку, так і не хотів відпустити з церкви, заохочуючи, щоб я залишив незгоду. Отже любив він нез'єднених, бажаючи присуднати нас до святого З'єднання. Правда, роздор мав він у зненависті, але нас не ненавидів, ани не переслідували... Тільки той не прийняв єдності, кого сам Бог відкинув... Не можу закинути Йосафатові якоїсь гострої поведінки супроти нас, нез'єднених, або якоїсь учиненої нам кривди, чи вказати на якусь і найменшу причину для нашої до нього зненависті.»

«І це зізнавали люди зрілі, старші, на становищах, публічно, у приявності сучасників і свідків життя та поведінки Йосафата; давали вони свої свідчення словами певними, категоричними, які не допускали якихсь сумнівів чи здогадів, і про речі прилюдно знані, які інші люди могли легко спростувати, заперечити. І це говорили люди, які могли сказати: Ми були противниками Йосафата, ми ненавиділи його, ми працювали проти нього, ми причинилися до його смерті, ми жалуємося за свою поведінку, бо він був невинний і святий, а загинув тільки тому, що не хотів до нас пристати та визнавав себе з'єдненим католиком, і витривав у тому аж до смерті. І цього свідчення вистачає, щоб доповнити душпастирський іренізм

Йосафата, виявлений у часі його архиєпископського служіння і церковного лихоліття на Білорусі. У світлі цих свідчень писання про жорстокість Йосафата, про його переслідування православних, про його фанатизм, про його «катування» і кровопролиття, являються не тільки фантазією, але справжньою провиною проти найпростішого гуманізму. А вже просто злочинним треба вважати, коли його святу пам'ять використовується для якихсь національних чи групових порахунків, а його самого робиться «оффірним козлом» загального і тисячорічного церковного непорозуміння в Церкві Божій, між Заходом і Сходом узагалі. Природна справедливість, християнська совість та історична правда вимагають від кожного, незалежно від часу й обставин, призвати помилку, опанувати пристрасті й визнати об'єктивні факти і свідчення, хоч, як пише Дмитро Дорошенко у своєму «Нарисі історії України», «що й сьогодні не вляглися біля неї (Унії) пристрасті релігійні, національні й політичні... й історія Унії й досі трактується занадто «кум іра ет студіо», як справедливо зазначив Грушевський». (цит. твір, ст. 265-267).

ЗАКИДИ ПРОТИ ЙОСАФАТА

Всупереч таким заявам — свідченням очевидців про справжнє християнське братнє відношення Йосафата до його православних опонентів, Йосафатові всежтаки закидають жорстоке поведіння з ними, на підставі переписки Йосафата з Великим Канцлером Польсько-Литовської Держави, Левом Сапігою, бувшим кальвіністом. Ця переписка (збережена до речі серед документів beatifікації Йосафата), стала з тих часів, з боку православних істориків, головним джерелом обвинувачення против Йосафата. Сапізі повірено на 100%, а відповіді Йосафата вважаються необ'єктивними й односторонніми, при чому пізніша гостра поведінка супроти православних (гостре покарання вбивників Йосафата) того ж Сапіги промов-

чується.

З листів виглядає, що Л. Сапіга картав Йосафата не так за його ревність з обороні прав Унії, як радше з опортунізму й страху (перед турками, москалями й козаками), бо на думку Сапіги, така ревність Йосафата в обстоюванні прав Унії, та й взагалі сама Унія, шкодять політичним інтересам Польсько-Литовської Держави. Тому то Йосафат, звернувши Сапізі увагу, що скарги православних не відповідають правді (21.1.1622 р.), сміло пише в своїй обороні: «Я нікого з нез'єднених не змушував до віри і на них не нападав; то вони, навпаки, бувши три роки в моїм послусі, почали рік тому на мене гостро наступати... Вітебщани насильно забрали мені три церкви, а мене самого малошо не вбили в церкві, на самім вітебськім замку» (цит. твір, ст. 270). Далі підкреслює, що не може погодитися на змішування церковних і політичних справ, і що в справах Божих не слід поступатись державній рації... і відважно ставить домагання: «Якщо комусь виглядає, що ця буря (напади і жалі православних) постала через наші ексцеси, нехай нас заскаржать до суду, правно докажуть, а тоді неначе Йону, викинуту з цього корабля» (цит. твір, ст. 274). Це пригадує Христове: «Коли я сказав зле, так свідчи, що зле, а коли добре, — за що мене б'еш?» (Ів. 18, 23).

Сапіга хотів здобути Польсько-Литовській Державі мир з Москвою і Туреччиною та приобрести собі козаків ціною церковного замирення, а радше коштом здачі Унію своїх позицій у користь православія, що опиралось тоді на козацьку силу так дуже потрібну ослабленій Польщі проти Москви і Туреччини. Сапіга складає вину на Йосафата і з'єдинених, а факти виразного насилля зі сторони православних над уніятами вважає провокацією з'єдинених та приписує їм вину за це.

На закиди Сапіги Йосафат відповів відважно і з гідністю, що небезпека для держави йде не від Унії, але від непошанування правди і справедли-

вости і від короткозорої політики державних чинників. А щодо обвинувачень Сапігою уніяцького клиру, Йосафат вказує йому коротко, що це повторення обвинувачень нез'єдинених, «для яких вони (уніяцькі-католицькі священики) тому лихі, бо повинуються мені; а якщо вони сприяли б нез'єдиненім, то ті самі були б і добрі, і вчені. А якщо і є які нездарні, то їх породив роздор, а не з'єдинення» (цит. твір, ст. 278).

Ця переписка Сапіги і Йосафата — це найкращі документи, які вказують своїм і чужим про фальшивість міту про те, що будьтоби Унію створила й закріпила польська державна влада. Що Польща хотіла з Унії мати державну користь, це самозрозуміле. Але, що Унія постала, закріпилась й дала плід — мученичу смерть Св. Йосафата, як діло Боже, — це незалежний історичний факт.

Ми свідомо промовчуємо в цій книжечці всі ті кривди, переслідування і вбивства, яких зазнали уніяти від православних, щоб не пригадувати сумного минулого й не провокувати нерозумної полеміки. Так поступають сьогодні інші народи, що пережили подібну до нашої релігійну боротьбу. Нпр. англійці прийняли канонізацію св. Томи Мора, священика Едмунда Кампійона чи недавно (1970 р.) канонізацію 40 мучеників з вирозумінням католицької ради для цього. Всі погодились на тому, що це жертви специфічних обставин та історичних часів, перейшли понад них, прямуючи до нових горизонтів, які вказує їм сьогоднішня хвилина: Єдність у Христі. А в нас? Вже сама загадка про св. Йосафата неприхильно насторожує багатьох православних. Вистарчить читати писання багатьох наших православних світських, а навіть духовних, щоб переконатись про це. Щобільше, вони хотіли б і нас спадкоємців ідеї, праці і жертв св. Йосафата примусити до мовчанки, наче б така мовчанка мала помогти для вдергання мирних взаємин між нашими Церквами. Напевно, що втеча від історичної правди не розв'яже такої важкої проблеми, яким є церковне об'єднання.

СВЯТИЙ ЙОСАФАТ — МУЧЕНИК ЗА єДНІСТЬ ЦЕРКВИ

Ми вже писали вище про те, що православні, під проводом єпископа Мелетія Смотрицького, усю свою лютъ звернули проти св. Йосафата, вбачаючи в ньому свого найбліжшого ворога й заприсяглись вбити його. Йосафат був свідомий цього і, не зважаючи на поради приятелів, не робив ніяких протизаходів, щоб від цього забезпечитись. Щобільше, він був готовий прийняти навіть найлютішу смерть з любові до Бога і за здійснення ідеї: «щоб всі були одно», «щоб було одно стадо й один Пастир». Він казав: «Не можу вмерти крашою смертю, як за святу істину».

На смерть не прийшлося довго ждати. З приїздом Йосафата до Вітебська, при кінці жовтня, 1623 р., вітебщани зробили заговір на його життя. Щоб забезпечитись на майбутнє перед наслідками карного права, рішили зорганізувати провокацію й масову реакцію городян, ставляючи державні органи перед доконаний факт спровокованої реакції, з усіма облегчуючими обставинами. Цю провокацію треба було зорганізувати, бо поведінка Йосафата сама собою не давала до того нагоди: він бо чекав, терпів і уникав прямого конфлікту. Одиноке, що було в його спроможності, це привести до ладу чи покарати людину духовну, яка підпадала його судові. Очевидно, що такій духовній людині, яка стала б притокою до провокації, не загрожувала жодна реальна небезпека. Йосафат не мстився, ні не вживав силових засобів. Отже, відай, на цю роль зголосився вітебський збунтований священик Ілля Давидович. Він то цілий день в суботу (11 лист. 1623 р.) вистояв перед палатою Йосафата, або переправлявся човном через ріку Двину й вигукував образливі слова на адресу свого Владики, його слуг і Церковного З'єднання. Це саме він робив і в неділю (12 лист.) раненько. Йосафат пішов до церкви на Утрінню, а його слуги в міжчасі скочили священика Іллю і замкнули в кухні. На це

тільки й чекали заговірники. Вдарено в церковний дзвін, і в скорому часі довкруги архієпископської палати збіглось кілька тисяч вітебщан, з дрючками і збросю. Впали перші постріли...

Про напад повідомлено Йосафата в церкві. Йосафат вернувся до палати, й казав звільнити ув'язненого священика. Товпа на якийсь час успокоїлась. Спонтанна стихія розбурханих пристрастей виладувалась. Та тут вступив у свою роль укладений заговірниками плян: позбутися архієпископа! На відповідний клич підбайдорена товпа почала рубати огорожу довкруги палати та стріляти в слуг Йосафата. Слуги скрилися на подвір'я, а потім до сіней, відстрілюючись для постраху, бо Йосафат заборонив їм стріляти в людей, щоб кого не поранити. З вигуками: **Вбий, забий!** товпа вломалась до палати, побила слуг й нищила все подорозі. Вміжчасі Йосафат молився, лежачи хрестом на долівці, а потім вийшов зі своєї кімнати і, замкнувши за собою двері, зробив знак святого хреста, і по своєму звичаю дуже лагідно промовив до напасників: «Діти, чому б'єте моїх слуг? Якщо маєте щось проти мене, ось я!» Товпа замовкла і відсахнулась, і... тут могла скінчитись вітебська неділя, якщо б ішлось було про спровокований «народній гнів». Але кермований невидимою рукою плян заговірників діяв далі, до свого запланованого закінчення. «Для смерті Йосафата треба було відповідної зброї, яка завбачливо була приготована в святковий недільний ранок. «І ось, — оповідає очевидець Ушацький, який стояв по лівці Йосафата, і бачив усе зі здвоною увагою смертельної загрози, — з протилежної кімнати ввалилося двох і побачили стоячого Йосафата; і коли Слуга Божий держав на грудях складені навхрест руки, один і них ударив його по голові дубиною, а другий розрубав голову сокирою. А коли він упав на землю, всі, що були в сінях, били і кололи його всякого роду гострою збросю. Тоді Слуга Божий, піднявши руку, серед побоїв закликав: «О, Боже мій!» та може хотів сказати: не постав цього во-

рогам моїм за гріх. Почувши це, вбивники виволікли мученика з сіней на подвір'я, і тут пропстрілюють його з самопалу та знову б'ють палицями». І починається істерична всенародня розправа над тілом убитого владики, свого минимого ворога, звичними засобами народного самосуду: побої, копання, опльовування, рвання одяжі й волосся. Всі беруть участь у цім жорстокім знущанні, немов бажали б узяти щонайширшу особисту відповіальність за цю подію, і то мужчини, жінки, діти...» «Ніщо вже не стримувало знущань товпа, яка вийшла в свою ролю та, наситившись побоями, почала своєрідну забаву. І коли міські жадноги легко наживи грабували палату, а городські п'яниці забавлялися припасами архиєпископської пивниці та, під веселій регіт спускали в Двину з архиєпископської гірки порожні бочки, інші загорільці знайшли собі іншу підхожу забаву. Доротей Ахрамович оповідав, що деякі з убивників підносили на ноги мертвє тіло Йосафата та кликали: «Чи ж сьогодні не неділя? треба ж тобі проповідати, архиєпископе!» та й знову кидали на землю. Е. Кантакузен оповідав, що чув від сторожа єпископської палати Андрія, що коли тіло лежало на подвір'ї, деякі з учасників зарубали Йосафатового пса та кинули на тіло вбитого владики.

«Так бавилася товпа, але організаторам нападу було не до забави. Побачивши, що тіло вбитого в самій тільки волосінниці, вони затривожились, чи не вбили когось іншого замість Йосафата, виставивши так свій плян на невдачу; тому за всяку діну старалися впевнитися про свій успіх. Отже, як каже Григор Ушацький, «думаючи, що може вбито не архиєпископа (бо він уживав би лішого і м'ягшого білля), перевертають догори дном усю палату, зривають підлоги, а, врешті, приводять до тіла також згаданого пана Григора, та допитують (навіть із побоями), чи вбитий це архиєпископ; а коли він зізнає під присягою його тотожність, то це доповнило їх радість»

«Та коли, наситившись видовищем товпа пома-

лу почала розходитися, треба було подумати про спрятання тіла вбитого та затерти сліди й утруднити сподіване розслідування судових властей. І тут треба було організації та директивного розуму, який вирішив: скинути в Двину. Отже, оповідає Е. Кантакузен, на основі оповідань очевидців католиків, нез'єднених і жидів: «голого заволікли вони на вершок гірки, яка спускається до Двини, та звідси скинули його на берег ріки, викинуючи: Держись, владико, держись! Потім, поклавши на човен, і прив'язавши до ніг камінь, а до шиї наповнеу камінням волосінницю, затопили його в дуже глибокому місці, чверть милі від Вітебська, щоб католики не могли його знайти й витягнути». А це місце називалося «Святий колодязь», як свідчив Михайло Тишкевич. І народ розійшовся, залишаючи за собою зруйновану палату: розкидану огорожу, виламані брами і вікна, розвалені печі, побиту й поломану обстановку, розбиті й пограбовані комори й пивниці. А на руїнах тинявся хіба що один сторож палати — Андрій, а згодом несміло показався дехто з легше поранених слуг. Господар дому — Е. Кантакузен лежав у міського хірурга, Вартоломія, без усякої надії на видужання; господаря церкви, о. Доротея, підняли напів мертвого а березі Двіни, куди його скинули напасники, — вітебські жиди та заопікувалися ним, і коли християни зводили між собою криваві порахунки, немов отої євангельський самарянин на шляху до Єрихону, склали зараз таки на його лікування й найконечніші речі 10 флоринів. Серед поважніше побитих і поранених, крім вище згаданих, були Г. Ушацький, панове М. Оков і Красевський та інші».

«Десь коло полудня над єпископською палатою запала тиша смерти й болю, а місто принишкло і почало входити в себе; виринали думи й надходила свідомість доконаного вчинку та підсувався страх перед його наслідками. Вітебський парох латинського обряду, о. Альберт Козерацький,

п'ять літ згодом так згадує цю криваву неділю: «Я чув нез'єднених, які хвалили Слугу Божого та жалувались над його вбивством; та й убивши доброго пастыря, люди ходили по місті прибиті горем; більше того: в день смерти Слуги Божого, через біль і душевне замішання, у Вітебську не відслужено ні одної Св. Літургії, ні у грецькому обряді, ні в латинському». (цит. твір, ст. 298-301).

ВІТЕБСЬКА ТРАГЕДІЯ І ЇЇ НАСЛІДКИ 1623-4

Сумна вістка про мученичу смерть владики Йосафата понеслась по довколішніх селах, по-летіла до Полоцька, Мінська, Вільна, Варшави, Риму, викликаючи всюди нечуване зворушення і реакцію. В п'ятницю, після кровавої неділі, найдено тіло священомученика в ріці Двині й покладено в церкві св. Михаїла. В суботу 18.11.1623 р. вітебська замкова комісія ствердила ідентичність тіла Йосафата, яке одягнено в архиєрейські ризи. З Полоцька приїхала Комісія, щоб баркою перевезти тіло архипастыря до його столичного міста. Про той перенос тіла Йосафата до човна на ріці Двині, так оповідає учасник, полоцький радник, Доротей Ахримович: «коли ми несли тіло до Дзвині, прості вітебщани збігались для несения тіла, плакали, закликали, лихословили вбивників, благали в Господа Бога прощення, а в Слуги Божого (Йосафата) заступництва, обіцюючи щиру покуту, а що більше: навіть єретики, кальвіністи й жиди плакали, проголошуючи святого Йосафата невинним». (цит. твір, ст. 308).

В Полоцьку тіло Йосафата було зложене посеред собору, і тут служили над ним панахиди та моління. Очевидці стверджували, що тіло Йосафата не підпадало розкладові, з рані на голові просочувала жива кров, а сам Йосафат виглядав крапле, ніж за життя.

Вбивство єпископа не могло залишитись без належної реакції державного правосуддя. Король Жигмонт визначив 5-тичленну Комісію, під проводом неприхильного Йосафатові (як це ми бачи-

ли з їх переписки вище) Лева Сапіги, 9.12.1623 р., щоб вона, «розслідивши кримінальним судом і процесом» такий жорстокий, бунтівливий і публічний факт, провинних строго покарала»... Такий суд відбувся 17.1-22.2.1624 р. і винуватців справді строго покарано: 20 осіб покарано смертю, 75 осіб, «яких утеча доказує провину» засуджено по-заочно, місто Вітебськ позбавлено всіх вольностей і самоуправи за магдебурзьким правом, заборонено дзвонити та наложено важкі податки. Строгість вироку треба приписувати королівському судові, зокрема віленському воєводі Л. Сапізі, який, виглядає, у той спосіб пімстився на православних за їх неправдиві доноси на Йосафата за його життя, завдяки яким Сапіга ставився неприхильно до нього. Вістка про смерть Йосафата наспіла до Риму мабуть у грудні 1623 р., а реакція — листи Курії з вимогою покарання вбивників прийшли при кінці лютого 1624 р. вже після суду й виконання вироку. Отож, у нічому тут обвинувачувати Рим, чи Митрополита В. Рутського, чи провід уніяцької Церкви, а вже в жоден спосіб не можна обвинувачувати сьогоднішню Українську Католицьку Церкву.

Після 9-денноого всенароднього шанування тіла Йосафата в Полоцьку, труна спочила на вівтарі в соборі св. Софії. Торжественный похорон відбувся 28.1.1625 року в присутності київського митрополита Йосифа Велямина Рутського й нового архієпископа Полоцького — Антона Селяви, вихованця святого Йосафата.

ЧУДА СВ. ЙОСАФАТА

До вінця святости Йосафата вистарчало його праведне покутниче життя й діяльність, а зокрема його мученича смерть за Церковну Свідність. Все ж таки, подобалось Богові прославити його наявними чудами: а) Після вбивства якесь надзвичайне світло опромінювало тіло Йосафата й архієпископську палату а місто вкрила темна мряка, що розвіялась аж після витягнення тіла з Двини.

б) Ненарушимість і краса тіла св. Йосафата — це ще одне чудо. В 1628 і 1637 роках, апостольські комісії, які досліджували життя і діяльність Йосафата, стверджували не лише ненарушимість — нетліність його тіла, але й те, що Йосафат виглядав краще, ніж за життя.

в) Найбільшим чудом Йосафата — це **навернення** на католицтво майже всіх його вбивників, які перед смертю сповідались і прийняли католицьку віру, між ними Наум Вовк — головний провідник вітебських нез'єдинених, міський радник. Це був посів крові, що почав скоро сходити й рости.

Та символом тої духовної переміни, яку започаткувала смерть Йосафата, було дивне **навернення Мелетія Смотрицького**, суперника Йосафата на полоцькому єпископстві й головного спричинника його смерті. Потрясений психічно вітебською трагедією, Смотрицький виїхав на Схід, щоб установити захистану рівновагу духа та свою віру в правду православія. З цієї подорожі він повертається перемінений, і стає головним пропагатором поєдання українців, щоб «Русь не нищила Русі». Коли ж переговори католицької і православної єпархії в 1627 р. не привели до бажаних наслідків, він визнає над собою зверхність митрополита Йосифа В. Рутського. З православного Савла, Мелетій стає католицьким Павлом, і пером опрокидує свої давні блуди, боронить католицьку віру та ідею з'єднення. Про це пише митрополит В. Рутський в листі до Риму 10.7.1627 року: «Я нікому іншому не приписую цього навернення, як лише крові слуги Божого Йосафата, так як разом із голосом народу приписую і його смерть Преосв. Мелетієві, як головній причині». Помер Мелетій у 1637 р., в Дермані, на Волині, в опінії святости. Про його навернення написав сп. Яків Суша книгу: «Савло і Павло Руського З'єднення...», вид. у Римі 1666 р.

г) Чудесні уздоровлення: Іх не перелічиш. На звemo кілька: Після віднайдення тіла Йосафата, люди тиснулися, щоб до нього доторкнутись, бо виходила з нього якась надзвичайна сила. Петро

Данковський, полоцький надрадник, обтер сліпі очі волосінницею Йосафата і прозрів. Князь Юрій Чарторийський, по 13-ти тижнях тяжкої недуги серця, нагло видужав і відзискав повне здоров'я завдяки заступництву св. Йосафата. Князь О. Заславський, дотиком рушника замоченого в крові Йосафата, встас здоровий з паралічу. О. Геннадій Хмельницький виздоровів з паралічу. Богота людей, включно з королем Жигмонтом хотіли мати мощі Йосафата і їх почитали.

На гріб Йосафата приходили звідусіль паломники: простолюддя, шляхта й міщанство, молилися і дізnavали ласк. Лише до часу беатифікації Йосафата, 16.5.1643 р., зареєстровано кілька сот чуд. «Так увійшов Йосафат Кунцевич в історію Святих Божої Церкви не тільки як мученик, але і як чудотворець, тобто не тільки як свідок правди, але і розподілник Божої благодаті. І цей титул і цю ролю, по мірі людської віри, зберігас він аж до наших днів». (цит. твір, ст. 341).

МОСКОВСЬКА НЕНАВІСТЬ ДО СВ. ЙОСАФАТА

Канонізовано Блаженного Слугу Божого Йосафата — проголошено святым для почитання цілої Католицької Церкви, в Римі, 29.6.1867 р. Зробив це папа Пій IX. З того скористали поляки, після січневого (протимосковського) повстання 1861 р., проголосивши Йосафата польським святым і своїм патроном з уваги на те, що він колись діяв на теренах приналежних до Польсько-Литовської Держави. Ясно, що таке всесвітнє прославлення Йосафата не сподобалось Москві й вона пустила пропаганду про т. зв. жорстокість Йосафата, як душевата і ненависника православних, що мовляв було причиною його смерті, як реакція народу ітп. головним документом для таких інсінуацій було листування Йосафата з князем Л. Сапігою, при чому всі аргументи й фальшиві закиди Сапіги були взяті за дійсні а Йосафатова оборона та аргументація не бралися до уваги. В стилі полемістів XVI-XVII віків Йосафатові чіпляєть-

ся згірдлизі епітети: папіст, уніят, зрадник, узуратор, насильник, латинник, руїнник благочестя і Східної Церкви ітп. Поширюється сумнів про нетлінність його мощів і правдивість його чудес. Москва всюди старається паралізувати його вплив та ідею З'єднення Українських Церков. Щоб оправдати своє насилля над уніятами, з волі й на кошти Москви, в мин. ст. появляються неб'єктивні, ніби наукові праці, як напр. «Історическое извістіє о возникшой в Польши Унії», Н. Бантиш-Каменського, 1805 р. Дуже тенденційними в тих справах були й «Акти» Западної чи Югозападної Россії, 1850-90 рр. та інші.

І коли старші письменники знали сказати бодай одне-друге добре слово про Йосафата, то новіші не спромоглись навіть на звичайну людську справедливість і об'єктивність. Коли напр. П. Жукович каже про Йосафата, що він «явно визнавав себе не поляком, а русином» і був представником «слов'яно-руської течії між тодішнім поколінням уніятів», і виявив її в своїй духовості, в чернечому житті і богослужбовій практиці, то новіший полеміст, В. Кудрик, уважає його тільки за «польського запроданця» чи «польського святого»; коли П. Куліш пише про Йосафата, що був він «природним ентузіястом», був у своїм роді праведником» та працював для Унії безінтересово, то новіші автори кидають в його бік такі епітети, як: «фанатичний владика», «божевільний насильник», «кат», «розвібійник», «зрадник» ітп. (цит. твір, 443-4).

І коли ще можна розуміти настанову московської історіографії, яка ненавидить усе те, що в'яже нас з Заходом і спрямовує нашу увагу на Захід, а відводить від Москви, то важко це зрозуміти в настанові православних українців. Треба тільки дивуватися і боліти, що ця московська ненависть до св. Йосафата передалась також багатьом православним українцям, які дивляться на нього, на його діяльність, а то і на цілу нашу Церкву не з точки бачення українських національних інтересів, не в світлі фактів і документів, але через

призму витвореної штучно психози і фальшивих поглядів. Це можна пояснити хіба конфесійною пристрастю, тенденційністю і нетолерантністю, а в найкращім випадку незнанням історичних фактів. Бо сьогодні світ шукає доріг до поєднання, екуменізму і всепрощення. Тільки пізнання правди й об'єктивне висвітлення історичних, хай і не завсіди присмних для обох сторін фактів й осіб, християнська пошана і взасмотримість — толерантність і людська чесність можуть помогти нам піznати себе взаємно, та вступити на спільній шлях співпраці в осягненні ідеалу Христа: «Щоб всі були одно», «щоб було одно стадо й один пастир».

ДОЛЯ МОЩІВ СВ. СВЯЩЕНОУЧЕНИКА ІОСАФАТА

Від самого початку мощі святого Йосафата були у великому почитанні народу, в церкві св. Софії, в Полоцьку. Завдяки присутності мощів, місто завдячує своє чудесне збереження перед облогою шведів (1627 р.) і москалів (1633 р.) Князь Лев Казимир Сапіга зафундував на власний кошт срібний саркофаг (домовину). При перенесенні мощів св. Йосафата до тої домовини, 1650 р., (27 літ по смерті!) з рані на голові виплила свіжка кров. В 1653 р. найшлись у небезпеці профанації зі сторони москалів, що окупували Полоцьк, і їх крадькома перевезено до Супрасля (1657-67). Потім знову їх перевезено до Полоцька, де вони й лежали до 1705 року. Того року москалі знову зайняли Полоцьк і між народом пішла чутка, що вони хочуть знищити мощі св. Йосафата. І справді, 11 липня, 1705 р. цар Петро I, появився в п'яному стані, в соборі св. Софії, в Полоцьку. Довідавшись, що мощі св. Йосафата кудись сковано, домагався їх видачі та розлючений викинув з кивота й збещестив Насв. Євхаристію. Коли ж о. Теофан Кобилчинський кинувся її збирати, цар зарубав його шаблею. Інших трьох василіян прислуго царя мутила, а потім повіси-

Каплиця св. Йосафата в церкві св. Варвари у Відні, де спочивали мощі Священомученика від 1916 до 1949 рр. На правому боці домовина, в якій спочивали мощі в Білій Підляській понад 200 років.

ла і врешті спалила тіла, щоб уніти не почитали їх за святих. Мощі справді були вивезені в безпечне місце: до Білої Підляської, де вони перебули до 1916 року.

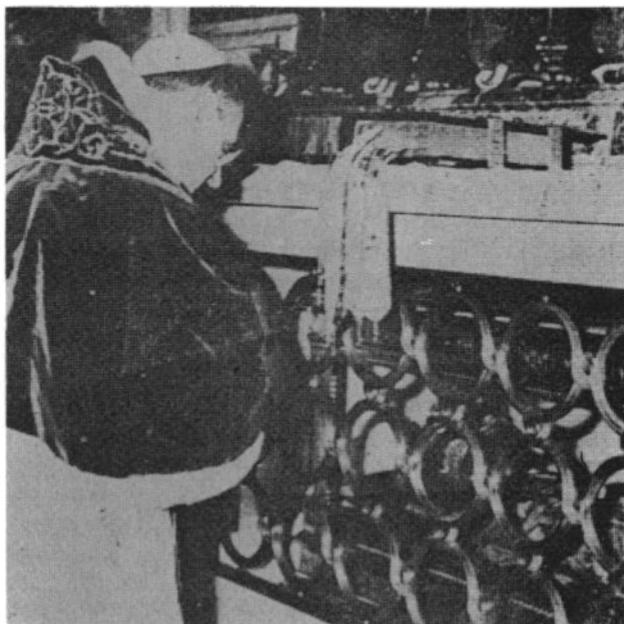
Біла Підляська стала місцем паломництва і чуд, осередком віри католиків не лиш холмської Спархії, але й усіх західних українських і білоруських земель. В міжчасі москалі хотіли знову спрофанувати мощі, бо вважали їх за живий символ вірності «упорствуючих уніятів». 26.5.1873 — на наказ московського губернатора Громека, українські католицькі (уніяцькі) священики, які перейшли на православія (послідовники М. Попеля) замурували мощі в підвалі церкви. Там вони перебули в забутті аж до 1916 р. 1915 р. припадково довідався про їх наявність у Білій, український старшина австрійської армії, Федір Заяць від господаря Еміліяна Радомінського, який малим хлопцем приглядався крадіжкою, де їх поховано. Ф. Заяць повідомив про це отців Василіян в Галичині, а вони, після одержання належних дозволів від церковної і світської влади, влітку 1916 р. перевезли мощі св. Йосафата з Білої до Відня. Там зложено їх в українській католицькій церкві св. Варвари.

Офіційне, врочисте розпізнання і ствердження ідентичності мощів довершив, звільнений з московського заслання митрополит Андрей Шептицький, дня 30 серпня, 1917 року. У Відні, в церкві св. Варвари, мощі остались аж до другої світової війни. При кінці, в страху перед бомбардуванням Відня, мощі перенесено до латинської церкви св. Роха, а потім, коли ту дільницю зайняли московські війська, до підземелля катедри св. Стефана. Там вони перебували в рр.: 1945-49. За благословенням папи Пія XII-го рішено перевезти їх до Риму. Це небезпечне діло виконав американський капелян, о. Р. І. Нувер, американським військовим літаком. В Римі прийняв їх представник Папи Пія XII-го, Секретар Стану, монс. І. Монтіні, теперішній папа Павло VI. За старанням Верх. Архієсл. Кир Йосифа VII, папа

Іван ХХІІІ погодився на їх приміщення в базиліці св. Петра, у Ватикані.

Блаженніший Верх. АЕпископ Йосиф VII, в присутності Папи Павла VI, численних Отців ІІ Ватиканського Собору, 25 листопада, 1963 року, зложив їх для вселюдного почитання в базиліці св. Ап. Петра, в Римі.

Бодай тимчасом в тіні базиліки св. Ап. Петра-Скали, спочили мощі св. Йосафата, а перед престолом Всешишнього вставляється він за кращу долю українського народу і здійснення ідеї: «щоб всі були одно» та жде моменту, коли знову зможе вернутися на Україну.

Папа Павло VI молиться перед мощами Св. Йосафата, в Базиліці Св. Петра, в Римі.

6. (Ми) готові прийняти новий календар, «якщо не може остатися по старому», однак без порушення Пасхалії і наших свят так, як це було в часі згоди, бо маємо деякі свої особисті свята, яких панове Римляни не мають...»

7. Щоб нас не примушувано до процесій в день Божого Тіла, бо в нас є інший спосіб почитання (тих Святих тайн).

8. «Також перед Великоднем, щоб нас не примушувано до свячення вогню, калатання і інших церемоній..., але, щоб ми залишалися в наших церемоніях згідно з порядком і уставом нашої Церкви.»

9. Щоб подружжя священиків залишено ненарушеними, за винятком двоєженців.

10. Владицтва і митрополії та інші духовні достоїнства і посади надавати лише особам руського народу і віри. Зберегти звичай-право українських єпископів вибирати свого Митрополита.

11. На свої свячення наші Владики не потребують дозволу з Риму їх святити Митрополит. Новий митрополит посилає до папи, або до його представника в державі, лише заяву послуху.

12. З уваги на рівну єпископську гідність (наших єпископів) з єпископами латинського обряду, наші єпископи домагаються місця в сенаті «для Митрополита і Єпископів».

13. Якщо з часом приступить до Єдності решта українського народу та інші православні Сходу, щоб Унії не посуджувано за те, що їх випередила в цій єдності...

14. Непослушні Єпископам священики, зокрема ж чужинці-зайди (Греці — оїш) не сміють «справувати духовні служби в наших дієцезіях».

15. Не дозволяти на переход з руського обряду на латинський.

16. «Щоб подружжя між Римлянами і Руссю вже були вільними, без примушування до Релігії (до переходу на католицтво і лат. обряд — оїш), бо ми вже в одній Церкві.

17. Загарбані церковні добра повернути, а ті, що в посіданні нашої Церкви, мають остатися такими навсіди.

18. По смерті Митрополита чи Єпископа, майном Церкви має заряджувати Капітула, а не приватні особи. Приватне ж майно Церковних достойників переходить на родину, згідно з тестаментом чи законом держави.

19. Архимандрити, ігумені і ченці мають належати під судовлясть місцевого Єпископа, згідно з монашим правом нашої Церкви.

20. «Щоб у Трибуналі, між духовними Римлянами, ми також мали двох своїх (представників — оіш) для пильнування справ наших Церков».

21. Щоб духовенство Української Церкви мало однакові права і привілеї нарівні з латинським клиром і було вільне від церковних податків (супроти духовенства латинського обряду — оіш).

22. «Щоб панове Римляни не забороняли нам дзвонити в наших церквах у Велику П'ятницю, в містах і всюди».

23. «Щоб не було заборонено ходити до хворих з Найсв. Тайнами, публічно та зі свічками і в ризах, згідно з нашими приписами.»

24. Забезпечити свободу на релігійні процесії у святі дні.

25. Не перемінювати церков на костелі. А хто з панів знищив чи ушкодив українську церкву, щоб її поправив чи поставив нову.

26. Церковні Братства мають належати під судовлясть місцевого Єпископа чи Митрополита, а не до когось іншого.

27. «Щоб було вільно закладати школи, семінарії, друкарні...»

28. Священиків, які надуживають свого сану, (дають розводи ітп.,) якщо вони покарані Єпископом, державна влада чи поодинокі магнати не сміють їх протегувати ні допускати до священослужіння, аж поки вони не вилідяться і не поправляться.

29. Щоб усі церкви були лише під властю Єпископа і Церковної влади, (а не світських осіб — оіш).

30. Екскомунікованих з Української Церкви, Римська Церква не сміє приймати до себе, Українська ж Церква робитиме це саме з екскомунікованими латинниками.

31. Якщо з часом до Унії приступить і решта українського народу, чи й Гречка Церква, і, якщо в зв'язку з тим постануть якісь зміни в уставах (праві) чи обрядах, щоб уніятам було дозволено з тих змін скористати (до них долучитись).

32. «На всі ці Артикули потребуємо згоди і запевнення від Св. Отця Папи, щоб інші, які ще вагаються, бачучи, що все своє маємо ненарушеним, тимскорше прийшли до цеї святої Єдності».

Дано Року Божого 1595, місяця червня, дня першого, за старим календарем.

Слідують підписи:

Михайло — Митрополит Київський і Галицький

Іпатій — Єпископ Володимирський і Берестейський

Кирило Терлецький — Божою милостю Екзарх,
Єпископ Луцький і Острозький

Леонтій Пелчицький — Єпископ Пінський і Турівський.

(До документу прикріплені 8 печаток, між якими —
печатка Гедеона **Балабана**, Єпископа Львівського і **Д. Звируйського**, Єпископа Холмського). Йона —
Архимандрит Кобринський церкви св. Спаса.

Як ми вже бачили вище, папа Климент УІІІ погодився на всі ті Артикули й приняв нашу Церкву, як **Помісну** (самостійну, національну — оіш) **церкву** Українського Народу, в лоно Христової Вселенської Церкви. Якщо ж пізніше ми втратили багато наших прав і привileїв у користь Римської Курії чи Східної Конгрегації, то це сталося радше з нашої вини. Наші теперішні зусилля за створення Українського Патріярхату це не бажання ласки, але домагання повернення нашій Церкві її давніх прав.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА ПРО СВЯТОГО ЙОСАФАТА

М. М. Соловій і А. Г. Великий, ЧСВВ: Святий Йосафат Кунцевич, його життя і доба. Торонто, Канада, 1967, ст. 463.

Орнія Галичанка: Серед блискавок і бурі, Мюнхен, 1967.

Ніколя Контієрі: Віта ді Сан Джозафат весково е мартіре. Рим, 1867.

Василь Кудрик: Життя Йосафата Кунцевича, Вінніпег, Канада, 1948.

о. д-р Ярослав Левицький: Життя Апостола Унії, Св. Свящ. Йосафата, Львів 1924, ст. 32.

о. І. Назарко: Посів крові. Вид. Доброго Пастыря. Р. І. ч. 11. Нью Йорк, 1950.

о. Модест Гнесько, ЧСВВ: Душехват, Драма. Картини з життя Св. Йосафата, Мондер, Канада, 1946, ст. 47.

Богдан Осетр: Останні хвилини Св. Священомученника Йосафата. Поема. Нью Йорк, 1968, ст. 40.

Унгер-Драйлінг Еріка: Йосафат Форкимпфер унд Мартиrer фір ді Айнгайт дер Христен. Віденсь, 1960.

о. Андрій Трух, ЧСВВ: Святий Йосафат. Історія його життя і мученицької смерті. «Світло», Канада. 1944-45-46.

о. М. Щудло, ЧНІ: Життя св. Йосафата, Вінніпег, Канада, 1952.

Юрій Герич: Огляд богословсько-літературної діяльності Йосафата Кунцевича. Вид. «Добра Книжка». Торонто, Канада. 1960.

о. д-р І. Хома: Перевезення мощів св. Йосафата до Риму. «Богословія» т. XXXI, Рим, 1967.

Дотт. Марія Тереза Карльоні: Сан Джозафат Кунцевич, Рим, 1969, ст. 263.

